[illegible]

SEVM

BORGIANVM

ITRIS

STRAVIT

S CHRISTIANVS ADLER

NANVS

[illegible]CTORI

[illegible]ITTERATURAE STUDIOSO

[illegible]US CHRISTIANUS ADLER

[illegible]TONANUS

[illegible] aeclaris vitae meae vicibus illa [illegible] per erit, simulque animo meo [illegible] insidebit, quae me Romam ad- [illegible] it, atque ita, ut plane omnibus [illegible] iorum meorum rationibus satis- [illegible] re licuerit. Praeterea omnia illa [illegible], quae haurire mihi contigit, [illegible] um amica comitate conspirante, [illegible] iotheca omnium instructissima, [illegible] bem dispersis, Barberina nempe, [illegible] a, & collegii Urbani de pro- [illegible] otissimum exoticarum linguarum [illegible] multis, & insignibus excellunt. [illegible] re, ac loco fateri, & praedica- [illegible] libentissime praestabo. Quod [illegible] mihi obvenit, illud in pri- [illegible]

[illegible]

paratissimus celeberrimum fecerunt. Dum viri summi eruditionem admiror, dum iucundissima fruor consuetudine, dum librorum, & codicum, praesertim Copticorum longe vetustissimorum penes ipsum exsistentium cimelia contrecto, en incidit sermo de nummis Cuficis, aliisque id generis monumentis, quae sibi ipse longo studio comparaverat, & Velitris, quae civitas est in primis nobilis, & antiqua, cl. Praesulis patria, in domestico museo collocaverat. Ego, qui huiusmodi characterum monumenta alia iam expenderam, & illustraveram, ad haec animum arrexi; eorumque copiam mihi fieri postulavi, & pro ea, quam semper commendabo, spectatissimi possessoris humanitate, ac benevolentia facillime obtinui. Dum itaque nummos hosce Borgiani musei Veliterni perpendo, dum pateras, sigilla, aliaque monumenta, quae ibidem adservantur his signata characteribus manibus, & oculis verso, subiit animo scripturae tradere, quae interpretationis loco esse possent, quaeque singulis aliquid lucis affundere viderem. Quod fere otii caussa peragebam, in opusculum evasit, quod non ostendere solum, sed offerre, tamquam grati animi mei monumentum, numquam intermorituri, cl. Praesuli constitui. Excepit ipse libentissime pagellas meas, easque tamquam ἀντίδωρον suas fecit, imo tamquam iuri suo accensitas typis committendas censuit. En, amice Lector, opusculi huius, quod editur, occasio.

Nunc accipe operis rationem, quam mihi perficiendam proposui. In eo nimirum fuit cura, ac studium meum, ut primum nonnullas exararem adnotationes, quas de historia rei nummariae apud Arabes praemitterem,

terem, & quarum pleraeque novae, & probatissimorum scriptorum auctoritate, & ipsorum monumentorum *Musei Cufici Borgiani* sedula contrectatione comprobatae sunt. Ad explicationem nummorum deinde descendi, atque in ea obeunda diligenter distinxi, quae certa habuerim, & de quibus dubitaverim; quo illud assequerer, ut eadem fidelis, quantum fieri potuit, prodiret. In omnibus insuper brevitati studui, ut ad doctos scribentem decebat. Experientia didici, quod Plinius ait, rem arduam esse, vetustis novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem. Verumtamen si studia mea non omne tulerint punctum, series ipsa rarissima nummorum, quae in lucem prodit, citra opem meam omnibus se plane commendabit. Ea sane nummos continet, quos adhuc ne nomine quidem novimus, non Cuficos tantum, non tantum Arabico-Graecos, & Arabico-Latinos, sed etiam Arabico-Armenos, & Arabico-Georgianos, quibus Arabica sigilla, tum ex veteri patera celebris *Cabae* delineatio, denique egregium Drusorum monumentum, & de historia huius gentis nova dissertatio accedit. Interim vero, qualiacumque sint mea conamina, quae clar. Praesuli publici iuris facere libuit, aequo animo excipe, Lector benevole, & si quid hinc in orientales litteras lucis, ac praesidii manaverit, illud omne acceptum a te referri decet amplissimo viro Stephano Borgiae, per quem & haec monumenta collecta sunt, & aere nunc incisa, preloque excusa exhibentur. Utere felix, & vale.

I M-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

F. A. Marcucci Episc. Montisfalti Vicesg.

ADPROBATIO.

DEmandante Reverendissimo P. Thoma M. Mamachio Sacri Palatii Apostolici Magistro lubens percurri *Museum Cuficum Borgianum Velitris*, diligenter & docte illustratum ab eruditissimo Iacobo Georgio Christiano Adler Altonensi, nihilque in elaboratissimo opere bonis moribus, & catholicae fidei adversum deprehendi; imo multa ad orientales res nova, & utilia erudire expensa animadverti: quare nihil obstare censeo, quominus opus in publicam prodeat lucem.

Dabam IV. Ianuarii MDCCLXXXII.

Ioseph Aloysius Assemanus linguarum orientalium in Urbano Collegio Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Praeceptor.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas M. Mamachius Ord. Praedicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

NVM-

NVMMI ET SIGILLA

C V F I C A

[illegible]RTATIO
[illegible]LIMINARIS
[illegible]MIS CUFICIS.

[illegible]odum , qui nova inventa , cuiuf- [illegible] sint generis , publicare aggreditur , [illegible], quae alii ante eum viderint , exa- [illegible] & aequa lance pensitare , deinde de [illegible], quae ipse addiderit , de occasione , [illegible]nvenerit , demum de magnitudine ne- [illegible]let : ita & nos , nummorum Cuficorum [illegible]aturi , ne rem parvi momenti susce- [illegible]nem generalem , ubi instituti nostri [illegible]mariae Arabum historia atque praestan- [illegible]dam putavimus .

[illegible]PUT I.

[illegible] explicandis nummis Cuficis adhuc [illegible] de nostri instituti ratione .

[illegible]

nicis, quem Oscae publicavit anno MDCXLV (1), nummos Cuficos, vel Arabicos antiquos octo, aeri incisos exhibet. Sed, ut omne initium grave est, non modo nullum explicavit, sed delineatio etiam tam male cessit, ut ne una quidem vox ex omnium eorum titulis intelligi queat. Successit *Iohannes Henricus Hottingerus*, vir exquisitissimae doctrinae, qui libro suo de cippis Hebraicis, quem Heidelbergae iterum ediderat anno MDCLXII. varia de nummis Arabicis adiecit (p. 115. s.), nonnullosque Cuficos delineavit. Sed dormitavit interdum vir doctus; nummorumque titulos tam rudi manu depictos exhibet, ut Loescherus in commentario de caussis linguae Hebraicae tabula XIX unum eorum tamquam Samaritanum ex Hottingerianis tabulis descripserit. Anno MDCXCI. edidit *Elias Brenner* thesaurum nummorum Sueo-Gothicorum, Holmiae Suenorum, in quo numum Cuficum unum, male, ut praecedentes, ligneis formis expressit. *Andreas Morellus* in specimine universae rei nummariae antiquae edito Lipsiae MDCXCI. (in 8.) nummum unum aeneum (in Tab. XXIII. n. 4.) delineavit, in cuius parte priori duo capita cernuntur, quae Saladini eiusque filii effigies esse putat auctor (p. 230.), cum titulo, Iosephus filius Iobis, & ab altera parte, ut auctori videtur, verba, Rex, Imperator, Princeps fidelium. Sed potius credo, nummum male descriptum similem esse ei, quem ad Regem Turcomanorum Cothbeddin refert cel. Barthelemius (2), in cuius parte nomen Regis, in altera capita Imperatorum Heraclii, eiusque filii Heraclii Constantini, a pecunia Graeca mutuata animad-

(1) Museo de las medallas desconocidas Españolas, , publicalo D. Vincenzio Juan de Lastanosa Señor di Figaruelas i lo dedica al Exmo Señor D. Bernardino Fernandez de Velasco Condestable de Castilla. En Huesca 1645. in 4. Praeter nummos Arabicos recentes duos 136. & 137. Cufici sunt sequentes 138. 163. 169. 170. 171. 172. 174. In priorum trium delineatione 136. 137. 138. principia titulorum in imum inversa sunt.

(2) Mr. Barthelemy dissertation sur les medailles Arabes dans le XXV. Tome des mémoires de l'Academie des inscriptions de Paris Tab. II. num. 6.

madvertuntur (3). Idem nummus delineatus est in libro Gallico de scientia numorum (4), ubi auctor *P. Gobertus* (p. 172.) hanc adnotatiunculam, imperitiae suae testem, adiecit: „ Parvi momenti sunt, inquit, nummi Arabici, quia omnes recentes sunt, pessime cusi, neque ullam seriem efficiunt, paucissimi effigie principum ornati, denique, quia pauci linguam atque scriptionem intelligunt „. Caecus de coloribus iudicat! Melius cessit *Hadriano Relando* dissertatio de nummo Arabico Constantini Pogonati litteris Cuficis signato, quae Amstelodami MDCCV. prodiit (5). Quem nummum etiam exhibent eruditi Londinenses in historia universali mundi, tomo I. historiae recentioris aevi, & cel. Barthelemius in dissertatione laudata, e museo regio descriptum. In parte postica titulus est Romanus, repraesentans Victoriam ambulantem, manu tabulam tenentem, cum inscriptione in orbem exarata VICTORIA CONSTANTINI AVG., in tabula Victoriae VOTA XXX h. e. vota tricennalia, & ad latus SIS, Sisciae, urbis Panoniae nomen. Typum hunc a quodam Constantini M. nummo mutuatum esse, rectius censet cel. Barthelemy, quia formula VOTA XXX in nullo ceterorum Constantinorum nummo animadvertitur. Ab altera parte legitur nomen Principis Turcomani, Cara arslan. الملك العلم (pro العالم) العادل فخر الدين قرا ارسلان

(3) Occasione huius nummi observat auctor p. 232., magnam horum nummorum iacturam passam esse rempublicam nummariam obitu ill. Caroli Catonis Curtii, Seren. Cenomanensium Ducis a secretis consiliis, siquidem is magnum Arabicorum nummorum numerum collegisset, ut integram fere Chalifarum Damascenorum seriem possideret. Aliam collectionem LX. nummorum Arabicorum antiquorum e thesauro aedium Divae Genovefae in regium museum translatam fuisse p. 262.

(4) La science des medailles antiques & modernes pour l' instruction pes personnes qui s'appliquent à les connoitre. Nouvelle edit. Amsterdam 1717. in 8. p. 184.

(5) Cf. eiusdem dissertatio de nummis veterum Hebraeorum, Traiecti ad Rhenum 1709. edita.

ارسلان داود بن ارتق. Inter nummos Neapolitanos, a *Caesare Antonio Vergara* (6) illustratos anno MDCCXV., quidam Siculi cum titulis Latinis, & Arabicis reperiuntur, sed male iterum delineati. Rarus & observatione dignus est ille, aureus, (Tab. II. 2.) qui in antica parte hunc titulum exhibet WR. h. e. Wilhelmus Rex, & in circumferentia DVCAT. APVL. PRINCIPATVS CA, in parte adversa ✝ APVLIE H..... Multos nummos Cuficos recensent *Philippus Paruta*, & *Leonardus Augustinus* in libro, qui Sicilia numismatica inscribitur, edito anno MDCCXXXIII. Sed negotium invita Minerva susceptum: nummi omnes Arabici male delineati sunt, & mendosius etiam explicati. Huius operis recensionem, cum aliquot nummos rarioris typi contineat, in margine addendam putavi. (7) Eodem anno unum nummum Cuficum antiquum descri-

(6) *Monete del regno di Napoli da Roggerio sino a Carlo VI., raccolte e spiegate da D. Cesare Antonio Vergara. In Roma* 1715.4. Tab. I. 6 nummus Rogerii est, qui in museo Borgiano etiam exstat. Tab. II. 1 Guillelmi primi, cum figuris B. Virginis & Iesu. Tab. II. 2 quem laudavimus. Tab. II. 3 aureus Guillielmi I., cum typo crucis & verbis IC XC NIKA. Tab. III. 2 numus Guillielmi I. & Tab. IV., 2 Tancredi, quales conservantur in museo Borgiano.

(7) *Philippi Parutae, & Leonardi Augustini Sicilia numismatica*, divisa in tres partes, inserta in *thesauri anti uitatum & historiarum Siciliae a Io. Geo. Graevio* digesti & cum praefatione *Petri Burmanni* editi Lugduni Batavorum 1733. fol. volumen VI. VII. & VIII. Explicationis numorum Cuficorum auctor est *P Marius Pace*. Novam editionem propediem expectamus a viro cl. Gabriele Lancillottio Castellio Principe Turris Mutii.

Ad nummos Panormitanos referuntur sequentes Cufici. Tab. XVII. n. 170. nummus argenteus cum sola inscriptione in circumferentia, Arabica, ut videtur, sed imperscrutabili. Tab. XVIII. 171. 172 duo nummi aurei Fatemidarum, qui in museo Borgiano exstant. Tab. XIX. 194 nummus aeneus, in quem Sigebertus Havercampius animadvertit p. 89. F. eum sine dubio ad Panormum pertinere, eumque ab ipso *cum aliis curiosioribus Saracenicis* asservari. Antica parte duplex cernitur aquila, quam litterae Arabicae, ob pravam delineationem lectu difficillimae, circumdant. Postica parte, quae inversa picta est in tabula, nomen legitur الملك الظاهر, *Rex Daher*, & in circulo

ſcripſit *Olaus Celſius*, natu maior, in actis Upſalienſibus (anni MDCCXXXIII. p. 116.117.), & alium *Birgerodius* in libro de priſco

lo verba, Muhammed eſt Dei legatus, cum aliis quibuſdam tam negligenter deſcriptis, ut potius litterae Romanae, quam Arabicae eſſe videantur. Nummus ad Aiubitos forſe pertinet (conf. nummum Borgianum XXVI.): Siculus certe non eſt; nullus enim Siciliae princeps titulum ملك *Regis* uſurpavit.

Inter nummos Meſſanenſes recenſetur Tab. XXIV. n. 45. nummus bilinguis, qualem in muſeo Borgiano explicaturi ſumus n. LVIII.

Progreditur auctor Tab. CLXXXV. ad novem nummos Saracenicos, ut eos inſcripſit, quos explicare tentavit P. Marius Pace pag. 1221, ſed fortuna tam adverſa, ut verba in iiſdem viderit, *quae ne quidem Arabica ſunt*. Primus aureus exhibet hos titulos. In parte prima, iuxta P. Marium, *Almachur aſgadalaman amir il mumlec* h. e. *Malchur*, *liberator miſerorum*, nomen vere barbarum, quod Arabes ignorant, ſed ita corrigendum, *Almalec* . . . . . *emir almumenin* الملك . . . امير المومنين *Rex* . . . *Princeps fidelium*. A poſteriori parte, auctore Mario, *la ilmalch allah bmaes fallalas gal fal allah*, quarum omnium ne unam vocem intelligo, ſed explicantur ab interprete, *an non rex certe una cum gabella creſcit iuxta voluntatem Dei?* Incredibile forte videbitur, hanc abſurdam formulam emendandam eſſe hoc modo, *la illah illallah Muhammmed reſul allah ali vali allah* لا اله الا الله محمد رسول الله على ولى الله *Non eſt Deus*, *niſi Deus*, *Maometes eſt eius legatus*, *Ali eius amicus*. (Convenit cum nummis Borgianis XXI. & XXII.) Nummus ſecundus, item aureus, exhibet, ut cenſet Marius, nomen *Gagelalmud Alchelamamu*, *amir almarmanin*, *Hagelalmudus Achelamanus*, *Dominus Mermanorum*, nomen auribus Arabicis inſolens & intolerabile, quod ne pronunciare quidem ſcio: Emendandum ita, *Almalek aldaher allah emir almumenin* الملك الظاهر الله امير المومنين *Rex Daher allah*, *Princeps fidelium*. Ab altera parte eadem verba, quae in nummo I. leguntur. Nummus igitur pertinet non ad Mermanos neſcio quos, ſed ad Regem Siciliae Daher, cuius nummus aureus huic ſimilis in muſeo Borgiano exſtat num. XXIII. In tertio nummo aureo nihil legere potuit Marius niſi *Ilta lmargias il melk*, nomen Regis, qui in boni Patris ingenio tantum exſtitit: equidem ne litteram unam praviſſimae delineationis cognoſco. Quarti nummi aurei titulus explicatur *Altalſanz*

ſco ſeptentrionalium in Alexandria mercatu, quem vero inſpicere adhuc mihi non contigit. Neque opus *Honorii Arigonii* ad manum

fanz... *Amir Muſulman*, loco *Aldahar alaaſas din alla*, *emir elmumenin*. الظاهر العزاز دين الله امير المومنين Convenit cum nummo Borgiano XXIII. Obſervatione dignus eſt nummus quintus aeneus, in cuius parte priori exſtat hacc inſcriptio Chriſtiana graece IC ✝ XC NI KA *Ieſus Chriſtus vincit*, in altera, quantum e mala delineatione intelligi poteſt, nomen Regis Siciliae. Vid. Tab. VII. nummorum Borgianorum. Mendoſe legit P. Marius *Almeſscialla il melec glin*, *Almaſscialla*, *Rex Siciliae*. Sicilia arabice non Glin, ſed *Saklia*, *Sikilia*, nominatur (صقليه, صقيليه). Eumdem typum Chriſtianum, & in parte adverſa eiuſdem principis nomen exhibet nummus ſequens VI. aureus. Septimus nummus aureus, eſt muſei Borgiani nummus LXIV. ſeq. Sed male explicatus, *Rahamo Emir. Alalla filmalſciel la allah*, h. e., auctore Mario, *Raham Princeps*. *In nummo ſicli vel gabellae*. Eiuſdem typi ſunt nummi VIII. & IX., licet Mario primum aliter & mendoſius interpretari placuerit.

In recenſione nummorum Chriſtianorum pauci aliiArabici adduntur. Ad Rogerium I. recte refertur Tab. CLXXXVII. nummus aeneus, qualem in muſeo Borgiano n. LVII. explicabimus, eumque bene interpretatur laudatus P. Marius. Sed nummus II., qui in area crucis figuram exhibet, & in circumferentia litteris ſignatus videtur, tam infeliciter iterum delineatus eſt, ut potius montes, colles, valleſque tabulae geographicae repraeſentare videatur, & aeque male explicatur. Quartus, ut illi duo, quos laudavimus, formulam Chriſtianam IC XC NIKA cum cruce, & ab altera parte duos titulos in circumferentia, imperſcrutabiles, continet, quos Regem Rogerium deſignare putat P. Marius. Neſcio, cur hos ad Chriſtianos, illos cum iiſdem typis ad Saracenicos nummos retulerit auctor. Ad Guillelmum I. pertinent duo nummi aurei I. & III. Tab. CLXXXVIII. In illo animadvertitur B. Maria cum Ieſu infante, & ab alia parte nomen REX W (Rex Willelmus), & voces quaedam Arabicae in circumferentia. Tertius idem eſt quam IV. in tab. 187., & florenum valet. Tab. CLXXXIX. exhibet inter nummos Guillelmi II., quinque numos bilingues, quorum I. & III. parum differunt a nummis muſei Borgiani LIX. LX. In quarto autem aeneo caput leonis animadvertitur, & nomen الملك غليلم الثاني *Rex Guillelmus II.*, ut recte legit Marius. In nummo V. aeneo exſtat effigies ſanctiſſimi Servatoris noſtri

num habeo, inſcriptum, *Numiſmata quaedam cuiuſcumque formae & metalli*, *Tarviſi* MDCCXLV.; in cuius tomo III., tabulis tribus nummi Arabici delineati ſunt, ſed non explicati. A P. *Frolich* S. I. in annalibus regum & rerum Syriae (pag. 109. edit. alterae Venet. 1750.) nummum primi Regis Turcomanorum publicatum habemus, quem nunc cel. Barthelemy e muſeo regio diligentius deſcriptum nobiſcum communicavit. Nummi duo antiquiſſimi Cufici aurei, *Venetiis* in reſtauratione templi *S. Laurentii* martyris effoſſi anno MDXCII. inter monumenta antiqua eccleſiarum Venetarum a Flaminio Cornelio publicata, delineantur (8). Obſervatione dignus eſt primus, omnium, qui adhuc innotuerunt,

ſtri cum litteris Graecis IC XC, & in parte adverſa titulus Arabicus. Animadvertit auctor, ubique tales numos inveniri, (de quo iure dubito) atque ſe exempla multa habere alia aliis longe pulchriora. Nummus VI. idem eſt, ac Borgianus LVI. Denique Tab. CXCI. inter numos Tancredi VII. bilingues reperiuntur. Nummus I. argenteus, priori parte littera T prima nominis Tancredi, poſteriori vero litteris Arabicis ſignatus eſt, quae legi non poſſunt. In II. nominis Tancredi nulla veſtigia video, & male a Mario explicatur: Arabica inverſa ſunt. In nummulo tertio argenteo leguntur TĀCD REX SICILIE, & in parte adverſa eadem arabice تنقريد ملك صقليه Tancredus, Rex Siciliae. Numus IV. idem nomen latine exhibet, ſed in circumferentia adduntur DEXTERA DM. . . . . . h. e. *Dextera Domini exaltavit me*, & ab altera parte inſcriptio Arabica inverſa. Sextus huius tabulae cum primo fere convenit, & VII. & VIII. denique vulgares ſunt oboli bilingues aenei, quos in muſeo Borgiano explicatos videas.

Facit haec recenſio, ad intelligendum, quantum difficultatis habeat numorum Cuficorum explicatio, & quantum tum ſumma obſervatio, & oculus perſpicax, tum etiam linguae, palaeographiae, atque hiſtoriae Arabicae & orientalis cognitio neceſſariae ſint hos nummos explicaturo.

(8) *Eccleſiae Venetae antiquis monimentis nunc primum editis illuſtratae*. Venetiis 1736. Decade XIII. P. I. p. 65. Cuius libri delineationiſque notitiam debeo Clar. Abati Caietano Marinio. Ea enim Romanorum gloria propria eſt & particularis, quod peregrinatores, qui litterarum amore impulſi ſanctam Romam proficiſcuntur, omni benevolentia & humanitate adiuvare ſoleant.

runt, antiquissimus; si iusta est, ut esse videtur, delineatio. A prima parte eosdem titulos continet, quos habent nummi Borgiani II. III. IV. Sed ab altera legitur versiculus ille Corani, qui teste Elmacino in prima & antiquissima Arabum pecunia exarabatur, الله واحد الله الصمد لم يلد ولم يولد *Deus est unicus, aeternus, neque generat, neque generatus est*: & in circumferentia بسم الله ضرب هذا الدينار سنة سبع وتسعين *In nomine Dei cusus est hic denarius anno XCVII.*, aerae vulgaris DCCXV. Alter nummus similis est Borgianis II. III. IV. excusus anno CXLIII., aerae vulgaris DCCLX. Censet auctor, hos nummos cum multis aliis, qui deperierunt, olim a Duce Michaële Venetias portatos fuisse. In splendido & rarissimo *Museo Pembrochiano*(9) edito anno MDCCXVI. duabus Tabulis nummi Cufici figuris ornati exhibentur, sed deteriori ratione quam ceteri nummi delineati. Inter nummos antiquos, *Scriniis Bodleianis* reconditos unus tantum Cuficus publicatur, in Catalogo a Friedrico Wise Oxonii MDCCL. edito. E *museo Caesareo* Viennae nummi aliquot Cufici, sed non antiquissimi aevi, minus diligenter descripti & sine explica-

(9) Numismata antiqua in tres partes divisa. Collegit olim & aeri incidi vivens curavit Thomas Pembrochiae & Montis Gomerici Comes. Prelo demum mandabantur A. D. MDCCXLVI. Part. II. Tab. 91. & 92. Tab. 91. numus I. in omnibus convenit cum nummo VI. Barthelemii, effigie Heraclii I., eiusque filii Heraclii Constantini ornatus. Numus II. ad Turcomanorum Regem Nogemeddin Albi referendus, & ab utraque parte typis Christianis ornatus, idem est, quem cel. Barthelemy num. III. publicavit. Tertius exhibet effigiem Principis Turcae, sedentis, una manu gladium, altera caput Christiani tenentis, cum titulis Arabicis, quorum nihil legi potest, nisi الناصر لدين الله امير المومنين *Nasereddin allah, Princeps fidelium*. Conf. nummus Borgianus XII. Tab. 92. n. I. ab una parte duobus, ab altera uno capite ornatus & ad Turcomannos referendus est: sed tituli legi nequeunt. Ad eosdem referendi videntur duo sequentes nummi negligenter aere incisi.

plicatione publicati sunt in commentariis hebdomadariis Lipsiensibus anni MDCCLIII. (10)

Omnes, quos adhuc recensuimus, auctores, quibus paucos alios forse addas nobis ignotos, tum mendose delineatos exhibent nummos Cuficos, tum male, vel non omnino explicatos: Quinque tantum, quod sciamus, exstitere, qui solidius de his nummis egerunt. Primus *Georgius Iacobus Kehr* libellum aureum Lipsiae anno MDCCXIV. edidit de statu monarchiae Asiatico-Saracenicae e nummis Cuficis prope Gedanum effossis, in quo varii nummi Chalifarum, Principumque Samanidarum optime delineati erudite illustrantur, librum, qui in eorum omnium manu esse debet, qui ad palaeographiam & historiam Arabicam incumbunt. Successit ei doctus *Barthelemius*, iam saepe a nobis laudatus, Galliae decus, cuius dissertatio de figuris, quibus nummi Arabici interdum ornati sunt, XV. nummis regii musei illustrata, addita est actis Academiae Parisiensis anni MDCCLIX. *Olaus Gerhardus Tychsen*, Professor Buzoviensis, doctrina in Italia etiam celebris, & nostra laude superior, interdum nummos Cuficos, maxime Samanidarum a semetipso aere incisos & erudite explicatos nobiscum communicavit (11). A cel. *Carsten Niebuhr*, Regis Daniae munificentia quondam per Arabiam peregrinatori, in descriptione Arabiae, ab eo Hafniae edita anno MDCCLXXII., XV. nummos Cuficos, aliosque in itinerario suo nitide descriptos, & a cel. Reiskio explicatos accepimus. Denique *Carolus Aurivillius* dissertationem de nummis Arabicis in Sveo-Gothia repertis, actis Societatis regiae Upsalensis inseruit (Volumine II. 1775. p. 79-107), eosque in IV. tabulis nitidissime & splendide delineari curavit; cui, si placet, addas disquisitionem de historia

B nummis

(10) Das Neueste der anmuthigen Gelehrsamkeit. Lenzmonat und Wonnemond des 1753. Jahrs Leipzig. in 8.

(11) In horis subsecivis Buzoviensibus, *Buzzowische Nebenstunden* T. III. & IV. Et in Ephemeridibus litterariis, *Kritische Samlungen* inscriptis T. III. p. 698. seq.

nummis & sigillis Arabum a *Christophoro de Murr* Norimbergae lingua Germanica anno MDCCLXX. editam, in qua tamen descriptus nullus nummus Cuficus reperitur (12).

Generalem de nummis Cuficis dissertationem, perfectioremque quantum fieri potest, seriem nummorum nemo adhuc publicare tentavit, neque tentare potuit, cum altera collectio, Borgianae & copia & varietate similis, in paucis forte regiis museis reperiatur. Nobis laudi ducimus, quod clar. Praesulis munificentia huic defectui supplere potuerimus. Curae nobis fuit, nummos omnes Borgianos Cuficos diligenter studioque indefesso nostra manu delineare, ordine chronologico distribuere, pro virili illustrare; atque in eorum delineatione nostra culpa nihil peccatum, nihil additum neque omissum, in illustratione nihil temere tentatum, in historia eorum explicanda nihil sine auctoritate prolatum fuisse, pollicemur.

Sed, ne quis putet, nosmet laudibus doctorum, quos nominavimus, virorum, nobis omni, qua par est, observantia colendorum, arroganter aliquid detrahere velle, unum si placet, addimus. Scientia nummorum Arabicorum studium est peculiare,

(12) Monumentorum Cuficorum, nobiscum usquedum communicatorum, insignora sunt sequentia. Quatuor tituli sepulcrales Cufici, in tabulis marmoreis, Puteoli, delineati a Pompeio Sarnellio, & Antonio Bulifon in libro Italico-Gallico, *la guide des etrangers par Poussol* p. 70. Multae inscriptiones Cuficae in sepulcris, templis, portis urbium Arabiae Galefkae, Beitelfakih al. repertae a cel. Niebuhr, & ab eodem in itinerario suo, & in descriptione Arabiae publicatae. Titulus Arabico-Carmaticus, ut vulgo nominatur, in fimbria pluvialis imperatorii, Norimbergae custoditi, auro textili fulgens, nuper publicatus a cel Christophoro de Murr, in libro Teutonico, *Descriptio rerum memorabilium Norimbergae*, edito 1778. Inscriptio cum iisdem litteris in cathedra patriarchali exarata, quae Venetiis in templo S. Petri conservatur, edita inter monumenta Ecclesiarum Venetarum a Flaminio Cornelio, Senatore Veneto, Decade XVI. P. II. Venetiis p. 194. Quibus egregia illa fragmenta Coranorum Cuficorum, si placet, adde, quae bibliotheca regia Hafniensis conservat.

liare, à linguae peritia tantopere diversa, quantum diversa est scriptura, quibus ornantur, ab ea, qua in libris apud nos typis arabicis edendis, vulgo utimur. In nummis litterae Arabicae magis etiam perplexae scribuntur, quam in libris scriptis, cui in nummis Cuficis alia maior difficultas e litteris forma inter se similibus accedit, quae nullis signis discernuntur, & lectorem, minus horum defectui assuetum, in perpetua ambiguitate relinquunt. Non modo linguae, historiae, geographiae peritia, sed ante omnia *longa cum his nummis familiaritas*, *& obtutus peracutus* requiritur ab eo, qui illos explicandos aggreditur. Verbo, ut in ceteris linguis, qui bene eas callet sine alio studio peculiari nummorum titulos non recte explicabit: ita in Arabicis quis linguam probe callere, totamque eius indolem perspicere poterit, nec umquam ulla in eum reprehensio cadet, si omnino etiam a nummorum cognitione alienum se esse profitebitur.

CAPUT II.

De historia nummorum Cuficorum, eorum origine, antiquitate, variis titulorum ornamentorumque commutationibus, & de eorum in septentrione divulgatione.

NUmmi Arabici dicuntur omnes, qui titulos lingua Arabica scriptos exhibent, non tantum, qui in Arabia cusi sunt, sed in Syria etiam, in Persia, in Africa, in Hispania, verbo, in omnibus illis provinciis, ubi una cum armis & religione Muhamedis, lingua etiam Arabum penetravit. Antiquissimi huius generis nummi, quia tituli eorum Cuficis litteris scripti sunt, Cufici vel Cufenses vocantur. Hoc scribendi genus, iam dudum obsoletum, ab urbe Mesopotamiae, Cufa, ubi nitidissime pingebatur, nomen invenit, & praesertim post Muhamedis tempora, cum Coranus iisdem litteris scriberetur, commune & celebre evasit. Floruit hac auctoritate per CCC. tantum annos; sed in inscriptionibus monimentorum & monetae ad saeculum XIII. vel

xiv. aerae Christianae duravit, imo hodie in Africa interdum adhibetur, quia maiores illae & rudes litterarum notae, quae incidantur lapide, vel aere, recentibus aptiores videntur.

Nummi igitur Arabici, his litteris inscripti, circiter DCC. annorum spatio a saeculo aerae vulgaris VII. ad XIV. continentur. Usque ad tempora Chalifae Abdolmalek filii Meruan, qui anno fugae LXV. (aer. vulg. DCLXXXIV.) successor Muhamedis electus fuit, pecunia Parthica & Graeca utebantur Arabes, illa quidem partim litteris Graecis, partim Parthicis, vel Persicis antiquis inscripta, quae ad hunc usque diem a nemine explicatae sunt (13). Laudatus Abdolmalek, cum inter ipsum & Imperatorem Graecum dissidia intercederent, pecuniam Graecam repudiasse & ope Iudaei cuiusdam, quem *Semier* vocant Arabes, suadente duce militum eius, Hegias filio Iosephi, primus Arabicos nummos in regno suo cusisse dicitur, anno fugae Muhamedis LXXVI., Christi DCXCV. Testis est celebris auctor Elmacinus, in historia Arabica (14), cuius haec sunt verba: ابوجعفر . قال وفي هذه السنه نقشت الدنانير والدراهم بالعربيه وكان عليها قبل ذلك كتابه بالروميه وعلى الدراهم بالفرسيه واتخذ الحجاج دار الضرب ونقش على الدراهم الله صمد: „ Abu Giafar Muhamed.. Tabarita narrat, eodem anno (LXXVI., aerae vulgaris DCXCV.) nummos aureos „ & argenteos, titulis arabicis inscriptos, cusos fuisse. Ante hoc „ tempus aureos Arabum nummos Graecas, argenteos Persicas inscriptiones habuisse. Hegias primum in Arabia pecuniam cusisse, & nummis argenteis inscripsisse verba, *Deus est aeternus*. „

Huius vero primae Arabum pecuniae hodie ne vestigia quidem supersunt, atque, cum ex auro & argento puro, quo primi Ara-

(1) In museo Borgiano Velitris horum nummorum exstant novem, sex cum titulis Graecis, tres cum Parthicis.

(14) Editionis Erpenianae pag. 63.

Arabum principes ex Asiae spoliis abundabant, cusa sine dubio esset, eam ad alios nummos, vel ad monilia conficienda conflatam esse, verisimile est. Interim, cum Chalifa Abdomalek, teste eodem Elmacino, iam ante hoc tempus (an. LXXV. aer.vulg. DCXCIV.) Hegiagium Iraci praefectum constituisset: non in regia Chalifae, Damasco, sed in Iraco cusum fuisse primum nummum, animadvertimus, & quidem sine dubio Waseti, quae urbs ab ipso Hegiagio aedificata fuit, & cuius nummi, licet paullo recentiores, ad nos pervenerunt (15).

Defuncto Hegiagio sequentes in primis Iraci praefecti laudantur, qui nummos cudi curaverunt, Omar, filius Hobairae, tempore Chalifae Iesid II., ab anno fugae CI. ad CV., Chalad, filius Abdallae Casari, regnante Chalifa Hesciamo, annis CVI. ad CXIX., & ab anno CXX. ad CXXVI. Iusuf filius Omar (16). Exstat inter hanc periodum nummus argenteus in museo Borgiano Velitris Waseti cusus anno CXXIII., multis titulis e Corano sumptis ab ambabus partibus, tum in area, tum in margine circum aream ornatus, sed neque nomen Chalifae, cuius auspiciis cusus fuit, neque praefecti urbis exhibens. (Mus. Borgian. n. 1.) Animadtimus igitur, primos nummos Arabicos, qui nobis innotuerunt, titulos longe copiosiores habere, quam ille, qui teste Elmacino ab Hegiagio cudebatur. Per totum tempus, quo Chaliphae Ommiadae Damasci regnaverunt, usque ad annum CXXXII. (aerae vulg. DCCXLIX.) in nulla alia urbe praeter Wasetum nummos cusos fuisse verisimile mihi videtur.

Deinde, victis & interfectis Chalifis Ommiadis, ad *Abbasidas* regnum & Chalifatus transiit. Primus eorum princeps, Abulabbas alsafah urbem Anbar (الانبار) in Iraco aedificavit, & in eamdem regiam suam contulit. Successor eius Abugiafar al-Mansur urbem Bagdad exstruere coepit anno CXLV., (aer.vulg. MDCCXII.

(15) Vid. num. Borgian. I.
(16) Elmacinus loc. cit.

MCCLXII.), (17) quae deinde Chalifarum Abbasidarum sedes perpetua fuit. Huius periodi paullo frequentiores sunt nummi, & in museo Borgiano aurei quatuor, argentei tres, aenei XI. conservantur (n. II. ad XIX). In aureis urbs, ubi cusi sunt, non nominatur: sed propter elegantiam quamdam & nitorem, quem prae se ferunt, vel e Waseti, ubi artifices monetae exercendae iam peritiores erant, vel ob insignem, quae inter eas & nummum XV. intercedit similitudinem, e Cufae officina esse videntur. Nummi argentei & aenei autem in variis regni Califarum urbibus, Abbasia, Cufa, Anbar, Bagdad, aliisque cusi sunt, & plerique tam rudi arte percussi, ut prima opificum specimina esse videantur. Ceterum neque isti nummi Chalifae nomen indicant, sed iisdem fere, quam illi primi Wasetenses, sententiis tum in area, tum in margine sunt ornati.

Imperium Chalifarum in dies accrevit, & tam vastum evasit, ut ab uno regi nequiverit, sed praefecti vicarii eligerentur, qui provincias expugnatas gubernarent. Huismodi praesides primum subditi erant Chalifae, sed mox, Chalifae absentia & viribus suis freti, ab obedientia eidem praestanda subtrahere se coeperunt. Eodem tempore, ortis intestinis turbis & seditionibus, nationes barbarae Turcae, hanc occasionem arripientes, optimas provincias in suam redigebant potestatem, e quo factum, ut vastum illud imperium in multa regna divideretur, Chalifae nihil, nisi auctoritate primi Pontificis relicta. Plurimi horum principum pecuniam etiam suo nomine excuserunt, id quod absolutae auctoritatis indicium habebatur: hoc tamen discrimine, qnod reges illi, qui olim Chalifae subditi fuerant, nomen Chalifae suo nomini praeposuerint, utpote qui persuadere populo cuperent, se ut veros Musleminos Chalifam legitimum Muhamedis successorem agnoscere, reliqui autem reges barbari, vel plerique eorum, ne hunc quidem Chalifae honorem tribuerint. A Chalifis ipsis ab hoc tempore pecunia cusa non videtur: minime enim ad nos nullus eorum,

(17) Abulfaragius hist. Ar, p. 218. vers. Lat. pag. 141.

eorum, quod ſciam, numus pervenit. Incipit ergo a ſaeculo Muhammedanorum tertio, aerae vulgaris nono nova monetae Arabicae periodus, & ad hanc reliqui nummi omnes Cufici Borgiani referendi ſunt. Qui ut facilius intelligantur, dynaſtias, a quibus nummi ad nos pervenerunt, ſecundum earum ordinem, paucis recenſebimus.

Hiſpania, ut hic ordiamur, ab anno XCIV., (DCCXII.) quo a Muſa, Africae Gubernatore, & eius duce Tarec expugnata & imperii Chalifarum provincia facta fuit, uſque ad excidium regni Ommiadarum a praefectis tributariis gubernata fuit, qui cudendae pecuniae poteſtatem non habuerunt. Anno autem fugae CXXXVIII. (DCCLV.) tranſiit in Hiſpaniam Abulmodaffer Abderrahman, cognomine Abu-Soliman & Abu-Said, ſolus ex Ommiadarum nece ſuperſtes, eumque magnates Seviliae multique alii legitimum Chaliſam, vel Muhamedis ſucceſſorem agnoverunt. Expugnavit deinde totam Hiſpaniam & Chalifatum Ommiadarum ibi fundavit, qui trecentos fere annos floruit. Abderrahmen, cognomine Naſereddinallah, Abulmodaffar, mortuus anno CCCL. (DCCCCLXXVI.) fuit primus, qui titulo *Imam* (إمام), quo Antiſtes ſacrorum diſtinguebatur, publice uſus eſt: antea ſolo titulo *Emir* (أمير) Principis utebantur. Et Abulmodaffar Abderrahman, Hacami filius, qui ab anno CCVI. ad CCXXXVIII. (DCCCXXII. ad DCCCLII.) regnavit, primus ſuo nomine pecuniam excuſit; antea pecuniam Aſiaticam habebant (18). Nullum horum nummorum vidimus, niſi forte nummus aureus ambiguus Borgianus numero XX., ad eoſdem ſit referendus.

Africa, primum a tribu quadam Arabum Sarakin (سارقين), unde Saraceni dicti, (a Chr. DCXLVII.) deinde anno fugae LXV. (DCLXXXIV.)

(18) Deguignes hiſtorire des Huns Tom. I. part. I. pag. 357.

(DCLXXXIV.) ab Acba filio Nafe (عقبة بن نافع) expugnata, diutius quam Hispania, in Califarum orientalium potestate mansit. Primi, qui absolutum eius dominium sibi adsciverunt, fuerunt Reges *Eddrisi*, posteri Eddris, principis Arabis, e posteris Alì. Successor eius Eddris filius Eddrisi anno fugae CLXXIII. (DCCLXXXVIII.), secundum vulgarem sententiam, vel ut Africanorum scriptor Mohamed Cartas (19) refert, anno CLXXXVIII. (DCCCIV.) urbem Fez exstruere coepit. Regnarunt Eddrisi usque ad annum Christi DCCCCVIII., quo Obeid-Allah Mahadi, (عبيد الله مهدى) posterum Fatimae, uxoris Muhamedis, se praedicans, omnes eorum provincias expugnavit, regnumque *Fatemidarum* fundavit, qui regiam sedem primum Segilmessae & Cairuani habuerunt. Deinde Abu-Tamim (ابو تميم معز لدين الله) tertius eorum Rex, victoriis illis non contentus, totum Aegyptum regno suo adiecit, & urbem Misr vel Cahira (قهيرة مصر) aedificavit, in quam, relicto in Africa praeside, sedem suam contulit (20). Eodem fere tempore Abubecr filius Omar, Arabs, in Mauritania regnum *Marabut* (21), Hispanice Almorabidos, fundavit, cuius filius Ibrahim Abu Tesfin anno CCCCXLIV. (MLII.) urbem Marocco exstruere coepit. In primis incla-

(19) Historia haec ms. exstat Hafniae in Bibl. excel. Comitis Thott. Verba eius sunt: وكان ذلك فى عام ثمانيه وثمانين ومايه وفى تلك السنه اسس السيد ادريس فاز „ Accidit hoc anno CLXXXVIII. . . . Eodem anno fundavit Edris Fez.

(20) Abulfarag Dynast. IX.

(21) مربوط h. e. religioni addicti.

inclaruit eius ſucceſſor Iuſuf, filius Tesfin (22), anno CCCCLXII. (MLXIX.) Rex Sabtae, Tangiae, Salae & Asfi renunciatus. Hic a rege Arabum in Hiſpaniam contra Alphonſum, regem Toleti, in auxilium vocatus, primum Granadam expeditionis ſuae praemium obtinuit, deinde anno CCCCLXXXIV. (MXCI.) cum formidabili exercitu redux, Sevillam omneſque reliquas Arabum in Hiſpania poſſeſſiones expugnavit. Neſcio, an ab omnibus hiſce principibus in Africa cuſa ſit pecunia; ab ultimo, quem laudavi, Iuſuf filio Tesfin, & ſecundo eius ſucceſſore Tesfin filio Ali, cuſos duo nummos aureos vidi, quorum tituli cum a ceteris Arabum nummis paullulum diverſi ſint, primi inſcriptionem in margine addendam putavi (23).

Fatemidos, quos laudavimus, in *Aegyptum* ſequemur. Iam anno fugae XX. (aerae vulgaris DCXLI.) ab Arabibus, prae-

(22) Mohamed Cartas eum nominat الاميـر يوسف ابن ابرهيم بن تاشفين الحميرى الصنهاجى.

(23) In area partis primae الامام عبد الله امير المومنـين *Imam Abdallah, princeps fidelium*. Nomen Chalifae Abbaſidae Moctadi Billah Abulcaſem Abdallah, qui ab anno fugae CCCCLXII. ad CCCCLXXXVII. regnavit. In margine, بسم الله ضرب هذا الدينـار ب.... سنه اربع وسبعين واربع مايـه *In nomine Dei cuſus eſt denarius* .... [ſine dubio, Marocci] *anno* CCCCLXXIV. [MLXXXIV.] Ab altera parte in area لا اله الا الله محمد رسول الله الامير يوسف بن تاسفين *Non eſt Deus, niſi Deus, eiuſque legatus Muhamed. Princeps Iuſuf, filius Tesfin*. In circulo ومن يتبع غير الاسلام دينا فلن يقبـل منـه وهو فى الاخـرة من الخاسريـن *Quicunque aliam, quam Muhamedis religionem profitetur, Deo acceptus eſſe non poteſt, & in altero mundo peribit*. Hic titulus in nullo alio Arabum nummo animadvertitur.

Ab eius ſucceſſore Ali ben Iuſuf nummum aureum cum iiſdem titulis Seviliae, ni fallor, a. DXVI. cuſum vidi.

praedae avidis, expugnatum fuit hoc regnum, & per CCCXXXVII. annos, (usque ad annum CCCLVIII., aerae vulgaris DCCCCLVIII.) a praefectis, quos Chalifae Bagdadenses cum titulo principum Aegypti (امرا مصر) constituebant, gubernatum (24). Deinde post Abu Tamimi expeditiones, in potestatem Fatemidarum transiit, qui illud CC., & qui excurrunt, annos (25) possederunt, multis Syriae urbibus cum eodem coniunctis. Chalifae titulo gaudebant, & Chalifarum Abassidarum inimicissimi semper erant; sed tamen in nummis solo nomine, principis fidelium, utuntur.

Iidem principes Fatemidae, qui Africam, Aegyptum & Syriae partem sibi subiecerant, *Siciliam* etiam vasto suo regno addiderunt. Iam diu ante, & in primis circiter annum aerae vulgaris DCCCXXVII., cum ex intestinis turbis & Michaëlis Balbi Augusti perditis moribus Graecorum imperium langueret, Saraceni, opportunam occasionem arripientes, varias Siciliae urbes expugnarunt, quae a ducibus regum Cairovani gubernabantur (26). Anno CCLXXIX., aerae vulgaris DCCCCVIII. Siciliam venit Almohadi, primus e Fatemidis Imperator, atque Saracenis aeque ac Christianis in fugam datis (27), administrationem novae huius sui regni provinciae gubernatori, sibi subdito, commisit (28). Ita Fatemidis subiecta mansit Sicilia usque dum a Normanorum ducibus

(24) Deguignes histoire des Huns Paris 1756. 4. Tom. I. part. I. pag. 237. 238.

(25) Usque ad annum fugae DLXVII. aer. vulg. MCLXXI.

(26) Seriem horum gubernatorum ex Ismaelis Abulfedae chronologia refert Io. Bapt. Carusius in historiae Saraceno-Siculae monumentis, & ex eo Muratorius in rer. Ital. script. tom. I part. II. Mediolani 1725. pag. 249. seq.

(27) Elmacini historia Saracenica I. II. c. 19.

(28) Horum gubernatorum historiam, ab a. f. 279. ad 409 e libro Asmodferi auct. Sciahaboddin fil. Abiddami refert Muratorius loc. cit. pag. 251. seq.

cibus Roberto & Rogerio Guiscardis, fratribus, victis Muhamedanis, feliciter tandem recuperata fuit. Exstant in museo Borgiano Velitris primi tres, quos novimus, nummi Cufici aurei in Sicilia a Chalifis Fatemidarum Dahero, & Hacamo cusi, nitidi & optime conservati. (num. XXI. XXII. XXIII.) Nescio, an multum ante Daheri tempus pecunia in Sicilia cusa sit: primo saeculo post expugnatam insulam, cum nimis turbulenta adhuc fuit gubernatio eius, cusam non fuisse verisimile est. Nummi Borgiani quartam circiter denarii Arabici partem valent; in eorum titulis post Muhamedem Ali Califa nominatur, & in parte adversa princeps Fatemidarum, qui non Imam, sed princeps fidelium vocatur.

In Aegypto Fatemidis successit dynastia *Aiubitarum*, (ملوك بنى ايوب) a Salah-eddin, filio Iobis (28), in historia bellorum sacrorum nomine Saladini celebri, anno DLXVII. (aerae vulg. MCLXXI.) fundata. Mortuo Saladino, (anno DLXXXIX.) regnum a filiis eius in multa regna dividitur, inter quae Aleppinum, Damascense, Hamense, & Emessanum ceteris sunt celebriora. Aegyptus anno fugae DCXCVIII. (aerae vulgaris MCCL.) a *Mamelucis* (29), vel servis, quos ad summos honores ultro sustulerant principes, expugnatur. Duo praestantissimi nummi argentei Aiubitarum in museo Borgiano Velitris exstant, unus ab ipso Saladino, alter a Rege Aleppino cusus: & plures nummi aenei. In omnibus ab una parte nomen Chalifae Bagdadensis legitur, id quod indicat, in precibus publicis etiam, quas *Cotba* nominant, & quae in oriente maximum absolutae auctoritatis indicium habentur, principes istos nomen Chalifae ante nomina

 ipso-

(28) الملك الناصر صالح الدين ابو المظفر يوسف بن ايوب خليل امير المومنين est plenum eius nomen.

(29) Servus arabice dicitur مملوك *mamluc*.

ipſorum recitari iuſſiſſe. Attamen Saladinus in laudato nummo, principem fidelium ſe cognominat, qui titulus primum ſoli Chaliſae tribuebatur.

Ex Hiſpania, Africa & Aegypto in *Tranſoxanam* & *Perſiam* progredimur. Saman (زمعن) neſcio quis, homo ex infima plebe, melioris ſortis cupidus, cum cohorte latronum ad Choraſanum diripiendum venerat. Ibi cum familia ſua, quae in dies accrevit, ſedem ſuam figit. Demum unus ex eius poſteris Iſmael filius Ahmed, victo Chaliſa Motaded, (anno CCLXXIX. CDCCCXCII.) abſolutum huius regni principem ſe denunciat, & dynaſtiam Samanidarum fundat, quae Choraſan, Tranſoxanam (30), & Perſiam uſque ad annum CCCLXXXIX. (DCCCCXCIX.) gubernavit. Ab his principibus multi nummi argentei, aureus nullus, ad nos pervenerunt, in urbibus Bochara بخارا, Samarcand سمرقند, Sciaſc الشاش, Balch بلخ, Niſabur نيسابور cuſi. Maiores ſunt ceteris nummis argenteis Cuficis, ſed tanto tenuiores. Tituli eorum hoc peculiare habent, quod area ex una parte duplici inſcriptione circulari cingitur. In omnibus Chaliſae nomen legitur, quibus plerumque nomen principis Samanidae ſine ullo titulo vel cognomine eſt adiunctum. Semel nomen Regis ſcriptum inveni, ابوالحسن ولى الدولة الزمعنى *Abulhaſſan, Gubernator dynaſtiae Samanidarum*. In margine integram inſcriptionem nummi Samanidici exempli cauſſa addidi (31).

Obſer-

(30) Choraſan خوارزن, & Tranſoxana ماورا النهر ab antiquis nomine Sogdianae, vel Bactrianae coniunguntur. A flumine Oxo, Arabibus جيحون Gihon, dividuntur.

(31) Nummus hic, prope Paſewalk, Pomeraniae oppidum effoſſus, ab Olao

Observandum est, omnia fere horum nummorum exempla, quae nobis innotuerunt, cum aliis nonnullis antiquioribus in septentrionis provinciis effossa esse, in oriente raro, imo ceteris Cuficis rarius inveniri. Anno MDCLIV. magna eorum copia Volini, Pomeraniae oppido, aratro detecta, & pars conflata fuit (32). Anno MDCLXIII. multi prope Colbergum in Pomerania inventi (33). Georgius Iacobus Kehr in libello suo de statu monarchiae Asiatico-Saracenicae XVII. nummos Cuficos antiquos, prope Gedanum effossos, erudite explicavit (34). Multi nummi, omnes Samanidici anno MDCCXXXII. in Pomerania, aliique fere eodem tempore in Svecia, in Borussia, aliisque provinciis detecti

ab Olao Gerardo Tychsen, Buzzoviensi professore doctissimo, mihi maximopere colendo, aeri incisus est.

In area primae partis legitur لله محمد رسول الله المكتفى بالله اسماعيل بن احمد *Deo. Mohamed est Dei legatus. Moctefi Billah.* (nomen Chalifae Bagdadensis) *Ismaël filius Ahmed* (nomen principis Samanidi, qui ab a. 279. ad 295., aerae vulg. 892. ad 907. regnavit).

In margine, ut vulgo in omnibus nummis, *Mohamed est Dei legatus, quem cum vera religione misit, ceteris omnibus praestantiori, licet contradicant infideles.*

In parte adversa, in area: *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est.*

In primo circulo بسم الله ضرب هذا الدرهم ببلخ سنة ثلاث وتسعين ومائتين *In nomine Dei cusa fuit haec drachma in urbe Balch, anno 293.*

In circulo exteriori لله الامر من قبل ومن بعد ويومئذ يفرح المومنين بنصر الله *Deo imperium fuit, & erit in aeternum: & gaudebunt fideles in auxilio Dei.* Coran Sura XXX. v. 4.

(32) Catalogus nummorum Iablonskianus pag. 426.

(33) Hottingeri bibliothecar. quadripart. Tiguri 1664. pag 116.

(34) G. I. Kehr de statu monarchiae Asiatico-Saracenicae e nummis Cuficis prope Gedanum effossis. Lipsiae 1724.

recti sunt (24). Quo modo, quove tempore hi nummi in remotas illas provincias migraverint, cum contra in propinquioribus orienti, Italia, Gallia, nulli umquam sint inventi, arduum est perscrutari. Kehr, quem laudavimus, eos ab equite quodam ordinis Teutonici, a bellis contra Saracenos gestis reduce, in Borussiam inventos esse putat. Barthelemius, doctissimus Regis Galliae interprès, eos cum nationibus Tatarum vel Mogolorum, alii e bellis sacris, alii ex incursionibus populorum septentrionalium in Africam factis, in has provincias venisse censent. Omnes hae sententiae coniecturae sunt, nisi verae, ingeniosae tamen: nobis aliam brevibus addere liceat, quae an verisimilior sit, videant eruditi, videas tu, doctissime Praesul, cui has nostras lucubrationes dedicare voluimus. Commercio potius quam populorum migrationibus pecuniam divulgari, & ex uno in aliud regnum transferri, historia & experientia nos docent. Itaque si probare possemus, inter occidentis & orientis populos antiquitus commercium intercessisse, verisimillimum inde fieret, non alio modo, nisi mutua hac consuetudine nummos Arabum in septentrionis partes venisse. Iam vero non modo scimus, orientis populos, Arabes, Persas, Indos ab antiquissimis temporibus, ut milites intrepidos, & invincibiles, ita artium etiam cultores, commercii & navigationis peritos fuisse (25): sed in iisdem urbibus, Samarcanda & Bochara, ubi plerique nummorum in septentrione effossorum excusi sunt, medio aevo mercaturam egregie floruisse legimus. Singulis annis non modo e Persiae & Indiae urbibus, sed e Moscovia etiam mercatores eo appulisse, easque iterum naves cum suis mercibus per Oxum fluvium in mare Caspium, & deinde per flumen Volgam in Moscoviam, & in

(35) Nonnullos eorum erudite explicavit cel. Aurivillius in actis Upsaliensibus vol. IV. an. MDCCLXXV.

(36) Conf. Geographiam Nubiens. Climate I. part. 6., Abulfarag., aliosque.

& in portus maris Balthici misisse (37). Quid igitur, si ab istis mercatoribus Samarcandae & Bocharae, qui ad emendas merces non alios nisi Arabicos nummos habebant, pecunia Arabica primum in portus maris Balthici delata sit? deinde incolae harum urbium nummos argenteos in alias iterum urbes, cum quibus consuetudine iuncti erant, distribuerint, aureos autem ipsi forte conflaverint, quam ob rem argentei plurimi in iis provinciis, aurei nulli umquam sint inventi?

Sed ad rem nostram redeamus, & *Persiam*, quae adhuc nobis residua est, examinemus. Hoc regnum anno CCCXXI. (aerae vulgaris DCCCCXXXII.) a *Buidis* expugnatum fuit, qui a *Buia* piscatori Dilemensi, eorum parente, nomen invenerunt. Aucto eorum imperio variis de Arabia & Syria victoriis, regnum ita inter se diviserunt, ut ramus eorum unus Persiam, Iracum Arabicum, Cuzistan, Oman, Musul, Diarbeker obtineret, alius Bagdadum, tertius Irac-adgemi gubernaret. Bagdadensis princeps a Chalifa, precum publicarum suo nomine instituendarum, & pecuniae cudendae permissionem obtinuit, quae autem ad nos forte non pervenit. In eorum dominium successerunt *Selgiuci*, pastores, qui primum duce *Michaele* filio Selgiuc in Persiam & Corasan cum gregibus venerant. Hi ipsi pastores paullatim ad dominos se evehunt, omnesque provincias a Syria ad Canscgar sibi subiiciunt. Togrul-beg, Michaëlis filius, primus eorum princeps, Chalifae filia in uxorem ducta, Bagdadi (anno fugae CCCCXLVIII.) Saltanus salutatur, & posteri eius gratae mentis immemores, Bagdadum ipsum expugnant. Deinde (anno CCCCXCVII.) regnum dividitur, atque in quinque ramos abit, qui regna Persiae (38), Ker-

(37) Pierre Daniel Huet histoire du commerce & de la navigation des anciens, Paris 1716. 8. Chap. XI. XII. XIII. L. in primis chap. LIII. p. 361. 362. Chap. LIV. p. 394.

(38) Principes Persiae regiam Ispahani, Hamadani, & Rei habuerunt.

Kermani (39), Iconii (40), ceterarumque urbium a Laodicaea ad Hellespontum, Aleppi (41), & Damasci (42) efficiunt. Persiae Rex tertius Malecscah (electus a. CCCCLXV. MLXXII.) primus omnium a Califa titulum *principis fidelium* accepit, qui adhuc Chalifae proprius fuerat.

A Selgiucis pecuniam cusam fuisse, ex Abulfaragio discimus (43), atque e museo Borgiano confirmamus. Narrat ille, tres Gaiateddini, regis Iconii vel Rumi filios, Asdeddin, Rucneddin & Alaëddin communem pecuniam cusisse hoc titulo, *Magni Sultani, As, Rucn & Ali* السلاطين العظما عز وركن وعلى. Idem refert (44), laudatum Gaiateddin, cognomine Kaikosru, mortuum anno MCCXLIV. aerae vulgaris, in uxorem duxisse filiam regis Georgiae, eiusque effigiem pecuniae imprimere voluisse: datum autem ei fuisse consilium, ut figuram leonis, cui insisteret sol, in nummis effingeret, quae imago & horoscopum ipsius & honorem, quo augere vellet uxorem, optime referret. Regem hoc consilium secutum fuisse, e nummo cum iisdem symbolis ab eo cuso, qui in museo regio Parisiis, & in Borgiano exstat, animadvertimus (45). Imago illa significabat, tum solem in signo leonis fuisse, cum natus esset rex, tum, cum leo virtutis, sol venustatis symbola sint, indicabat, stellam, quae regis nativitati praefuisset, iam regno invincibilem principem pulcherrimae uxori coniunctum dare

(39) Ab anno CCCCLV.
(40) Arabibus Coni, ab an. CCCCXLVII. ad DCCVIII.
(41) Ab anno CCCCLXXI. ad DXI., quo anno Aleppus regi Turcomanorum Ortocidarum se dedit.
(42) Ab anno CCCCLXXXVIII., ad DXCIX. regiam Iconii, & Nicaeae habuerunt. Ab Arabibus dynastia *Graeca* روم appellatur, quia hae urbes Graecis subiectae fuerant.
(43) In historia dynastiarum edit. Pocokii pag. 492.
(44) Loc. cit. pag. 487. vers. lat. pag. 319.
(45) Barthelemy in dissertatione laudata eum aeri incisum exhibet. Inter nummos Borgianos XXXII.

dare voluisse. Hic celebris nummus in museo Borgiano exstat n. xxxiiI., cum aliis duobus eiusdem dynastiae xxxi. xxxiI.

Hac occasione ad aliam dissertatiunculae partem procedimus, ubi de nummis Cuficis figuris ornatis agemus. Omnes, quos adhuc recensuimus, nummi ab utraque parte vel sententiam aliquam Corani, vel nomina principis, & loci, ubi cusi sunt, atque aeram exhibent. Post duodecimum saeculum aerae vulgaris nonnulli principes figuris ornare nummos coeperunt, iisque non solum legi, vel traditionibus, sed saepe moribus etiam Arabum quam maxime contrariis. Diu nos vexavit earum origo & explicatio, usque dum in eruditam Barthelemii de figuris illis dissertationem (46) incidimus, eique pleraque, quae hic dicemus, nos debere grato animo confitemur. Duo in primis dubia inquirenda, atque enodanda videntur; primum, quomodo fieri potuit, ut Muhamedani, qui effigies, figurasque odio habent, in nummis etiam, qui vulgi manibus teruntur, aperte figuris uterentur? Alterum, quid sibi vult ista contradictio, quae inter hos nummos & mores Arabum, inter figuras & inscriptionem, quae figuras circumdat, animadvertitur? Ad primum quod attinet, nulli huiusmodi nummi, nisi a Turcomanis, & Selgiucis excusi innotuerunt. Hi vero populi barbari & inculti, nonnulli pastores, alii latrones e remotis provinciis in fertiliores Asiae partes profecti, θρησκειαν Muhamedanorum, cuius cognitionem nec habebant, nec habere curabant, nullam aliam ob caussam accepisse videntur, quam ut provincias a Muhamedanis habitatas, maiori fortuna expugnarent, & maiori securitate tenerent. Quid mirum, principes istos elegantiae caussa figuris ad exemplum aliarum gentium pecuniam exornavisse? Accedit, quod non ad sanctiores leges pertineat illa de figuris odio habendis, quae hodie a multis Muha-

D meda-

(46) Dissertation sur les medailles Arabes de Mr. l' Abbé Barthelemy, dans les memoires de l Academie royale des inscriptions tom. xxvi. Paris 1749. 4. p. 557. & suiv.

medanis peramantur (47). At vero Muhamedani, vel Turcae isti artium omnium, quae e pictura oriuntur, hoc tempore imperiti erant, nec figuram formare, nedum principis effigiem in pecunia reddere intelligebant. Alieno itaque auxilio opus erat: & opifices, ut voluntati principis aliquo modo satisfacerent, figuras ex Graecorum & Latinorum typis, prout illis forte obveniebant, in nummis describere, & regis nomen arabice illis addere incipiebant. Hinc oritur ille dissensus, illa ridicula contradictio, quam inter figuram & titulos unius, eiusdemque nummi observamus. Celebris Barthelemy nonnullos nummos e museo regio in laudato libello erudite explicavit, quorum unus nomen regis Turcomanorum Husameddin. Timurtasc, & ab alia parte effigiem Antiochi VII., Regis Syriae, exhibet; alius Imperatorem Romanum Diogenem, manu globum tenentem, & a beata Maria coronatum, cui nomen regis Turcomani, Nogem-eddin Albi, additur; immo unus ornatus est ab una parte sanctissimi Servatoris nostri effigie, nimbo circumdato, profanato ab altera nomine regis cuiusdam Ortocidarum, Cara Arslan. In posterum artifices peritiores effecti veram etiam regis eorum effigiem, vel res eius gestas in pecunia pinxisse viden-

(47) Sciitae in Persia, & Sunnitae in India tabulas pictas, teste Niebuhrio, publice tenent. Idem Cairi apud eruditum Muhamedanum tabulas aere incisas, & statuam vidit. (Niebuhr description de l'Arabie pag. 23.) Eodem modo hoc praeceptum hodie negligitur, ut illud, quo vinum prohibetur. Immo in magicis instrumentis religionis caussa adhibentur figurae hominum, animalium cet. quod e duabus pateris antiquis patet, in museo Borgiano adservatis. Una minor & recentior proficit, ut extrinsecus scriptum legitur, contra morsum serpentis, scorpionis, canis, partum difficilem, colicum dolorem cet., si laborans ex ea aquam vel aloe calefactum bibat: & intrinsecus praeter formulas magicas & imprecationes figurae serpentis, scorpionis & embryonis animadvertuntur. Altera maior & antiquior contra eosdem morbos medicinam adferre dicitur, easdemque fere figuras exhibet, quibus in centro delineatio templi Meccani, Niebuhrianae (description de l'Arabie Tab. XXI.) in omnibus similis additur, e qua tum praestantia huius monumenti, tum diligentia cel. Niebuhrii in examinandis, & investigandis rebus Arabum confirmatur.

dentur, plerumque autem male & rudi arte. Ad hos pertinet nummus nitidus Gaiateddini, supra laudatus: quem cum aliis huiusmodi infra inter nummos Borgianos explicabimus (n. XXXIII. XXXIX. XLV.) Cel. Niebuhr (48) duos huiusmodi nummos refert, in quorum utroque princeps pedibus contortis orientalium modo sedet, unus lunam crescentem, quam duae stellae sequuntur, manibus tollens, alter manu caput Christiani tenens, quorum etiam similis alter infra n. XLI. explicabitur. Ceterum observandum adhuc est, omnes nummos figuris ornatos, qui ad nos pervenerunt, aeneos esse, nullum aureum vel argenteum inveniri (49), atque morem imaginibus in pecunia utendi, sicut mores omnes cessant, post duo vel tria ab eius institutione saecula interiisse (50).

Ex illis, quae adhuc diximus, praecepta quaedam vel signa constituamus, e quibus facile nummi Arabici antiqui, vel Cufici diiudicari queant. Antiquissimi & plurimi nummorum Arabicorum ab utraque parte versibus Corani signati sunt, quibus nomina regis, & urbis cum aera nummi in circumferentia addi solet. Nummi a Chalifis primo florentis imperii tempore cusi, neque principis neque urbis nomen, sed aeram tamen exhibent. Contra nummi omnes, qui vel ab una, eademque parte post nomen Chalifae aliud nomen addunt, vel ab una parte Chalifam, ab altera alium principem nominant, a gubernatoribus cusi sunt, qui olim Chalifae subditi fuerant, vel generatim ab iis principibus,

 qui

(48) Carsten Niebuhr description de l'Arabie. Copenhague 1773. tab. X.

(49) Solus Gaiateddini nummus argenteus est, & figuris, ad historiam eius spectantibus, ornatus. Puto, *cum typis Christianorum* aeneos tantum nummos signatos fuisse, eo fine, ut a Christianis etiam in solvenda, vel commutanda pecunia acciperentur.

(50) Iamdiu nihil aliud in pecunia scribitur nisi nomen principis, & urbis, ubi cusa fuit; tantum in Persia utuntur adhuc pecunia aenea, quam *pul*, vel *casbeki* dicunt: solis & leonis figura, ut illa Gaiateddini, ornata. Huiusmodi nummus exstat in museo Borgiano inter eximium nummorum recentiorum Arabicorum apparatum, qui numerum CC. superat, varietate distinctorum.

qui Chalifae, ut Muhamedis successoris auctoritatem agnoscebant. Reliqui, in quibus solum principis nomen animadvertitur, ad illos reges, qui Chalifae auctoritatem disputabant, ut Chalifas Fatemidas, vel ut plurimum ad reges barbaros Turcas pertinent. Principes Fatemidae in pecunia non quidem titulum Chalifae, sed tamen *principis fidelium* usurpant, qui privatus pertinebat ad Chalifas: ceteri reges vulgo titulum *malec* regis, raro sultani sustinent. Nummi principum e posteris Saladini, qui in Aegypto, aliisque provinciis regnarunt, inter omnes facile eo dignoscuntur, quod variis lineis stellae instar condecorati sunt. Nummi figuris, imaginibusque ornati, recentioribus temporibus cusi sunt a regibus quibusdam Selgiucorum, & Turcomanorum.

Denique, ut pauca de materia nummorum Cuficorum adhuc adiiciamus, antiquissimi eorum vel aurei vel argentei sunt; aenei primis Muhamedanorum saeculis, cum auro & argento abundabant, raro cusi videntur. Utrique nominibus Graecis, aurei دنانير *denarii*, argentei دراهم *drachmae* (51) appellabantur, e quo illud confirmari videtur, quod Elmacinus (l. c.) refert, Arabes primum pecunia Graeca usos fuisse. Deinde nummi aurei, cum non omnes eiusdem probitatis essent, e nomine Chalifae, cuius titulum exhibebant, varia cognomina acceperunt, quo facilius distinguerentur, e. c. dinar Giafarinus, dinar Nazarinus, atque

(51) Hadrianus Relandus a voce درهم, (mendose scripsit درحم) quam in Persica lingua antiqua iam obtinuisse credit, deducendam putat Graecorum vocem δραχμα, quae & δαρχμα scribitur, teste Hesychio, quae scriptio ad orientalem propius accedit. Relandi dissert. miscellaneae part. II. diss. de veteri lingua Persica. Edit. II. Traiecti 1713. p. 176. Valeant ergo, addit, vocis drachmae etymologiae απο του δρακος δραξασθαι. Mihi quidem (venia viri magni dictum sit) probabilius videtur, Arabes utramque vocem *drachmae* درهم, & *denarii* دينار a Graecis accepisse. Hodie pro pecunia generatim ab Arabibus adhibentur [illegible]

atque aurum horum nummorum a vocibus *emir almumenin*, quae in iisdem vulgo leguntur, *aurum Emiricum* dictum fuit. A seculo XII. aerae vulgaris frequentes sunt nummi aenei, rariores aurei, & argentei. E vitro etiam nummi quinque in museo Borgiano exstant, quos valorem instar pecuniae umquam habuisse, ex eorum titulis in dubium vocamus.

CAPUT III.

DE USU ET PRAESTANTIA NUMMORUM CUFICORUM.

Observationes historicae, & geographicae in nummos Cuficos.

Sed quam quaeso isti nummi barbari utilitatem nobis afferunt, & cui bono est haec nostra disquisitio? Superest, ut huic adhuc obiectioni respondeamus. Disquisitiones etiam illae, quae nullam omnino litteris afferre videntur utilitatem, saltem utilitatem habent eam, ut a simili labore, a nobis iam peracto, temperare possint posteri nostri: atque omnino viator ille sibi placebit, & in patriam redux laudibus celebrabitur, qui novam quamdam insulam detegit, licet eam numquam colendam, & habitandam fore, sibi persuadeat. Sed aliter nummorum Arabicorum ratio est comparata. Si nummi Samaritani (52), licet paucis annis, titulisque concludantur, sunt egregia antiquitatis monumenta, ut nuper demonstravit cl. Franc. Perezius Bayerus (53), edito

(52) *Nummi Samaritani* dicuntur nummi Iudaeorum, litteris Samariticis signati.

(53) Huiusmodi nummi pertinent ad Simeonem Machabaeum, & spatio quatuor annorum continentur. Hos autem titulos exhibent simul collectos a clariss. Francisco Perezio pag. 171. *Siclus Israel anno I. Ierusalem sancta* = *Anno I. redemptionis Israel* = *Simon. Libertatis Ierusalem* = *Simon princeps Israel. Anno I. redemptionis Israel* = *Siclus Israel anno II. Ierusalem sancta* = *Simon. Anno II. libertatis Israel* = *Anno secundo. Libertatis Sion* = *Anno tertio. Libertatis Sion* = *Anno IV. dimidius* (siclus). *Redemptionis Sion* = *Anno IV. quadrans. Redemptionis Sion*

edito Valentiae Edetanorum anno MDCCLXXXI. *de Nummis Hebraeo-Samaritanis* egregio commentario, quo magno tum eruditionis, tum linguarum apparatu illos docte diligenterque illustratos publi-

Sion = *Anno quarto*. *Redemptionis Sion*. His Iohannis Hyrcani nummus accedit, signatus, *Ieochanan*, *sacerdos princeps* (pag. 182.) Mihi tres tantum nummos Hebraeo-Samaritanos vidisse contigit. Unus argenteus est, & ab aliquibus doctis viris genuinus habitus, prorsus iis similis, qui a cel. Perezio ad annum secundum Simeonis referuntur, cum iisdem typis, eadem inscriptione, verbis *Ierusalem sancta* cum XIII. litteris scriptis cet., sed spurius, nisi omnia me fallunt. Mutua depressio, & elevatio areae huius nummi, quae arte laevigata videtur, cavitas nummi in centro, vestigia aperta, sole meridiano clariora caeli, quo circa litteras, figurasque veluti sulcum scalpserunt, ut scriptura acutior appareret: indicia sunt adulterini nummi, quibus contradici non potest. Provoco ad rei nummariae peritos, eosque invito, ut nummum illum, qui in *museo Borgiano* Velitris exstat, suis oculis inspiciant, atque decernant. Vix etiam verisimile mihi videtur, litterarum angulos, ne minima quidem iniuria in hoc nummo laesos, tanti siclorum vetustati respondere. Equidem nummum conflatum fuisse, deinde cum in fusione figurae, litteraeque crassae, & obtusae evadant, scalpro expolitum censeo. Haec ea ratione adnotavimus, ut cautionem, sagacitatemque omnibus nummos Samariticos examinaturis commendemus. Unum addo, similitudinem, atque aequitatem, quam inter nummos eiusdem anni intercedere animadvertimus, nisi omnia me fallunt, haud certum indicium esse integritatis nummorum, vel signum, eos ex una, eademque officina monetaria provenisse: inter nummos enim adulterinos, uno eodemque modulo infusione conflatos, eamdemque prorsus similitudinem convenire oportet. Alter nummus Samariticus, quem vidi, aeneus est, & in eodem *museo Borgiano* adservatur. Hunc eadem facilitate cusum, & antiquum, ideoque probabiliter genuinum esse, censeo, qua illum spurium dixi. Est eiusdem formae, qua ille, quem laudatus Perezius inter nummos aeneos minimi moduli anni IV. Simeonis recenset, quique iam a Beniamino Kennicotto (in libro, *Remarques critiques sur I. Samuel. chap.* VI. pag. 34.) delineatus fuit, cum figuris cedri, & vasis, & titulo שנת ארבע לגאלת ציון Samaritice. Tandem tertium nummum aeneum vidi in museo *Seren. Ducis Megalopolitani*, qui etiam integritatis signa habet, cum figura arboris forte opobalsami, & littera ש ad unum latus, quae שנת indicat, ad alterum numerum anni, sed detritum, in parte adversa figura vitis cum titulo לחר יש h. e. להרות ישראל litteris Samariticis scripto.

publicavit: quantivis omnino pretii, atque insignis utilitatis esse etiam debent nummi Arabici antiqui. Inter tenebras, in quibus omnia fere iacent, quae ad orientis historiam pertinent, in unoquoque fere nummo antiquo Arabum mysterium aliquod tolli, & novus lucis radius oriri nobis videtur. Titulus nummi imprimis vulgo nos docet tempus, & locum, quo cusus fuit, & nomen & cognomina principis exhibet. Sed quantum generatim faciant nummi Cufici ad historiam Arabum vel illustrandam, vel confirmandam, atque ad novas de ipsorum moribus observationes instituendas, e musei Borgiani explicatione, quam tamen pro iuvenilis nostrae aetatis imbecillitate, & festina manu conscripsimus, ubique fere patebit. Docebit nos haec nummorum Cuficorum collectio, ut exempla quaedam afferamus, principes Aiubitarum, qui Aleppi regnaverunt, non, ut adnotavit cel. Déguignés in historia Hunnorum, potestatem absolutam habuisse, sed subiectos fuisse regibus Damasci, (num.xxvii.) Vestigia quaedam commercii, quod antiquitus inter Bocharam, aliasque urbes, & civitates mari Balthico propinquas intercessit, reliquerunt nobis nummi Cufici in septentrione frequenter aratro detecti. Observabimus, Imperatores Africae, Aegypti, & Siciliae, e posteris Fatimae, qui Chalifarum titulum usurpabant, non, ut Chalifae Damasceni, & Bagdadenses, placita sectae Sunnitarum secutos fuisse, sed Sciitis adhaesisse, ut hodie Persae. Hinc demum explicari potest infensissimum odium, quod, animadvertente cel. Déguignés in laudata historia (54), exercebant Fatemidae in Chalifas Bagdadenses, quod non ex invidia, sed ex zelo religionis natum, & profectum est: quemadmodum hodie adhuc inter Sunnitas, & Sciitas acerrimas simultates intercedere scimus. (v. num.xxi. seq.) Egregie confirmabimus morem illum Turcarum, a cel. Barthélemy erudite explicatum, imagines, atque typos e pecunia Graeca, & Latina Christianorum in suos nummos transferendi, sive eorum nummos, additis nonnullis dumtaxat notis, & signis, denuo supponendi. Novam observationem facie-

(54) Mr. Déguignés histoire des Huns tom.1.par.1. pag. 366.

ciemus ; per quam patebit , morem obtinuisse apud principes Arabum , qui homagium , vel religionem obsequii solemniter Chalifae confirmare vellent , ut non tantum inter vota publica in templis facienda eius nomen nominarent , sed in pecunia illud ipsorum nominibus adderent : atque igitur e nummis dignoscemus , quis princeps Chalifae auctoritatem agnoverit, quis vero minus . Explicabimus in fine tres praestantissimos nummos Cuficos , a Rege Toleti Alphonso cusos , e quibus varias novas observationes instituimus .

Geographiae etiam cultorem iuvant nummi antiqui Arabum, cum ex iis non tantum , quomodo recte scribantur nomina urbium , sed etiam , quae cuiuscunque regni , vel provinciae antiquitus regia & princeps urbs fuerit (in ea enim nummi excudebantur) atque *epocas urbium* , regnorumque intelligimus . Eo enim tempore in primis floruerunt , quo regum sedes , atque officinis monetae instructae erant .

Observationes palaeographicae in nummos Cuficos .

Neque hic unicus horum nummorum usus est, qui ad historiam , & geographiam pertinet . Palaeographiae etiam Arabum, & philologiae generatim insignem utilitatem afferunt .

De litteris Cuficis , quibus tituli eorum scripti sunt , iam supra pauca disseruimus ; & fuse de iis egimus in dissertatione , *Altonae* anno elapso edita , *descriptionem codicum Cuficorum Hafnienſium* sistente . Quod de huius scriptionis origine , & divulgatione ex auctoribus Arabicis ineditis intelligimus , in his in primis consistit . *Marar*, *Morrae filius* مرار بن مرة الانباري , *Ambarienſis* primus , paullo ante Muhamedis tempus , Arabicam linguam Syriacis litteris scribere incepit , vel antiquos Arabum characteres ad similitudinem Syriacorum commutare . Hic mos primum *Hirtae* , urbe Mesopotamiae , Cufae propinqua , obtinere coepit : deinde in *Meccam* transiit , & demum , eum

Cora-

Coranus iisdem litteris scriberetur, in totam Arabiam, omnesque provincias ab Arabibus expugnatas se diffudit. In primis in usu erant *Cufae*, quam ob rem nomen Cufensium, vel Cuficorum acceperunt. Hae litterae, ut in eadem dissertatione e codicibus Hafniensibus, eleganter scriptis, observatum est, crassae sunt, & maiusculae, stilo vel calamo non fisso scriptae, spatiosae, angulatae, signis diacriticis, quibus litterae figura aequales discernantur, rubrisque demum punctis loco vocalium ornatae. Alphabetum illud, ut omnibus, quae nova sunt, & in communem consuetudinem abeunt, accidere solet, non semper constantem, eamdemque formam retinuit. Arabes, elegantiae scribendi supra modum forte studiosi, variis lineolis, ornamentisque illud augere inceperunt, e quibus denique alia scriptio orta est, quae primo obtutu a Cufica omnino aliena videtur, & re vera *simplicitati*, *maiestatique* Cuficae scripturae (55) longe inferior est. A nostratibus *Carmatica* vulgo dicitur, sed minus recte, cum Firusabadensis in Lexico suo manuscripto Carmaticas litteras *tenues, atque subtiles* appellet. Nummi Arabici antiqui maximam partem litteris illis Cuficis ornati sunt: Carmaticas in titulis sepulcrorum, cet. in primis usurpatas esse videmus: sunt tamen & nummi nonnulli, qui easdem litterarum figuras exhibent, ad quos nummos musei Borgiani XXIV. XXVI. XXVII. XLIII. LII. LIII. referendos censeo. Cum autem lineae litterarum subtiliores in aere effingi non possent, figuras earum in nummis, lapidibusque aliquo modo commutare necesse erat: e quo levis varietas orta est, quae inter characteres nummorum, librorumque intercedit, quarum tamen huic & libris scriptis probatae, & veras litterarum formas exhibenti principatus omnino est tribuendus. De quibus ut quisque suis oculis facile iudicet, improba diligentia ex omnibus musei huius nummis, litterarum formas, quotquot varietate distinctas reperi, in tabula prima, huic opusculo annexa, delineavi, com-

E para-

(55) Specimen Cuficae scripturae dissertationi supra laudatae adiunxi. Alia varia specimina apud me exstant, illo splendidiora.

paratas cum litteris eiusdem scripturae Cuficae, ut in codicibus bibliothecae regiae Hafniensis exaratae animadvertuntur.

His praemissis, progredior ad illud, quod peculiare est titulis nummorum Cuficorum. Ob eamdem rationem, quod nimis durum atque ad formandas lineas subtiliores ineptum sit aes, in nullo nummo Arabico antiquo litteras figura consimiles signo quodam distinctas videmus. Id quod magnae interdum lectori exercitato etiam in hoc scribendi genere difficultatis est, & rudem omnino deterret, cum unaquaeque fere vox multifariam possit explicari. (e. c. ٮٮں legitur, vel بين *inter*, vel بيت *domus*, vel تين *ficus*, vel باب *porta*, vel يات *veniet*, vel ثلث *tres* cet. prout puncta addis) Itaque in omnibus antiquis nummis Arabicis, iisque longis titulis signatis, xv. tantum, vel si subtilius eos examines, xvii. litterarum notae animadvertuntur (56), quia nulla linea vel puncto quodam diacritico ab eius simili distincta est. Ex ea observatione multi eruditi, iique magni nominis, efficere voluerunt, Arabes antiquos in Alphabeto Cufico xvii. tantum litteras habuisse, ceterarumque notarum defectui diversa uniuscuiuscumque pronunciatione supplevisse; eodem fere modo, quo alii e nummis Samaritanis, regnante Simeone Machabaeo cusis, antiquis Hebraeis xvi. vel xvii. tantum litterarum elementa fuisse concludunt. Sed illos erravisse, e monumentis Cuficis manuscriptis antiquissimis, in quibus omnino lineolis distinguuntur litterae figura consimiles, nuper a nobis comprobatum est (57); atque etiam minus firma videtur horum sententia, qua idem de nummis Samaritanis statuunt (58).

Sed

(56) Si figuras litterarum initiales observas, xv. tantum; sed si formas finales inspicis, quibus *nun* & *ie* a *be* differunt, xvii.

(57) In descriptione cod. Cuficorum Hafniensium, Altonae 1780.

(58) Alphabetum Hebraicum antiquum, ut Graecum, sedecim tantum litterarum figuras habuisse, deficientibus sex ו ט כ ס פ צ ab Assyris deinde assumtis, asserit eruditissimus *Franciscus Perezius Bayer* in splendido opere *de nummis Hebraeo-Samaritanis*, edito Valentiae Edetanorum MDCCLXXXI. cap. xi. pag. 225. Taceo cetera argumenta, qui-

Sed animadverto, defendendam mihi esse hoc loco auctoritatem harum linearum, quibus argumentum meum innititur, cum eam ab eruditis nonnullis in dubium revocari videam. In primis cel. virum *Ioh. Casparem d'Ansse de Villoison*, Graecis litteris egregie eruditum, ob doctrinam aeque ac humanitatem omni observantia mihi colendum, aetatem punctorum vocalium in scriptura Cufica suspectam habere video, atque lapsis his punctis, labuntur simul lineae diacriticae. Observaveram in libello de codicibus Cuficis Hafnienfibus, puncta rubra, quae vocales indicant, atque lineas diacriticas eiusdem probabiliter antiquitatis esse, ac sunt litterarum notae. Cel. de Villoison in egregio, quem publicavit libro, *Anecdota Graeca* inscripto (Venetiis 1781 Tom. II. pag. 150.) sententiam meam damnat, cuius fortassis caussa ea tantum est, quod argumenta mea nimis breviter & concluse exposuerim. Illud libenter a me conceditur, & in dissertatione laudata iam observatum fuit, *non eodem temporis momento* in illis codicibus regiis Hafnienfibus scripta fuisse puncta vocalium & litteras cum suis signis vel lineis depictas. Sed hoc non ita intelligendum est, quasi recentioris aetatis sint puncta. Quemadmodum hodie Hebraei amanuenses (סופרים dicuntur) codices bibliorum sacrorum scripturi, primum consonantes tantum calamo crasso scribunt, deinde calamo acutiori nostro fere modo temperato (59) puncta vocalium, & accentuum addunt, nec ob

 id

quibus hanc coniecturam probabilem reddere tentat cel. auctor: illud autem, quod e nummis Samariticis arcessitur, suspectum mihi videtur. Tota enim eius vis in hoc consistit. Si in nummis Samariticis voces, quae hodie e. c. cum *Tet* ט, aut *Pe* פ scribuntur, cum *Dalet* ד, aut *Bet* ב scriptae reperiuntur: probabile est, antiquos Hebraeos litterarum notis *Tet*, & *Pe* caruisse. Sed cum in nummis usque dum repertis omnino non existent voces, quae cum litteris *Tet*, & *Pe* secundum hodiernos Hebraicae linguae magistros scribi deberent: ex hoc defectu haud argui potest, in antiquo Hebraeorum alphabeto easdem litteras defuisse.

(59) Hoc in caussa est, cur in codicibus antiquis bibliorum Hebraicorum saepe puncta tenuiore, & palidiore atramento scripta inve-

id puncta recentioris aetatis dicuntur, quam consonantes: ita & Arabes antiqui non potuerunt non scribere primum litteras, lineasque atramento nigro, deinde rubro colore puncta adiicere. Hoc non impedit, quin eiusdem aetatis dicam puncta & litteras Cuficas; id quod hoc argumento probare volui: *Illud manifestum, ad antiquam scripturam Arabicam Cufensem pertinere puncta illa rubra, cum in recentiori lineis loco punctorum notatae sint vocales. Inde verisimile est, illa ab initio litteris addita fuisse*. Paullo longius illud exponam, atque sententiam meam extra dubitationem positam esse, intelligemus. In antiquis codicum Cuficorum reliquiis *vocales punctis* rubris indicatas, *litteras* vero figura inter se similes *lineolis* distinctas videmus: contra in scriptura, qua hodie utuntur Arabes, *litterae punctis* discernuntur, *vocales lineolis* indicantur. *A prima huius novi scribendi generis institutione* morem illum obtinuisse, vocales lineis, litterarum valorem punctis indicare, tam certum est, ut etiam in quibusdam nummis (60), vel monumentis, quae post inventam scripturam recentem litteris Cuficis antiquis ob maiorem eorum perspicuitatem signata sunt, non lineae antiquae, sed puncta noviter inventa animadvertantur. Novum hoc scribendi genus, quod hodie adhuc usu floret, inventum a Moclense dicitur, mortuo anno DCCCCXXXIX. aerae vulgaris, sed a Bauvabo primum anno MXXXI. ad perfectionem ductum fuit (61): atque iam MLXXXI. adhibita fuisse signa recentia manifestum est e titulo sepulcrali, Cuficis litteris eodem anno in marmorea tabula exarato, quem Puteoli in murum domus cuiusdam compactum inspexi (62). Aeram

inveniuntur, quam consonantes, e quo plurimi immerito efficere voluerunt, puncta recentioris esse aetatis, quam consonantes. Eheu, quantum alucinati sunt eruditi in critica sacra!

(60) Vid. nummos musei Borgiani LII. LIII. & tres ultimos Hispaniae.

(61) Consulas, ne omnia iterum repetam, dissertationem de codicibus Cuficis Hafniensibus, Altonae edit. 1780.

(62) Bene eum cum tribus aliis delineavit Abbas Pompeius Sarnellius in libro *Guida de' forestieri per Pozzuoli*, *ou la Guide des etrangers par Poussol*, italice & gallice edit. Neapoli 1697. 8. pag. 64.

ram e. c. hoc modo, & cum his punctis ſcriptam inveni. (Litteras in recentes Arabum commuto, cum Cuficae in officina deſint.)

اربع عشر يوم من شهر رمصان (رمضان h. e.) شنه (سنة)
اربع (اربع) وسبعين واربعمايه (واربعمايه)

die 14. *menſis ramadan*, *anni* 474. *h. e. aerae vulgaris* 1081. Eodem tempore, quo punctis diſtinguebantur litterae, puncta vocalium in lineas commutatas fuiſſe neceſſe eſt, ne infinita confuſio oriretur. Itaque ſic ſtatuo, puncta vocalium, & lineas diacriticas, quae in libris Cuficis cernuntur, annum MLXXXI., vel quod inde ſequitur, inventam ſcripturam recentem antiquitate praecedere, atque, ut in diſſertatione laudata dixi, *ad antiquam ſcripturam Cuficam pertinere*, eique propria & peculiaria eſſe. Cum autem ſcriptura Cufica in libris, ubi tantum puncta vocalium litteris addi ſolent, vix tercentum annos obtinuerit (63): *maxime veriſimile eſſe* dixi, puncta illa, de quibus agimus, *ab initio litteris fuiſſe addita*, non in interitu ſcriptionis Cuficae inventa, & ſubito iterum abrogata. Haec ſunt argumenta, quibus ſententiae meae fidem facio: contra vero cel. Villoiſoni oppoſitam opinionem nullis argumentis confirmatam eſſe video.

Sed mittamus diſputationes, & a longa aberratione, quae inter ſcribendum nobis accrevit, ad aliam obſervationem progrediamur. Invenimus inter nummos Borgianos (n. XLVI.) primum monumentum cifrarum, vel notarum numeralium ab Arabibus adhibitarum, anni, ni fallor, MCLXXXIX. In omnibus aliis nummis Cuficis aera vocibus integris exprimitur, quae contra hodie in nummis Arabicis ſemper notis numeralibus indicatur, e quo cum magna veriſimilitudine tempus definiri poteſt, quo notae illae in uſum Arabum tranſierint. Vulgo aſſeritur, Arabes eaſdem XI. ſaeculo in bellis contra Indos geſtis didiciſſe. Sed nullis documentis innititur haec ſententia, niſi quod illud ex teſtimoniis Arabum

(63) Conſule iterum diſſ. de cod. Cuficis, pag. 10.

bum confirmetur, ab Indis eas provenisse. *Al Sephadi* in commentario in poëma Tograi ludum latrunculorum, & notas numerales Indis tamquam inventoribus tribuit. *Athanasius Kircher* in arithmologia sive de abditis numerorum mysteriis §. 1. duo Arabum testimonia refert, qui has numerorum notas a Brachmanis, Indiae sapientibus, e figura circuli secti inventas esse dicunt. Atque Arithmetica *Maximi Planudis*, qui XIII. saeculo vixit, in codice Vaticano inscribitur *Πλανυδης ψηφοφορια κατ' Ινδυς*, *Planudis calculatoria secundum Indos*. Sed quo tempore eas acceperint Arabes, incertum. Summopere igitur aestimandus est Borgianus nummus, & ni fallor, est omnium antiquissima cifrarum Arabicarum memoria, quae hactenus innotuit. At neque Indi, neque Arabes primi horum signorum inventores fuerunt. Apud *Romanos* etiam antiquitus usu ea recepta fuisse, firmis argumentis probat auctor anonymus dissertationis Mathematico-criticae de numeralium notarum minuscularum origine, quae XXX. abhinc annis prodiit, sed eruditis fere incognita mansit (64). Probat auctor, harum cifrarum usum apud Romanos antiquissimum fuisse, quae apud eos primum verba integra, ut in notis Tironis, atque Senecae, postea syllabas, deinde pondera, & mensuras, quae sane ad numeros spectant (65), significarint, denique in familiares etiam supputationes, & arithmeticae calculos transierint. Cuius rei exempla profert, notam Z ab immemorabili a Romanis pro numero II., notam 9 pro centum, signum 5 tertio minimum aut quarto post Christum saeculo, pro VI. iuxta Maffeium, vel, ut mavult Mabillonius,

(64) Inserta in *Raccolta d' opuscoli scientifici, e filologici. In Venezia presso Simone Occhi* 1753. in 12. p. 19. ad 110. Conf. cel. Villoisoni *Anecdota Graeca* tom. II. Alius eiusdem argumenti liber exstat, cui titulus: *De characteribus nummorum vulgaribus, & eorum aetatibus veterum monimentorum fide illustratis dissertatio Mathematico-critica Io. Friderici Weidleri Wirtembergae* 1727., quem hucusque nec possideo, nec vidi.

(65) *Syllabas*, ut Q3, *quia*. EX7 *existimo*. EI9 *eius*. *Pondera*, ut uncia, 8 septunx, 3 triens, ∽ octo scrupuli.

lonius, pro v., & 7 pro vii. adhibita fuisse (66). Deinde autem addit (§. 10. p. 59.) cifras apud Romanos ex eorum notis ponderum, mensurarum, assis eiusque partium ortum habuisse, cui sententiae non subscribo. Boethius, qui in arithmetica sua, quam labente v. saeculo composuit, iisdem signis utitur, eadem a Pythagoraeorum apicibus, vel characteribus a Romanis mutuata fuisse, testatur. Huic potius adhaereo, quod saltem ad primae eorum institutionis tempus, nobis quidem proprius, accessit, atque certiora quin etiam de eorum origine habere potuit. Non obstat, Pythagoraeos magnam Graeciam incoluisse; graece tamen loquebantur, & veluti pro Graecis haberi queunt, ac forte cum lingua signa ea e Graecia arcessiverunt, cum Boëthius illud tantum significare voluerit, eos primos fuisse, qui ea in Italia adhibuerint. Accedit, quod auctor dissertationis laudatae animadvertit (p. 70.) Diophantem Alexandrinum, qui algebrae inventor creditur, in xiii. libris arithmeticae, quos medio fere ii. saeculo scripsit, (exstant in bibl. Vaticana) harum notarum non penitus fuisse ignarum. Sed etiam, cum res in ambiguitate haereat, si Graecos a peritia huius supputandi artis excludere velis, apud Aegyptios monumenta harum notarum Romanis antiquiora invenies. In mumiis eadem omnino signa animadvertuntur, id quod primus observavit cel. Buttner, Gottingensis Academiae decus (67), quae licet tamquam litterae adhibita videantur, semper tamen documento sunt, eadem non noviter a Romanis, vel Arabibus, vel Indis inventa fuisse. Itaque, quantum coniicere licet, notae numerorum, quarum prima vestigia apud Aegyptios reperiuntur, primum in Asia a ceteris gentibus, a Graecis in primis usu celebrata sunt, & mox etiam ad Romanos transf-

(66) Marchionis Maffei hist. diplomatica. Mabilloni de re dipl. lib.ii. c.29. num.12. Marangoni *delle cose gentilesche, e profane ridotte ad uso ed ornamento delle chiese* c. 82. p.454. 461. 464. 465.

(67) Buttneri Vergleichungstafeln der Schriftarten verschiedner Völker, I. Stük. Göttingen 1771. Tab. ii. conf. Gattereri elementa artis diplomaticae T. I. §. *66. 67.*

trànſierunt, qui omnes fere ſcientias a Graecis, earum parentibus, acceperunt. In Italia deinde cum ceteris diſciplinis propemodum interciderunt, uſque dum, poſt ſaecula quaedam elapſa, cum litterae renaſci coepiſſent, ab Arabibus, qui eas conſervaverant, revocatae ſunt (68). Quo tempore, & quo auctore id acciderit, incertum (69). Hoc tantum animadvertimus, prima earum veſtigia a nonnullis repeti a ſaeculo duodecimo, quae tamen ſaeculo xv. in communiorem certe uſum tranſierant (70).

Abſolvam hanc diſſertationem adnotationibus quibuſdam generalibus in Alphabetum Arabicum, quas a nemine adhuc factas eſſe video. In tres periodos diſtribuendae mihi videntur huius Alphabeti variae commutationes. De iis commutationibus loquor, non quae ad varias formas litterarum, quae tempore mutantur, ſed quae ad numerum earum, ordinemque, & ad ipſum Alphabetum pertinent.

Prima quidem a remotiſſima antiquitate repetenda eſt, tenebriſque offunditur. Neſcio, an a probabilitate alienum videatur, xvII. tantum litterarum notas, nulla varietate diſtinctas, Arabi-

(68) Delineavi in Tab. I. notas numerorum Arabicas cum notis Aegyptiorum, Indorum, noſtriſque comparatas. Inter omnes maximam ſimilitudinem intercedere videbis. Aegyptias a Büttnero ſumpſi e libro ſuo iam citato; Indicas a cel. Niebuhrio, qui eas in deſcriptione itineris ſui in Arabiam (T. II. Tab. II. Hafniae 1773.) delineavit.

(69) Conſule, ſi eruditorum coniecturas legere velis, cl. Villoiſon *anecdota Graeca* tom. II. pag. 153. & ſeq.

(70) Inter pauca, quae equidem vidi, huius ſaeculi monumenta praeſtat hic adnotare epigraphen in calce codicis Frontini *rei militaris*, & Vegetii *de diſciplina militari*, in bibliotheca clar. Praeſulis *Stephani Borgiae*, quae haec verba exhibet: *Librum hunc Ego Lucas de Cantarellis de Regio doctorum doctor donavi Religioſis, & devotis fratribus, atque Canonicis regularibus congregationis ſancte Marie de Frixionaria Lucane dioc. pro ſalute anime mee* 1428. *Veneciis. In monaſterio de Caritate*.

Arabibus antiquis cognitas fuiſſe (71), quas ſingulas, prout ratio illud poſtulabat, vario accentu pronunciabant. Revera hodiernum etiam Arabum alphabetum, ſi omnibus ſignis diacriticis privetur, e XVII. tantum figuris conſtat:

ا ٮ ح د ر س ص ط ع ڡ ك ل م و ه ى ں

Quae vero harum antiquarum litterarum figura & ratio fuerit, imperſcrutabile manebit.

Subſequentibus temporibus minus commodum eſſe hoc alphabetum animadverterunt, atque litteras iuxta diverſam pronunciationem, diverſis figuris diſtinguere ceperunt. Primum huiuſmodi incrementum huic iam alphabeto accidit, quod Cufico praecedit, & *Moſnad* مسند ab Arabibus nominatur, atque hinc incipit altera periodus, quae forte primum etiam ſaeculum Cufici alphabeti, cuius monimenta nulla nobis ſuperſunt, comprehendit, de quo tamen dubitamus. Arabes nimirum litteras ſuas tum numero, tum ordine ad modum alphabeti Hebraeorum diſponere incipiebant: ea tamen ratione, ut non novas alphabeto figuras, ſed nova tantum ſigna litteris quibuſdam adderent. Ita oriebatur litterarum ſeries Hebraicae conformis, quae hanc ob cauſſam *Abgad Heves* nominabatur, quo nomine nihil aliud portenditur, niſi ſex priores alphabeti litterae ſecundum ordinem Hebraeorum diſpoſitae. Hunc ordinem re vera in alphabeto Arabum obtinuiſſe, denominationibus etiam antiquis menſium, *Abgad*, *Heves*, *Hatta* cet. atque more, qui hodie adhuc obtinet, litteras ſcilicet eodem ordine pro numeris adhibendi, con-

(71) Ne quis putet, me mihi ipſe contradicere, obſervo, hanc coniecturam nihil facere ad confirmandam ſententiam de XVI. vel XVII. in antiquo Hebraeorum alphabeto litteris. Contra Hebraeis XXII. antiquitus fuiſſe ex eo patet, quod poſtea Arabes etiam alphabetum ſuum ad Hebraici normam augmentaverint. Neque pertinaciter in coniecturam meam inſiſto, quam tentaminis loco tantum protuli; grato animo accipiam, quae alii meliora dicturi ſunt.

firmatur (72). Neque mirum eſt, Arabes Hebraeos imitatos eſſe, a quibus DCC. circiter ante Muhamedem annis Arabia expugnata, & aliquandiu poſſeſſa, & gubernata fuit: ſiquidem id plerumque accidere ſolet, ut victi victorum leges, mores, linguam & eruditionem accipiant.

Tertia denique periodus a ſcriptura Cufica ad noſtrum uſque tempus pertingit. Arabes, qui, teſte Abulfaragio, iam ante Muhamedem ad linguae ſuae ſtudium in primis incubuerunt, qui tot aliis ſuperfluis praeceptis, ſubtilibuſque grammaticis

(72) Ex Arabibus etiam teſtem produco Gabrielem fil. Farchan Monachum Aleppinum in voluminoſa ſua Grammatica ms. quam elapſo ſaeculo compoſuit: تجميعها . . . فحروف الهجا العربية
هذا الكلمات ابجد هوز حطى كلمن سعفص قرشت ثخذ
ضظغ وجمعت كذا لسببين احدهما مراعاة لحساب الجمل لانه
من الالف الى الطا المهملت حساب الاحاد ومن اليا الى
الصاد المهملت حساب العقود ومن القاف الى الظا المعجمت
حساب الميات والغين المعجمت بمعنى الالف والثانى تبعا
للغت السريانيه التى وجدت فيها هذه الكلمات مرتبة على
وفق الحسات المذكور لان اللغت السريانيه اصل والعربية
فرعها h. e. Litterae Arabicae his vocibus continentur, abgad, heves, hatta, colman, ſaafas, coraſct, tſachas, dodſag. Ita ponuntur propter duas rationes. Primum ad uſum computi: litterae enim ab alef ad ta ſine puncto, numeros ſimplices ſignificant; a ie ad ſad ſine puncto, numeros denarios; a caf ad da puncto ſignatum, centenarios, & gain denique cum puncto, numerum mille efficit. Altera ratio eſt, quod linguam Syriacam ſecuti ſint, ubi hic litterarum ordo reperitur. Syriaca enim lingua radix, e qua Arabica prognata eſt.

cis studium onerarunt, alia etiam alphabeto nova signa addiderunt, ut omnem accentus varietatem, quam in pronunciatione litterarum servabant, signo scripto indicarent. Ex eo tandem alphabetum XXVIII. litteris constans, secundum figurarum similitudinem dispositis, ut hodie illo utuntur Arabes, prognatum est. Signa ab illis addita sunt ث *tse*, quod ut *ts* fere pronunciari debet, خ *cha*, paullo fortius quam *ha* Arabum, ذ *dsal*, ut *ds*, ض *dad*, ut *d* durum, ظ *dsa*, eodem fere modo, quam *dsal*, & غ *gain*, quod litterae *g* ante *a*, *o*, *u* respondet. Sed numquam usu praevaluit haec pronunciationis subtilitas, quam plebs ridet. In ore tantum grammaticorum doctorumque, in primis in recitandis poëmatibus percipitur; in sermone familiari aliae harum litterarum numquam (ut ث, ذ) aliae raro (ut ظ) vel obscurae (ut خ) accentu distinguntur, duabus exceptis *dad* & *gain*, quae usu communi receptae videntur.

Observatio philologica, & critica in nummos Cuficos.

Unam adhuc observationem philologicam maioris etiam, quam antecedentes, momenti ad praestantiam nummorum Cuficorum ostendendam adiiciamus. Lege sancte observanda praescriptum esse a grammaticis Arabicis scimus, scribere litteram ا *aleph* quiescentem in participio verborum (e. c. قاتل), in coniugatione tertia (قاتل), in fine tertiae personae pluralis praeteriti temporis (قتلوا), & futuri apocopati (يقتلوا), item in plurali numero femininorum, (ut قاتلات) & in nominibus quibusdam, (ut سلام , مايه , دينار , واحدة), atque ex eorum praeceptis in omnes eas gramatices institutiones, quae a nostratibus

 editae

editae sunt, transiit. At vero antiquitus non observatam fuisse legem, sed litteras quiescentes pro lubitu vel additas, vel omissas fuisse nostris nummis Cuficis, ut tertio documento unanimiter confirmatur. Vestigia huius moris iam e codice Arabico-Samaritano bibliothecae Barberinae, textum & versiones Pentateuchi in usum Samaritanorum exhibente, quem ingenti, & improbo labore totum descripsi, litterisque propriis Arabicis reddidi, ab erudito meo conterraneo Andrea Christiano Hwjidio observata fuerunt (73). Multo frequentiores esse has omissiones in codicibus Cuficis, eodem tempore a nobis in descriptione codicum Cuficorum Hafniensium adnotatum est, ubi longam earum seriem exhibuimus (74). Easdem nunc in antiquissimis nummis

(73) Andr. Christ Hwiid specimen ineditae versionis Arabico-Samaritanae Pentateuchi -- Romae 1780. p. 28. adnot. 1. Pauca ex hoc codice exempla, quae mihi occurrunt, addam. *Omissionis litterae Alef in Praeterito*, Exod. xix. 1. 2. في الشهر الثالث لخروج بني اسرايل من ارض مصر في هذا اليوم دخلو برية سينين ورحلو من رفيديم وجاو الى برية سينين ونزلو في البريه *In futuro* Exod. xiI. 17. 18. فتحفظو الوصيه ان في جرم هذا اليوم اخرجت جيوشكم من ارض مصر.. فتحفظو وتعملو اليوم هذا: *In aliis vocibus* rarius occurrunt, ut عل pro على, omisso ie quiescente Gen. 49. 8., 50. 13. Exod. 7. 24. ال pro الى Gen. 50. 14., Lev. 8. 15. لم pro لما Exod. 17. 3. مم pro مما Exod. 18. 14.

(74) Descriptio codicum Cufic. Hafnien. Altonae 1780. p. 25. seq. e. c. العلمين scribitur pro العالمين, اصحب pro اصحاب, السلم

mis Cuficis animadvertimus, simulque ex iis tempus intelligimus, quo mos litteras quiescentes ubique adiiciendi invaluit. Usque ad annum MXXX. aerae vulgaris constanter voces وحده (n. I.) الدينر (n. II. III. IV. VIII. IX. XXII. cet.) ميه (n. I. II. III. IV. V. VIII. IX. XVI. cet.) omisso *alef* quiescente (pro مايه, واحده, الدينار) scriptas invenimus; nummus XXVII., anno MCCIII. excusus, primus est, in quo vox مايه plene scripta reperitur. Recentior ita grammaticorum haec inventio est, qui multis aliis superfluis praeceptis grammaticam auxerunt. Iam saeculo VIII. ineunte grammaticen Arabicam ab Abulassuad al-Dauli (75) in formam artis redactam fuisse ex Chalicani historia scimus, atque eo tempore his subtilitatibus caruit orthographia Arabum. Quantum haec observatio faciat, ut verbis viri doctissimi utar (76), ad rectius intelligendum genium, & indolem linguae Arabicae, Hebraicae similitudine propinquioris, quam vulgo creditur; quantum grammaticae Hebraicae adiumento sit, ubi hoc orthographiae arbitrium negari, impugnarique solet; quantum criticae codicis sacri Hebraici utilitatem afferat, in cuius probatissimis recensionibus simili libertate utuntur amanuenses, quam dives seges variantium lectionum, ingenti labore undique congestarum, hac sola adnotatione tollatur: quisque iustus aestimator cum voluptate animadvertet.

Iudi-

, السموات pro السموت, يا ايها pro يايها, السلام pro السلم, حواريين pro حوريين, لورا pro لور, راوا pro راو, deficientibus alef & ie. cet.

(75) Ebn Chalican historia virorum illustrium Arabice ms. in titulo Iahia ibn Iaamer aladrani. cf. Herbelot bibliothéque orientale, tit. *Dili*.

(76) Cel. Equitis Io. Dav. Michaelis biblioth. oriental. tom. XVI. pag. 12.

Indicent eruditi ex his exemplis, quibus alia plura addi possent, an supra modum extulerim nummos Arabicos Cuficos, cum in unoquoque eorum veluti mysterium quoddam nobis tolli, novumque lucis radium oriri dixi.

Atque haec de nummis Arabicis generatim dicta sufficiant. Nunc ad explicandos nummos musei Borgiani, qui observationibus nostris confirmationi sint & praesidio, progredimur; atque eo libentius hoc facimus, quod huiusmodi nummi non solum in Europa eximiae raritatis sint, sed quod eos in ipso Oriente ab eruditis frustra quaesitos esse sciamus (77).

NUMMI CHALIFARUM

NUMMUS I. ARGENTEUS

Primae nummorum Arabicorum periodi, anni 740.

I. (78) In area لا إله إلا الله وحده لا شريك له *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est* (79).

In margine بسم الله ضرب هذا الدرهم بواسط سنة ثلث وعشرين ومئة *In nomine Dei cusus est hic nummus Vaseti anno* 123. [aerae vulg. 740.]

II. A.

(77) Niebuhr in libro laudato p. 87., ait, *Ie n'ai point eu dans mon voiage des monnoies d'argent avec des inscriptions Cufiques*.

(78) Partem primam nummorum brevitatis caussa numero I., adversam numero II. indicabo: A significabit aream nummi, M marginem, vel inscriptionem in circumferentia nummi.

(79) *Non est Deus, nisi Deus* est una trium formularum, quae ab Arabibus الكلمات الطيبات *bona verba* nominantur, de quibus totum librum scripsit Schehabeddin abullabas Ahmed ibn Amad ibn Iusuf Alikfeasi. v. Adriani Relandi diss. de gemmis Arabicis in diss. miscellaneis part. III. ed. Trai. 1713. p. 248. 249.

II. A. اله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد *Deus est unicus, aeternus; nec genuit, nec generatus est, neque est ei similis alter*. Corani Sura CXII. antepenultima. Muhamedani eam maximi faciunt, semperque in ore gerunt: nonnulli eam tertiae parti totius Corani parem ponunt.

M. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون *Muhamed est legatus Dei, quem cum vera & iusta religione misit, aliis omnibus praestantiori, licet ei contradicant infideles*. Corani Sura IX. vers. 33. & Sur. LXI. 9.

II.

Nummus aureus Chalifae Abassidae an. 767.

I. A. *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est.*

M. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله *Muhamed est legatus Dei, quem cum vera & iusta religione misit ceteris omnibus excellentiori.*

II. A. محمد رسول الله *Muhamed est Dei legatus.*

M. بسم الله ضرب هذا الدينر سنة خمسين ومية *In nomine Dei cusus est hic denarius anno* 150., aerae vulgaris 767.

III.

Nummus aureus Abassidarum an. 770.

I. A. & M. ut in nummo II.

II. A.

II. A. ut in nummo II.

M. بسم الله ضرب هذا الدينر سنة اربع وخمسين ومية

In nomine Dei cusus est hic denarius anno 164., aerae vulgaris 770.

IV.

Nummus aureus Abassidarum an. 773.; *vel* 775.

II. M. (80) [تسع] بسم الله ضرب هذا الدينر سنة سبع وخمسين ومية *In nomine Dei cusus est hic denarius anno* 157. vel 159. [773. 775.] Cetera ut supra. Si 157. legis, isti tres nummi, id quod ex eorum inter se similitudine probabile, regnante Abu-Giafar al-manzur, secundo Abassidarum Chalifa, cusi sunt.

V.

Nummus argenteus Abassidarum anni 776.

I. A. محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم *Muhamed est Dei legatus, cui Deus propitius sit, & benedicat.* Prima vox هرون legenda, *Harun*, vel *Aron*, nomen gubernatoris eius urbis, in qua nummus excusus est.

In margine vestigia tantum vulgaris sententiae supersunt, *Muhamed est legatus Dei, quem cum vera* cet.

II. A. *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est.*

M. [بالعباسيه .... بسم الله ضرب هذا الدرهم ب ni fallor] سنة ستين ومية *In nomine Dei cusus est hic nummus* (Abbasiae) *anno* 160. [776.]

VI.

(80) Vox Arabica ob punctorum diacriticorum defectum & *tissa*, & *sibba* legi potest, quod *septem* & *novem* explicatur.

VI.

Nummus argenteus Abassidarum, anni incerti.

Ex eadem officina manifeste est hic nummus, qua antecedens numero quintus: forma enim, magnitudo, tituli, litterarumque figurae cum illo penitus conveniunt.

I. A. Eadem sententia, quam supra recitavimus, *Muhamed est Dei legatus, cui Deus propitius sit, & benedicat*, addito nomine praefecti urbis in prima, & ultima linea على ابرهيم *Alì Ibrahim*.

In circumferentia legitur, ut supra.

II. A. *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est*.

M. Titulus, qui aeram exhibebat, attritus est.

Nummus aeneus etiam in museo Borgiano exstat, moduli vulgaris, qui eamdem sententiam, *Muhamedes est legatus Dei, cui Deus benedicat*, in aliis nummis minus obviam, exhibet, atque ad hos referendus est. Sed cum nihil praeter haec verba legi possit, eum delineare operae pretium non duximus.

VII.

Nummus aureus Abassidarum, ineditus.

Convenit hic nummus cum antecedenti VI., & ab eodem principe cusus est.

I. A. محمد رسول الله على ابرهيم *Muhamed est Dei legatus. Alì Ibrahim*.

Circumferentia indicat aeram, quantum legi potest, سبع وخمسين sine dubio 157. [773.]

II. A. M. ut in parte antica nummi II.

VIII.

Nummus argenteus Abassidarum an. 783.

I. A. . . . . . . الله محمد رسول ✿ *Muhamed legatus Dei* . . . . . . [nomen ignotum]. Cetera, ut in nummo V.

II. M.

II. M. بسم الله ضرب هذا الدرهم بالعباسيه سنة سبع وستين ومية *In nomine Dei cusa est haec drachma Abbasiae anno* 167. [783.]

IX.

Nummus aeneus Abassidarum.

I. A. Ut supra. *Muhamed est Dei legatus*. Supra & infra hunc titulum litterae quaedam solitariae animadvertuntur, quarum ultimae نوح *Noa*, nomen forte gubernatoris, esse videntur.

II. M. . . . . بسم الله ضرب هذا الدينر بالعباسية سنة وسبعين ومية *In nomine Dei cusus est hic denarius* (76) *Abbasiae anno* . . . . . *post* 170. [786.]

Reliqua ut in duobus nummis antecedentibus.

Ad camdem classem Chalifarum Abassidarum referendi sunt nummi X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI., in quibus inscriptiones marginum detritae sunt, reliqua cum antecedentibus conveniunt.

Item nummi XVII. XVIII. XIX. ad eamdem periodum per-

(76) Nummi aenei, quibus nomen particulare non fuit, ut aurei, denarii vocabantur. Primis enim Muhamedanorum saeculis, ut supra animadverti (pag. 28.) aureos, argenteosque tantum nummos habuisse videntur Arabes. Confirmat haec cel. *Michael Casiri in Bibliotheca Arabica Hispanica Esturialensi* (tom. II. Matriti 1770. pag. 173.)
„ Prima Arabum pecunia, inquit, fuit ex auro, vel argento.
„ Prior *dinar* dicta, drachmam unam Arabicam pendebat, cuius
„ pretium sub variis Chalifis varium fuit; unum enim *dinar* aureum
„ initio xx., subinde xxv. nummos argenteos valuisse traditur; altera *derhem* nominatur, pondere quidem aureo nummo minor: ita
„ ut unus argenteus *derhem* cum semisse unam aequet drachmam.
„ Pro minuta autem pecunia per ea tempora *papyro*, sive *crassiori*
„ *charta* in quadrum confecta usi sunt. Hunc ferme usum in regno
„ Catai vigere narrat Haitonus a Calmeto.„

pertinent, sed eo discrimine a ceteris distinguuntur, quod ex una parte inscriptione in marg. careant. Nummus nitidissimus XVII., qui ceteris explicationi est, sequentes titulos habet:

I. *Non est Deus, nisi Deus unus, socii expers.*

II. A. *Muhamed est Dei legatus.*

M. (بسم الله ضرب) هذا الدينر بالكوفه سنة ثلث

....ومية *In nomine Dei cusus est hic denarius Cufae anno...* [ni fallor 173.]

Nummi XVII. decem exempla, omnia ex aurichalco potius, quam aere, & XVIII. quatuór exempla exstant in museo Borgiano. Quibus accedit alius aeneus easdem sententias Corani exhibens, quam nummus XVII., eiusdemque moduli; sed literarum forma, quae paullo crassior est, atque aera diversus. Ita enim in margine partis posticae legitur بسم الله ضرب هذا الدرهم بواسط سنة سبع و سبعين (و تسعين vel) ومية *In nomine Dei cusa est haec drachma Vaseti anno* 177. vel 197. h.e. aerae vulgaris 793. vel 812.

Itaque hoc anno *Vaseti* adhuc floruit prima, & antiquissima Arabum moneta, ab ipso Hegiagio, ut supra animadvertimus (pag. 13.) instituta; eodemque tempore iam in duabus aliis urbibus, *Abbasiae*, & *Cufae*, pecunia excudebatur. (n. v. & XVII.) Memini, me alium horum nummorum vidisse, *Bagdadi*, vel ut in pecunia interdum exprimitur, in urbe pacis, بدار السلام مدينه السلام (conf. Geographia Nubiensis) excusum anno 199., aerae vulgaris 814. Forte *Anbari* etiam, ubi primus Abassidarum Chalifa regiam suam habuit, Bagdado nondum exstructo, nummi cusi sunt. Habes hic nomina earum urbium, in quibus a Chalifis Ommiadis, & Abasidis, dum imperium

eorum floruit, hoc est primis tribus Muhamedanorum saeculis pecunia excudebatur.

XX.

Nummus aureus forte Chalifarum in Hispania, ineditus.

I. A. الامام محمد رسول الله المقتدر بالله

Muhamed est Dei legatus. Imam Moctader billah. Nomen Chalifae Bagdadensis, cuius auctoritatem agnovit princeps, cuius est hic nummus. Regnavit Moctader annis f. 295. ad 320.

II. A. عبد الله لا اله الا الله وحده لا شريك له امير المومنين *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est. Abdalla, princeps fidelium.*

Nullus dubitarem, hunc principem esse Abdallam, fratrem Mondiri, qui annis fugae 275. ad 300. in Hispania regnavit, nisi a parte adversa Chalifae Bagdadensis nomen animadverterem, & Ommiados in Hispania Chalifarum Abassidarum, a quibus expulsi fuerant, non amicissimos fuisse crederem. Interim, ut supra dixi, usque ad annum fugae 300. titulo Imam, quo Chalifa distinguitur, haud usi sunt principes Hispaniae: & forte Abdalla, qui propter pietatem a Muhamedanis celebratur, honorem solius tituli Chalifae Bagdadensi detrahere noluit. Utut sit, ad antiquiores nummos Cuficos omnino referendum esse hunc nummum, e litterarum forma manifestum est.

NUMMI DYNASTIARUM.

XXI.

Nummus aureus Fatemidarum in Sicilia an. 1004. *ineditus.*

I. A. محمد رسول الله على ولى الله *Muhamed est Dei legatus, & Ali eius amicus.*

M. *Muhamed est Dei legatus, quem cum vera* cet.

II. A.

II. A. الحاكم بامر الله امير المومنين *Hakem beamrallah*; *princeps fidelium*.

In margine, ubi partim detritae, partim omnino deletae sunt litterae, haec scripta fuerunt: (بسم الله ضرب هذا الدينر) (بصقليه (سنة) خمسه (وتسعين وثلث ميه) *In nomine Dei cusus est hic nummus in Sicilia anno* 395. [1004.]

Abu Ali Mansur filius Aziz, cognomine Hakem beamrallah fuit princeps dynastiae Fatemidarum in Africa, Aegypto, & Sicilia, & 25. annis, ab anno f. 386. ad 411. regnavit. In qua urbe cusus sit nummus, non indicatur: forte Panormi, ubi postea regiam etiam sedem habuerunt principes. Formula, *Alì est amicus Dei*, illud efficitur, principes Fatemidas Sciitis adhaesisse. Sciitae nimirum contendunt, primum Muhamedis legitimum successorem fuisse Alì, quam ob rem nomini Muhamedis Alì nomen addere solent: Sunnitae vero contrariae sententiae sunt, & Abubecrum, Omarum, & Otmanum, qui Alì praecesserunt, eodem iure in prophetae, ut aiunt, auctoritatem successisse volunt. Hodie Persae sunt Sciitae, Turcae Sunnitae.

XXII.

Nummus aureus Siculus Fatemidarum, ineditus.

Ab eodem Rege Siciliae Hakemo, quo antecedens, cusus est hic nummus, sed titulo paullulum diversus.

I. A. لا اله الا الله محمد رسول الله علي ولي الله *Non est Deus, nisi Deus: Muhamed eius apostolus, Alì eius intimus.*

M. *Muhamed est Dei legatus, quem cum vera* cet.

II. A. . . . الامام . . . الحاكم بامر الله امير المومنين . . .

Imam

Imam . . . . Hakem beamrallah [h. e. Rex, Deo iubente] *princeps fidelium*. Primum monimentum, in quo principem Fatemidarum titulum *Imami* accepisse vidi. Chalifarum auctoritatem sibi arrogabant Fatemidae, sed tamen in nummis plerumque titulo principum fidelium tantum utebantur.

M. Aera, sed detrita.

XXIII.

Nummus aureus Siculus Fatemidarum an. 1030. exempla duo, inedita.

I. A. Ut in nummo XXII.

M. Ut in nummis XXI. & XXII. Sed ob angustum spatium desunt ultima sententiae verba الدين كله.

II. A. الظاهر الـعـزاز دين الله امير المومـنـيـن *Al-Daher al-asas din allah* [h. e. gloria religionis] *princeps fidelium*. Cognomen septimi Fatemidarum Regis Abulhassan Alì, qui ab anno 411. ad 427. in Africa, Aegypto, & Sicilia regnavit.

M. بسم الله ضرب هذا الدينر بصقليه سنة اثنى وعشرين وار [واربعمايه h. e.] *In nomine Dei cusus est his denarius in Sicilia anno* 422. [1030.] (77)

XXIV.

Nummus argenteus Saladini, dynastiae Aiubitarum in Aegypto fundatore, ineditus.

I. A. الامام الناصر لدين الله امير المومنين *Imam naser ledin allah* [h. e. defensor religionis] *princeps fidelium*.

Cogno-

(77) وار pro واربعمايه Ob angustiam spatii ultimae litterae titulorum in nummis Arabicis interdum omittuntur: id quod in variis nummis observavi.

Cognomen Chalifae Bagdadensis Abul abbas Ahmed, qui ab anno fugae 575. ad 622. regnavit.

In margine, ni fallor, محمد رسول الله *Muhamed, Dei legatus*.

II. A. الملك الناصر صالح الدنيا والدين *Rex Naser, Salah eddunia vaddin* [prosperitas mundi, & religionis]. Cognomine primi Aiubitarum Regis, Abulmodaffer Iusuf, nobis nomine *Saladini* celebris, mortui post regnum XXII. annorum, die 27. mensis safar anni f. 589. [1193.]

In margine aera nummi signata fuit: sed manibus detrita. Nisi parorama me fallit, lego voces . . . بالقاهرة سنة *Cairi anno* . . . Cairum regia fuit principum Aiubitarum. Intra spatium 14. annorum, quod ab anno 575. ad 589. pertingit, cusum fuisse nummum, e collatione annorum regiminis Chalifae, & Saladini apparet.

XXV.

Nummi tres aenei secundi Regis Aiubitarum in Aegypto, inediti.

I. الامام الناصر *Imam Naser*, Nomen Chalifae, ut supra.

II. الملك العزيز *Rex Azis*, vel *augustus*. Cognomen Otmani, Saladini filii, secundi Aegypti Regis e posteris Aiubi (Iobis). Regnavit annis 589. ad 595. (1193. ad 1198.)

XXVI.

Nummus aeneus quarti Regis Aiubitarum in Aegypto, ineditus.

I. الملك العادل *Malek aladel*. (h. e. Rex iustus). Cognomen Regis.

II. ابوبكر بن ايوب *Abubecr filius Iobis*. Cognomen Regis.

Et in margine اربع وستمايه *anno 604.* (1207.)

Hic

Hic Rex fuit frater Saladini, Aiubitarum fundatoris. Primum anno 594., aerae vulgaris 1198. Damaſci Rex creatus fuerat; deinde anno 596. (1200.) in imperium Aegypti etiam ſucceſſit. Utrumque regnum, quod poſt eius mortem iterum diviſum eſt, tenuit uſque ad annum 615. (1218.) Ab hiſtoricis noſtris, quibus hic ob bella contra chriſtianos geſta celebris eſt, vulgo temere Saphadinus nominatur, quia titulum *Seifeddin* سيف الدين gladii religionis, acceperat.

XXVII.

Nummus argenteus dynaſtiae Aiubitarum Aleppi, ineditus.

Ab ambabus partibus figura ſtellae ſex angularis exſtat, & in media ſtella, & in angulis inſcriptio.

I. A. الامام الناصر احمد الملك العادل ابوبكر.

Imam Naſer Ahmed. Almalek aladel abubekr. h. e. *Imam defenſor fidei*, *Ahmed* (nomen Chalifae in nummo XXIV. laudatum) *Rex iuſtus*, *Abubecr*. (Eiuſdem principis nomen, quem inter Reges Aegypti num. XXVI. laudavimus.)

M. *Non eſt Deus niſi Deus*: *Muhamed eius legatus*.

II. A. Nomen Regis, a quo cuſus fuit nummus, الملك الظاهر غازى ابن يوسف ابن ايوب *Rex Daher Gazi*, *filius Ioſephi*, *filii Iobis*.

M. ضرب حلب فى سنة ست مايه *Cuſus Aleppi*, *anno 600.* (1203.)

Ioſepho Saladino fuerunt filii XVI., quorum ille, cuius hic nummus eſt, poſt patris mortem Rex Aleppi renunciatus fuit. Tenuit praeter Aleppum, urbes Harem, Telbaſciar, Ezaz, Manbedge aliaſque: mortuus a. f. 613. (1216.)

Diſci-

Discimus ex hoc nummo, Regem Aleppi non modo Chalifae Bagdadensis, sed etiam Regis Aegypti, & Damasci (Abubecri) auctoritatem agnovisse, atque hanc dynastiam aliquo modo dynastiae Aegypti, & Damasci subiectam fuisse. Cel. Deguignes in historia Hunnorum (79) refert, principes Hamae, qui Aiubitarum propago erant, Aleppi regibus subditos fuisse: forte error est, e commixtione dynastiarum ortus, qui ab hoc nummo emendatur.

XXVIII.

Sex nummi aenei eiusdem principis, inediti.

I. الامام الناصر *Imam Naser*, vel defensor fidei, Chalifae nomen.

M. *Non est Deus, nisi Deus: Muhamed est legatus eius.*

II. A. الملك الطاهر *Rex Daber.*

M. *Cusus Aleppi anno* 600. (1203.) ut supra.

XXIX.

Nummus aenetus eiusdem Regis, ut videtur, ineditus.

Idem principis nomen exhibet hic nummus: ornamenta nummi tantum diversa sunt.

I. . . . الامام الناصر . . . *Imam Naser.*

II. . . . الملك الطاهر . . . *Rex Daber.*

Primae & ultimae voces titulorum utriusque partis sine dubio aeram continent: sed attritae sunt.

XXX.

Nummus aeneus minor eiusdem dynastiae, ineditus.

I. . . . . . الامام *Imam* . . . . . Nomen Chalifae de-

H tri-

(79) Histoire generale des Huns Tome I. part. I. p. 423.

tritum; sed *Mostanser*, vel *Mostasem* supplendum est, in quorum tempus incidit nummus.

II. الملك الناصر *Rex Naser*. Cognomen Regis:

Rex Naser Saladin Iusuf, filius Azizi fuit ultimus Rex Aleppi ex Aiubitis: regnavit ab anno 634. ad 659., quo Aleppum cum tota Syria a Mogolis expugnabatur.

XXXI.

Nummus argenteus Selgiucorum Damasci, ineditus.

I. & II. in area الامام المقتفى *Imam Moctefi*, (supremus, summus) cognomen Chalifae Bagdadensis, Abu Abdalla Muhamedis, qui annis 531. ad 555. regnavit. Moris fuit apud Chalifas Abassidas, ut novum nomen, vel cognomen acciperent, cum in hac dignitate collocarentur: eosdemque secuti sunt principes Ommidae in Hispania & Fatemidae, quorum utrique Muhamedis legitimos successores, vel Chalifas se iactabant.

I. In primo circulo لا اله الا الله وحده لا شريك له محمد رسول الله *Non est Deus, nisi Deus unicus. Muhamedes est legatus Dei.*

In circulo secundo exteriori ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على دين كله ولو كره المشركون, *quem cum vera, & recta religione misit, ceteris omnibus excellentiori, licet ei se opponant infideles.*

II. In circulo interiori nomen principis السلطان سلجوق ...... شاه *Sultanus Selgiuc Schah* .....

In margine exteriori بسم الله ضرب هذا الدينار بدمشق سنة اربعين وخمسماية *In nomine Dei cusus est hic denarius Damasci anno* 540. (aerae vulgaris 1145.)

Num-

Nummus igitur ad dynaſtiam Selgiucorum Damaſci pertinet, noſque novi in recenſione principum Damaſci, & hactenus deſiderati Regis nomen docet. Auctore Deguignes in hiſtoria Hunnorum regnavit Damaſci ab anno 534. ad 549. Mogireddin abc: omiſſum eſt nomen Regis Selgiuc Schah, quem anno 540. ibidem regnaſſe egregio hoc monumento citra ambiguitatem comprobatur. Vel minimum nomen Regis, mendoſe Mogireddin appellati, in hoc nummo corrigitur.

Nomen denarii ultimis monetae Cuficae temporibus promiſcue omnibus nummis datum videtur. Aeneos vulgo denarios nominari, in num. IX. animadverti, nunc idem nomen in argenteo legimus.

Damaſcus urbs, quae a Damaſco Canaanis filio دمشق بن كنعان (דמשק Geneſ. xv. verſ. 2.) exſtructa dicitur, in antiquis nummis الشام *Sciam*, in recentioribus دمشق *Damaſc* nominatur.

XXXII.

Nummus ambiguus, forte principis Selgiucorum Iconii, ineditus.

Neſcio, an forte ad Selgiucos referendus ſit hic nummus. Titulus Arabicus, qui in prima parte legitur, eſt, quantum intelligi poteſt الملك العظيم جلال الدنيا والدين, *Rex auguſtus, gloria mundi, & religionis*. Tertius Rex Selgiucorum in Perſia Malecſchah, mortuus an. 485. (1092.) hoc cognomine utebatur; ſed cum aliis etiam Regibus idem cognomen fuerit, in dubio, & ambiguitate haeret res. Quod ſi autem vocem ſequentem, lectu difficiliorem كيقبد *Cai-cobad* legere velis, ad Regem Selgiucorum Iconii referendus eſſet nummus, qui a Deguignes Alaëddin Caicobad nominatur, quique mortuus eſt an. 634. (1236.); quod mihi veriſimilius videtur.

Ab altera parte animadvertuntur litterae, Aethiopicis haud dissimiles. Rarus & observatione dignus est hic nummus.

XXXIII.

Nummus argenteus Selgiucorum Iconii exempla II.

Hic est ille nummus ab Abulfaragio celebratus, qui a cel. Deguignes etiam e museo regio publicatus fuit, sed in museo Borgiano integriori conservatione praeditus habetur. Historiam eius supra tetigimus.

I. Figura leonis, cum sole, & duabus stellis. In circumferentia titulus: الامام المستنصر بالله امير المومنين *Imam, Mostanser billah, princeps fidelium*. Cognomen Chalifae Abugiafari almansur, mortui anno 640. (1242.)

II. السلطان الاعظيم غياث الدنيا والدين كيخسرو بن كيقبد *Sultanus*, vel *Imperator augustus*, *refugium mundi*, *& religionis*, *Cai-cosru* (Cosroes) *filius Cai-cobad*. Rex Selgiucorum, qui Iconii regnavit annis 634. ad 642. (1236. ad 1244.) *Cai* significat *animosus*, *gigas*, *heros*.

In margine, vel in prima & ultima linea areae سنة سبع ثلثين وستمايه *anno* 637. (aerae vulgaris 1239.) Sed in altro exemplo musei Borgiani legitur, ut in eo, quod cel. Deguignes explicavit .... ضرب بقونيه سنة تسع *Cusus Iconii anno* 637. Idem nummus *tres* stellas habet in parte antica, ut nummus cel. Deguignes.

Selgiucorum nummi (XXXI. & XXXIII.) inter Borgianos primi sunt, in quibus titulus *Sultani* legitur. Sed iam duo saecula prius, anno fugae 393. aerae vulgaris 1002., ut ex auctoribus Arabicis animadvertit cel. Deguignes in historia Hunnorum,

rum, *Mahmud*, primus Rex Gasnae, hunc titulum sibi arrogavit. Et ad maiorem etiam vetustatem illum evehit Carolus du Cange in historia S. Ludovici Francorum Regis (80), qui hanc vocem in Constantini Porphyr. lib. II. de Them. cap. II. animadverterat. Huic testimonium Corippi Africani, qui Iustini II. tempore vixit, addere liceat:

En Sultan nostra servire paratus in aula
Legatos nobis & plurima munera mittit (81).

Sed quod Chosroem, Persarum regem, tempore Iustiniani eodem titulo usum fuisse putat cel. du Cange, in eo alucinari nobismet videtur; nomen enim Βασιλευς βασιλεων *Rex regum*, quo in litteris ad Iustinianum Imperatorem missis utitur, non idem valet quam Sultan, & ab antiquissimis temporibus commune erat omnibus Persiae regibus: ita in nummis Parthico-Graecis musei Borgiani nominantur Arsacides Vologeses II., Artabanus III., & Orodes. Atque nummus Arabicus, cuius titulum hoc modo explicat auctor, *Impressio notarum sigilli Sultani maximi, refugii mundi & religionis, Chosrois, filii Cobadi*, multum abest, quin ad Iustiniani tempora pertineat, sed ad recentem satis aetatem relabitur. Chosroes Cobadi, vel ut arabice dicitur, Cai-Chosru, filius Cai-Cobad, neque tempore Iustiniani, neque in Persia regnavit, sed, ut recte animadvertunt eruditissimi viri Deguignes, & Barthelemy (82), Selgiucorum princeps fuit saeculo decimo tertio. Convenit nummus a du Cange publicatus cum raro nummo Borgiano XXXIII. iam laudato, ab eodem principe cuso. In parte antica habetur figura homi-

(80) Dissertatione XVI. *Histoire de S. Louis IX. Roi de France par Charles du Fresne Sieur du Cange*. Paris 1668. fol. pag. 238. diss. XVI. *Du nom & de la dignité de Sultan*.

(81) *Flavii Cresconii Corippi de laudibus Iustini Augusti minoris*, ex recensione P. F. F. Romae 1777. 4. lib. 3. v. 390. p. 87. & 480.

(82) Deguignes in historia Hunnorum tom. I., Barthelemy in dissertatione de nummis Arabicis, inserta tomo XXVI. actorum Academiae Parisiensis.

hominis equo insidentis, cum litteris, ni fallor, Gothicis, in orbe scriptis: in postica titulus Arabicus, titulo nummi Borgiani tam similis, ut vocum ordo, litterarumque ornamenta etiam conveniant, hoc modo, ut equidem existimo, legendus ضرب بسيواس السلطان الغظيم مهر غياث الدنيا والدين كيخسرو بن كيقبد *Cusus Sivasi* [antiqua Sebaste, Capadociae urbe] *Sultanus Augustus, refugium mundi & religionis, Cai-Chosrù, filius Cai-Cobad*. Cel. Barthelemius etiam nummum huius Selgiucorum regis Sivasi cusum se vidisse testatur. Nosmet more nostro ad ea nos convertimus, quae e nummis nostris sine ambiguitate intelliguntur. Antiquitus *Emir*, *principis* nomen maximae dignitatis titulus fuit, in primis si duae voces *princeps fidelium* coniungebantur. Sequebatur titulus *malek*, *regis*. Deinde *Sultani* cognomen tam vulgare evasit, ut nomen regis principibus tributariis, vel gubernatoribus relinqueretur.

XXXIV.

Nummus aeneus Turcomanorum Ortocidarum Maredini cum typis christianis, ineditus.

Turcomani, vel, cum nomen a *Turc* & *Coman* invenisse dicuntur, *Turci Comanenses*, Syriam petebant, cum Selgiuki Persiam invaderent, atque plures provincias expugnabant. Dux eorum erat *Emir Ortoc*, unde successores eius *Ortocidae* dicuntur. Ortoc reliquit duo filios, *Ilgazi* & *Locman*, quorum ille *Maredini* & *Miafarekini*, hic *Amidae* & *Kifae* novum regnum fundavit. Hic nummus ad dynastiam Maredinensem referendus videtur.

I. Ab una parte habetur figura cuiusdam sancti, nimbo coronati, ad cuius latus notae quaedam litterarum scriptae sunt, quas me non intelligere, libere profiteor.

II. Ab

II. Ab altera parte, ni fallor, crucis figura, animadvertitur, & ad utrumque latus duo homines stantes, & manum, ut videtur, ad crucem extendentes. Inscriptionis Arabicae detritae duae tantum voces supersunt, العادل *aladel*, & in altera linea, الدين *eddin*. Credo, eas non posse non pertinere ad nomen Regis Ortocidorum, *almalec aladel* (rex iustus) *Husam eddin Timurtasc*, cuius alium nummum figuris christianis ornatum referunt P. Frolich (83), & cel. Barthelemy (84), in quo eodem cognomine regis iusti gaudet. Timurtasc urbes Mesopotamiae, Diarbecr, Maredin, & Miafarekin circiter XXX. annos gubernavit, mortuus anno 547. [1152.] (85), atque, nisi obtutus me fallit, in margine sinistro obscura indicia nominis *Mardin* ماردين mihi observantur. Sed quid significent notae in margine dextro perscrutari non potui, nisi forte praeferant vocem Graecam compendiariam (ut IHC Ιησους) ex eodem nummo Graeco, ut & cetera, ab Arabibus imperite transcriptam, vel etiam in ipso Graeco nummo pridem exsistentem, qui dein in Saracenorum moneta fuerit denuo, intactis typis anterioribus, signatus (76). Hoc a Saracenis Siciliae incolis factum narrat cl. Gabriel Lancillottus Castellius princeps Turris Mutii (87), ut antecedentium principum nummi recuderentur, sive ope typi cuiusdam Arabicae epigraphes in iis dumtaxat, intactis ceteris emblematibus, signarentur.

XXXV.

(83) In annalibus regum & rerum Syriae pag. 109. Venet. 1750.

(84) Barthelemy in dissert. laudata p. 557.

(85) *Abulfaragii historia dynastiarum* pag. 257.

(86) Exstat im museo Borgiano nnmmus aeneus eiusdem moduli, cusus a *Michaele VII. Duca*, qui ann. 1071. ad 1078. regnavit. A parte antica stantes exhibet a dextris Michaelem Ducam, & Mariam Aug. a sinistris, una crucem tenentes, cui nartheca insistit: in adversa Servatorem stantem & nimbo crucigero ornatum. Tituli attriti sunt. Hic forte est ille nummus, iterum in Turcorum moneta signatus.

(87) *Memorie delle zecche del regno di Sicilia*. Panormi 1775. pag. 22.

XXXV.

Nummus aeneus Turcomanorum Maredini cum effigie principis, ineditus.

I. In una parte huius nummi nihil agnosco. Tum figura principis, tum litterae, quae eam circumdant ab Arabicis typis alienae mihi videntur.

II. Ab altera parte in margine legitur claris litteris Cuficis scriptum nomen principis Turcomanorum, cuius est nummus XXXIV, الملك العادل] والعالم حسام الدين] *Rex iustus*, & *sapiens*, *Husam eddin*. Itaque nummus hic ante annum 547. (1152.) cusus est. In area litterae ita deletae sunt, ut recte eas explicare nimis arduum sit.

XXXVI.

Monumentum Arabicum Turcomanorum Maredini exempla duo, diversi anni.

Idem hoc monumentum refert Barthelemy l. c. e museo regio, excusum a f. 587. (1191.)

I. A. الملك العادل الامام الناصر الدين امير المومنين حسام الدين Ita legendum: *Imam Naser eddin* (defensor fidei) *princeps fidelium* (nomen Chalifae) *Rex iustus Husam eddin*.

In margine, litteris pessime formatis حسام الدين ملك ديابكر يولق ارسلان غازى ارتك .... وخمسمايه *Husam eddin*, *Rex Diabecri*, *Iuluc arslan*, *filius Gazi*, *filii Ortoc* . . . . . *D*. . . (ni fallor DLXXXVII.) Nomen quinti principis Turcomanorum Ortocidarum, qui Maredini circiter finem saeculi VI. post Muhamedem regnavit.

II. Ab altera parte quatuor figurae hominum animadvertuntur, quarum una sedet, duae manus supra caput eius extendunt, quarta abire videtur. Omnino ad res gestas Turcomanorum spectat, vel factum principis celebrat haec imago, sed tam obscura est huius gentis historia, ut nihil ad eius explicationem nobis dicendum suppetat, vel hinc quoque nunc innotescat.

XXXVII.

Nummus aeneus cum effigie principis, ineditus.

Ad Turcomanos, vel Atabecos referendum esse hunc nummum, e typis, titulisque colligo.

A parte prima animadvertitur effigies principis cum titulo Arabico, lectu difficili.

Ab altera in area scriptum legitur لا اله الا الله محمد رسول الله الامام الناصر لدين الله امير المومنين *Non est Deus, nisi Deus, & Muhamed est eius legatus. Imam Naser eddin allah* (defensor religionis Dei) *princeps fidelium*. Nomen Chalifae Bagdadensis in nummis Cuficis celebre. Itaque incidit aera nummi in tempora hujus Chalifae, h. e. in spatium annorum 575. ad 622.

In magine forte legitur .... الملك العادل حسام الدين يولق *Rex iustus, Husameddin-Iuluc*. Tunc ad eumdem Ortocidarum Regem referendus esset nummus, a quo antecedens fuit excusus.

XXXVIII.

Nummus aeneus Turcomanorum Maredini cum effigie principis, duo exempla.

I. Caput principis, quod in hoc nummo cernitur, cum effigie principis Muhamedanorum nihil commune habet, & potius caput Imperatoris Romani, laurea coronatum esse videtur; a nummo quodam Romano male transcriptum, vel in eo iam

 cubans,

cubans ; antequam denuo penes Turcomanos signaretur . In margine scriptum legitur nomen sexti Turcomanorum Ortocidarum Regis Maredini , & Miafarekini ناصر الدنيا والدين اورتك ارسلان ملك ديار بكر , *Defensor* , vel *protector mundi & religionis Ortoc arslan* , *Rex Diarbecri* . . . . Ortoc arslan , Cotbeddini filius , mortuus est a. f. 636. (1238.): initium regni eius ignotum .

II. الامام الناصر الدنيا والدين امير المومنين

Imam Naser eddunia vaddin (defensor mundi , & religionis) *princeps fidelium* . Nomen Chalifae Bagdadensis , qui in aliis nummis , *Naser ledin allah* , defensor religionis Dei , cognominatur , defuncti a. f. 622. Itaque hoc anno iam regnavit Ortoc arslan , cuius historia celebri historico Deguignes etiam incerta est , & obscura .

XXXIX.

Nummus aeneus Turcomanorum Maredini , cum capite principis .

I. Caput principis , ut in antecedenti nummo , Romanum esse videtur . In margine legitur ضرب . . . . واحدة وثلثين وستمايه *Cusus* (Maredini sine dubio) *anno* 631. aerae vulgaris 1233.

II. A. الامام المستنصر بالله امير المومنين *Imam Mostanser billah* , *princeps fidelium* . Nomen penultimi Bagdadi Chalifae , mortui anno fugae 640.

M. . . . . الملك الكامل . . . . (ناصر الدنيا والدين . . . .

Rex Naser eddunnia vaddin (defensor mundi , & religionis) . . . . Ab eodem Rege cusus esse videtur , a quo proxime ante-

antecedens. *Niebuhr* duos huic similes in descriptione Arabiae publicavit Tab. x. 10., & Tab. xi. 1. In hoc nummo a parte adversa clare animadvertuntur vestigia anterioris nummi, denuo recusi.

XL.

Nummus aeneus Turcomanorum Ortocidarum Amidae, cum capite principis Turcae, ineditus.

I. Principis caput, quod in hoc nummo habetur, Regis Turcae effigies mihi esse videtur, cidari, vulgo *turbante* obvolutum, cuius lacinia dependet. In margine legitur nomen Chalifae Bagdadensis Naseredini الامام الناصر الدين الله.

II. A parte adversa in area habetur nomen principis ملك . نور الدين بن قرا ارسلان . . . *Rex* . . . *Nureddin* (lux religionis) *filius Cara Arslan*. Quod nomen quinto Ortocidarum Amidae regi fuit, mortuo anno fugae 581. aerae vulgaris 1185. Chalifa Nasereddin autem regnavit annis 575. ad 622. Itaque intra annos 575. ad 581. excusus est nummus. Patris huius principis, Cara arslan, nummos duos recenset cel. Barthelemy, in dissertatione de nummis Arabicis (n. xi. & xii.), sed noster, ut ceteri plurimi, ineditus est.

XLI.

Nummus aeneus cum figura principis Turcae, ambiguus.

In una parte huius nummi animadvertitur princeps quidam Turcarum; more orientalium, pedibus decussatim insidens. Cel. Niebuhr in descriptione Arabiae (Tab. x. 5. 6.) duos similes nummos publicavit, in quibus caput Regis luna crescente cingitur. Lunae in nummo nostro nulla vestigia supersunt: sed duae stellae ad latera capitis animadvertuntur. Voces Arabicae, quae in margine exstabant, detritae sunt.

Male etiam conservatus est titulus secundae partis, quem si placet, explices, الامام الناصر الدين امير المومنين الملك الكامل محمد *Imam Naser eddin, princeps fidelium. Malek alcamel, Muhamed*. Sed nullum huius nominis principem novi, nisi quintum Aiubitarum in Aegypto Regem, Abubecri laudati successorem, mortuum a. f. 635. (aerae vulgaris 1238.): ad quem nummum referre nollem, quia inter tot huius dynastiae nummos nullum figura, vel effigie ornatum inveni.

XLII.

Nummus aeneus Atabecorum Musulensium, cum figura Imperatoris Romani.

Nomem *Atabec* significat *patrem principis*, quod cognomen tertius Selgiucorum Rex Visiro suo *Nedham el mulc* primum dono dedit. Sequenti tempore multi potentes Emiri Imperatorum Selgiucorum hoc titulo usi sunt, seque provinciarum dominos absolutos asseruerunt, eo tamen discrimine, quod tum Chalifae, tum principis Selgiucorum nomen in precibus publicis, quae *cotba* (88) dicuntur, ante nomen ipsorum recitarent, quo-

(88) Toties harum precum mentionem fecimus, ut non abs re videatur de earum origine pauca adiicere. *Cotba* خطبه oratio, vel sermo erat, qua Imami, vel principes templorum ministri preces die congregationis, vel veneris fundendas incipere solebant. Muhamedes, diebus congregationum ad populum dicere, atque, ut melius dicta intelligerent, in scabello stare solebat. Incipiebat sermonem a laudibus Dei, & gratiarum actionibus de victoria reportata, deinde res publicas in deliberationem proponebat. Chalifae, eius successores, hunc morem secuti, e cathedra, quae *manbar* منبار dicitur, ad populum dicebant, & sermoni Muhamedis laudes adiiciebant. Creato novo Chalifa, prima vice, cum

quorum illum antistitem superstitionis, hunc monarcham agnoscebant. Quatuor Atabecorum dynastiae exstiterunt, *Eraci*, vel Syriae, *Adherbigiani*, *Persiae*, & *Laristani*. Prima in varios iterum ramos abiit, *Musulensem*, *Alepinum*, *Arbelensem*, cet.(89) ad quorum priorem noster nummus pertinet. Eiusdem aliud exemplum a cel. Barthelemy in dissertatione de nummis Arabicis (num. IX.) publicatum est.

I. Caput diademate coronatum vel Alexandri Severi, vel Gordiani Pii, ut a cel. Barthelemy animadvertitur, in nummo Romano iam exstans, nimirum antequam denuo in Arabum moneta signaretur, addito dein titulo Arabico [بسم الله ضرب] بالموصل سنة ثمان [وستمايه] *In nomine Dei cusus est Musulae anno* 608. (1211.) Primas voces, & ultimam e nummo Barthelemyano restitui.

II. لا اله الا الله محمد رسول الله [الناصر] الدين امير المومنين عز الدنيا والدين اتابك مسعود بن الملك العادل ارسلان شاه *Non est Deus, nisi Deus: eiusque legatus Muhame-*

cum cotba habebatur, populus manus tollebat, unam alteri imponentes, quae cerimonia fidei iusiurandi locum implebat. Sinistra manus manum Chalifae significabat, cui dextra fidem dabant. Deinde in consuetudinem abiit, Muhamedis nomini, nomen Chalifae, & denique Principis etiam addere. Ille, cuius nomine hae preces fundebantur, eo ipso ut dominus absolutus agnoscebatur: quam ob rem principes ii, qui a Chalifa defecerant, ipsorum tantum nomen, ceteri autem primum Chalifae, deinde ipsorum nomen recitandum curabant. Inde alius mos originem habuit, praemittendi scilicet in nummis nomini principis Chalifae nomen. Qui sectam Sciitarum sequebantur, Muhamedis nomini nomen Alì addere solebant.

(89) Deguignes histoire des Huns T. I. par. I. p. 254.

hamedes. *Defensor fidei*, *princeps fidelium*. (cognomen Chalifae Bagdadensis) *Gloria mundi*, *& religionis*, *Atabec Massud*, *filius Regis iusti Arslan Schah*.

Hic titulus in nummo Barthelemyano mancus e nostro restituendus est.

Ultimae quatuor voces in margine scriptae sunt. Loco الملك العادل legere etiam posses الملك القاهر, quod Regis Massud cognomen erat: sed tunc hae voces ante عز الدنيا inserendae essent.

XLIII.

Sex nummi aenei primi Atabecorum Regis Aleppi unius eiusdemque typi, inediti.

I. & II. in area الملك العادل محمود بن زنكى *Rex iustus Mahmud*, *filius Zenghi*. Nomen primi Regis dynastiae Aleppinae, renunciatus anno 540. (1145.) mortuus a. 569. (1173.)

Quae in circumferentia scripta erant, detrita sunt.

XLIV.

Nummus aeneus eiusdem Regis, *ineditus*.

Ad eumdem Regem referendus est nummus XLIV., licet nomen omnino diversum exhibeat. Priores nummi praeseferunt nomen germanum principis, hic vero cognomen, quod, cum in imperio suo se confirmasset, more Arabum acceperat. Integrum igitur nomen ei est *Nureddin*, vel *Lumen religionis*, *Mahmud*, *filius Zenghi*.

I. Caput cuiusdam principis. Aera, quae in margine habebatur, est detrita.

II. A. الناصر لدين الله امير المومنين الملك العادل نور الدنيا والدين *Naser ledin allah*, *princeps fidelium*. (Nomen

men Chalifae) *Rex nureddunia vaddin*. (lumen mundi, & religionis). Cetera non leguntur.

XLV.

Nummi tres aenei secundi Atabecorum Regis Aleppi, inediti.

I. & II. in area الملك الصالح اسمعيل بن محمود *Rex felix, Ismael, filius Mahmudi*. Nomen secundi Aleppinorum Regis ex Atabecis: regnavit ab an. 569. ad 577. (1174. ad 1181.)

In margine primae partis lego . . . . ضرب حلب سنة . . . . تسعين وخم *Cusus Aleppi, anno* DLXX . . . . In altera parte etiam خمسمايه, *quinquagesimo* . . . . scriptum videtur.

XLVI. XLVII. XLVIII. XLIX. L. LI.

Nummi aenei, cum figura Servatoris mundi.

Sex horum nummorum in museo Borgiano exstant titulis diversi, quorum primus, & secundus ad illum prope accedunt, quem cel. Niebuhr in *descriptione Arabiae* Tab. x. num. 4. publicavit. Omnem diligentiam, cogitationem, mentem omnem in his nummis defixi, verum haud mihi contigit esse tam felici, ut eos ex omni parte intelligerem.

In eo sex conveniunt, quod ex una parte figuram hominis stantis exhibeant, quae, ut ex omnibus indiciis apparet, Servatoris nostri effigies est, e nummis Byzantinis descripta, vel ex iisdem, cum in Turcarum moneta denuo recuderentur, asservata. In nummo XLVIII. in primis perspicuus est nimbus, quo caput eius circumdatur; manu volumen explicatum tenere videtur, & quidem in solo nummo XLVII. manu dextra, in ceteris omnibus, & in Niebuhriano, sinistra. Ab adversa etiam parte typi nummorum Byzantinorum animadvertuntur, in plerisque crucis figura, vario modo formata, gradibusque innixa, ut in nummis Tibe-

Tiberii Absimari, Leonis Sapientis, Romani Lecapeni, aliorumque reperitur; in unico LI. littera maiuscula M, cum Δ infra crura, eodem modo scripta, quo illam in nummo aeneo Tiberii Mauritii in museo Borgiano formatam vidi (89).

Figuras tituli Arabici circumdant, in singulis fere nummis diversi, & in omnibus imperite excussi, lectuque difficiles.

A prima parte, ubi Servatoris effigies est, haberi videtur in primo nummo XLVI., ad sinistram figurae, nomen عبد الله *Abdalla*, ad dextram vero inter alias litteras iterum الله *Ala*, *Dei*

(90) Nummi huiusmodi, in quibus litterae Ɛ. I. K. M maiori forma in media area sculptae sunt, animadvertente Bandurio, Anastasii Imperatoris tempore coronati anno 491. primum occurrunt (Vid. Anselmi Bandurii *numismata Imperatorum Rom. a Traiano Decio ad Palaeologos* tom. II. pag. 631. Paris. 1718.) Probabile, has litteras pro numeris adhibitas nummorum valorem indicavisse, nempe Ɛ quinque, I decem, K viginti, M quadraginta. Harum ex museo Borgiano Velitris exempla quaedam, quae apud Bandurium desiderantur, referre iuvat. Ɛ reperitur in nummo *Iustiniani* cum epigraphe VICTORIA AVG. & ex altera parte caput Imperatoris sinistrorsum cum diademate D. N. IVSTINIANVS P. P. A. In alio nummo aeneo eiusdem Imperatoris a parte antica exstat caput eius sinistrorsum cum diademate D. N. IVSTINIANVS P. P. A. . . . . a postica K magnum in area, a sinistris Δ, a dextris crux, & litterae ΘΥ ΠΟΛΙC, nomen urbis Antiochiae, quae *Theupolis* dicta est temporibus Imperatorum inferioris saeculi. Nummus aeneus *Tiberii Constantini* ex una parte exhibet caput Imperatoris a fronte gemmis cinctum pendentibus teniis, dextra involucrum, laeva scipionem aquiligerum, attrito titulo ΠΙ ΤΙ . . ΑΡΡΙ; a parte adversa M magnum in area, a dextris III ANNO, a sinistris U, in exergo THEUP (*Theupoli*). Sed aliae etiam litterae Graecae, praeter Romanorum numerandi notas, in nummis occurrunt, ut Δ. Η cet., quibus littera ϛ, quae numerum VI. denotat, e nummis tribus aeneis rarissimis hactenus ignotis ex eodem museo Borgiano addimus, in quorum una parte nihil praeter litteram ϛ, ab altera crux aequilatera tribus gradibus innixa cum titulo detrito animadvertitur. Beda lib. III. *de indigitatione* scribit, Graecos tres numeros expressisse propris notis, quae ex Alphabeto non sunt. Prima est ϛ nota numeri VI. Altera G, quae vocatur *Cophae*, & valet inter notas numericas XC. Tertia est ϡ *enneacosia*, quae valet DCCCC.

Dei nomen, litteris perſpicuis ſcriptum legitur. In nummo XLVII. & in Niebuhriano totus titulus, paucioribus vocibus conſtans, explicandus videtur عبد الله امير المومنين *Abdalla, princeps fidelium*. Chalifae hoc nomen eſſet, ſed cuius? *Caim*? an *Moctadi*? an *Moſtaſem*? aliorumque, quibus idem nomen germanum fuit, ambiguum relinquitur. Eumdem titulum, quantum e paucis litteris reſiduis intelligere eſt, exhibet nummus LI. In XLVIII. & XLIX. in quibus ſatis deformes ſunt litterae, nomen principis Turcomanorum Ortocidarum *Huſam eddin* legere mihi videor, quod eodem fere modo in nummo XXXV. ſcriptum invenitur.

A parte adverſa in omnibus, quos laudavimus, nummis legitur tritum illud Muhamedanorum لا اله الا الله وحده محمد رسول الله *Non eſt Deus, niſi Deus unicus, cuius legatus eſt Muhamed*. Sed in uno L. eadem verba leguntur in parte antica ad latus Servatoris, & in adverſa nomen. Rara & ſingularis commixtio lucis, & tenebrarum! Denique in nummis XLVI. & XLVII. item in Niebuhriano ad latus crucis legitur nomen urbis, ubi cuſi ſunt nummi, ceteris omnibus ſane diſtinctius بقنسرين *Keneſrini*, Meſopotamiae urbe, & e regione, niſi omnia me fallunt, cifrae vel numerorum notae, quibus annus forte 585. (aerae vulgaris 1189), vel ſi nummum invertas, 679. (1280.) indicatur. (Vid. ſupra pag. 37.)

In tanta horum nummorum ambiguitate nihil, niſi coniectura, mihi relinquitur. Figurae, quae in iiſdem animadvertuntur, documento mihi ſunt, illos in provincia cuſos fuiſſe, quae partim Arabibus, partim Graecis Chriſtianis ſubdita, vel quae Graecorum provinciis contermina fuiſſet, cuiuſque incolae cum Chriſtianis commercio, & conſuetudine eſſent coniuncti. Figura & crux forte eos in ſolvenda pecunia acceptos reddebant Chriſtianis: tituli Arabici Turcis. Itaque, quantum coniicere licet,

eos a quodam Turcomanorum, vel Arabecorum principe, qui praeterea frequenter pecuniam figuris ornabant, tempore Chalifae cuiusdam Abdallae signatos fuisse existimo.

LII.

Nummus ornatus figura hominis, equo insidentis, incertus, ineditus. Exempla duo.

Ab una parte cernitur princeps Turca equo insidens, cum tiara, vulgo *turbante* in capite, & manu lanceam tenens, & duae stellae; ab altera habetur titulus Arabicus, cuius in uno exemplo nihil, in altero paucae hae litterae leguntur ... السلطان المعظم روق . . بن . . بعن *Sultan maximus* ... *roc* ... *filius* .. *bin*.

Incertus sum de hoc nomine, sed tamen forte a veritate non alienum foret, si *Barkiaroc* explicaretur. Hic Imperator Irani fuit e posteris Selgiuki, atque ab anno 485. ad 498. (1092. ad 1104.) regnavit. Sultani titulo hi principes gaudebant; ab alio eorum nummum figuris ornatum supra (num. XXXIII.) exhibuimus, atque forma litterarum huius nummi in tempus Barkiaroki, h. e. in duodecimum saeculum circiter incidit. Si quis alium horum nummorum integriorem possideret, is, fallar nec ne, definire posset.

LIII.

Nummus aeneus figura hominis ornatus, equo vecti.

Cum plures adhuc nummos figuris signatos examinaverim, hunc addendum putavi, licet litteris Arabicis recentibus scripti sint tituli, eo magis, cum ad rariores nummos pertineat.

I. Princeps equo insidens cum inscriptione السلطان ابو سعيد ابن السلطان *Sultan Abu-Said, filius Sultani*.

De

De cognomine *Sultani*, quo hodie in nummis utuntur Sultani Constantinopolitani supra disseruimus pag. 60.

II. Avis silvestris figura, & in margine ضرب ارزكان *Cusus* ....

Tres nobis innotuerunt Sultani recentioris aevi, quibus nomen *Abu Said* fuit, unus Rex Persiae, & Astracani e posteris Timuri, annis 861. ad 873. (1456. ad 1468.) alter Abu-Said Bahadur Chan, ultimus Mogolorum in Persia Rex, defunctus 736. (1335.), & Abusaid Barcoc, primus Mamlucorum in Aegypto princeps. Cui potius tribuendus sit nummus, dubius haereo: ceterum typi ex historia Mamlucorum bene quidem explicari potuerunt. Equo vehi apud nationes orientis dominii, & maiestatis signum est: quam ob rem in variis urbibus, ut Cairi, tantum principes equo incedunt, ceteris omnibus vetitum est. Avis forte symbolum Mamlucorum fuit. Fuerant enim hi homines servi, a Rege Aegypti empti, ut in milites instituerentur, qui Regis corpus custodirent: iisque Rex arma regia, variis avium silvestrium imaginibus ornata, quibus distinguerentur, dono dedit (91).

LIV.

Nummus aureus Mogolorum Persiae.

Dynastiae Mogolorum in Persia primus fundator erat *Hulagu chan*, dux Imperatoris Sinarum. Is primus possessionem Persiae sibi vindicavit, & domicilium sibi *Scirazi* constituit. Attamen non erat Rex absolutus, neque nomen ipsius, sed nomen Imperatoris Sinarum in nummis excudebatur. *Argun*, unus ex posteris eius, suum nomen nomini Imperatoris addere incepit, eiusque filius *Mahmud* eo processit, ut nomen Imperatoris penitus eliminaverit. A secundo Mahmudis successore excusus est nummus noster.

 I. A.

(91) Deguignes *histoire des Huns* tom. 1. part. 1. pag. 264. 265.

I. A. لا اله الا الله محمد رسول الله *Non est Deus, nisi Deus: Muhamed est legatus eius.*

In margine nomina quatuor Chalifarum secundum Sciitas ابوبكر عمر عثمان على *Abubecr, Omar, Otman, Alì*, leguntur.

II. A. السلطان العظيم ابو سعيد بهادر خان خلد الله ملكه *Sultan augustus, Abu Said Bahadur Chan, cui Deus regnum confirmet*. In prima & ultima linea ضرب توريز *Cusus Taurizi*.

M. ضرب توريز سنة اربع .... وسبع ماية *Cusus Taurizi anno* DCC.... IV., vel anno 724., vel 734. Bahadur enim regnavit ab anno fugae 716. ad 736. (1316. ad 1335.) Censeo, 734.

Idem nummus a cel. Niebuhr in descriptione Arabiae tab. x. num. 1. delineatus est; sed immerito e numero Cuficorum exclusus.

LV.

Eiusdem principis nummi duo aurei.

I. A. Ut supra, *Non est Deus* cet., & in margine nomina quatuor Chalifarum, quos Sciitae colunt.

II. In media area stella, & circum eam titulus السلطان ابو سعيد بهادر خان خلد ملكه *Sultan Abu said, Bahadur Chan, cui Deus regnum confirmet*. In prima, & ultima linea ضرب توريز *Cusus Taurizi*. (Hae voces ad titulum marginalem pertinent.)

M. فى سنة ثمان وعشرين وسبعمية (Cusus Taurizi) anno 728. (1327. aerae vulgaris.) Alterum exemplum Borgianum

gianum in omnibus cum hoc convenit, nisi quod nomen urbis sit سلطانيه *Sultania*, de cuius magnificentia vide Deguignes in historia Hunnorum T. III. pag. 279.

LVI.

Eiusdem principis nummus argenteus.

In omnibus conveniunt tituli huius nummi cum praecedenti LV., nisi quod forte pro ثمان legas ثلاث, unde annus 723. orietur. Cusus est Sultaniae.

LVII.

Nummus vitreus, albus.

احمد *Ahmed*. Forte nomen cuiusdam gubernatoris, qui in fide, & ditione Chalifae fuit. Deinde, quantum ex obtusis litteris intelligi potest, الامام المستكفى بالله امير المومنين. *Imam Mostecfi billah, princeps fidelium*. Nomen Chalifae Abassidae, qui solo anno 333. (944.) regnavit. Inde autem non efficitur, vitrum hoc eiusdem esse antiquitatis; contra satis recens esse videtur, & ad modulum nummi multo antiquioris efformatum. Sed cui usui, nescio.

LVIII.

Vitrum albi coloris, cum titulo Arabico.

Tantum in una parte, ut antecedens, signatum est hoc vitrum, altera laevigata. Titulus legendus est الملك ابو على الحاكم بامر الله امير المومنين *Rex Abu Ali, Rex iubente Deo, princeps fidelium*. Nomen regis Fatemidarum, cuius in nummo XXI. meminimus. Regnavit XXV. annos, ab anno 386. ad 411. *Rex Abu Ali* est nomen, quo ut Monarcha usus est; *Hakem beamrallah, princeps fidelium*, cognomen, quod tamquam Chalifa gessit.

LIX.

LIX.

Vitrum viridis coloris, cum titulis Arabicis.

Duos titulos genere, & aetate diversos hoc vitrum comprehendere videtur. Ab una parte titulus vitro minor, litteris antiquis Cuficis simplicibus exaratus legitur, الحاكم بامر الله laudati Fatemidarum regis nomen. Ab altera parte titulus vitro maior, quam ob rem litterae nonnullae deficiunt, scriptus litteris Cuficis recentioribus, variis lineolis ornatis, quas vulgo *carmaticas* vocant لا اله الا الله محمد رسول الله علي ولي الله *Non est Deus, nisi Deus, cuius legatus est Muhamed, amicus Ali*. Symbolum Sciitarum, in nummis Fatemidarum frequens. (Vid. pag. 53.)

LX.

Vitrum album, cum titulo Arabico.

Incertus sum de huius vitri titulo, qui in fusione obtusus evasit. Forte in exteriori margine inter cetera legitur nomen الامام *Imam*, in inferiori المعز لدين الله *Moëz ledin allah*, cognomen celebris illius Fatemidarum regis, qui Siciliam expugnavit. Ab altera parte nullus titulus exstat.

LXI.

Vitrum cum titulo Arabico, viridis coloris.

Vitrum hoc satis antiquum, ab una parte titulo signatum, *talismanus* esse videtur. Sed non intelligo titulum litteris nimis implexis signatum: in secunda linea forte nomen Dei الله *Allah* habetur.

Nescio, quid de his vitris censendum sit. Ea nummos non fuisse, neque instar pecuniae valorem habuisse, ex titulorum ratione verisimile est. Nonnulla enim, quae titulos in pecunia obvios

obvios impressos habent, ut LIX., nummos, & aetate, & inscriptione formaque diversos in uno exemplo coniungunt: alia titulos in nummis omnino insolitos exhibent. Neque apta videntur, quae superstitionis forte caussa appensa gestarentur. Interim ex ipso oriente in Europam missa sunt haec exempla; & in Sicilia, ubi Fatemidae regnarunt, quorum in quibusdam nomina leguntur, saepe pecunia vitrea Arabica e terra effossa dicitur (92). Eruditorum erit has ambiguitates dignoscere, atque diluere.

LXII. LXIII.

Nummi duo aenei ignoti.

In duobus his nummis nihil legitur, nisi formula vulgaris: *Non est Deus, nisi Deus, socii expers, Muhamed est legatus Dei*. Manifestum est ex forma litterarum, eos ad recentiorem aetatem referendos esse, sed ad quam dynastiam pertineant, ambiguum relinquitur.

NUMMI ARABICI A CHRISTIANIS CUSI

NUMMI SICULI CUFICI.

Nummi Siculi Regum Christianorum, tum Arabici, tum Arabico-Latini, & Arabico-Graeci ex auro, ex argento, & ex aere inveniuntur. Aurei circiter dimidium *scutatum* valent, atque antiquitus in Sicilia *floreni* dicebantur. Argentei, sed magis magisque aerei quam argentei, a Rogerio in locum pecuniae *Romesinae*, ut dicebatur, substituebantur. Aenei *oboli* dicuntur, idemque fere valent, quantum hodie *grani* Neapolitani.

Omnes nummi Siculi, qui Arabicos titulos exhibent, a Normanorum regibus excusi sunt, quibus extinctis, Arabica lin-

(92) Vide *le antiche inscrizioni di Palermo raccolte, e spiegate sotto gli auspizj dell' eccellentissimo Senato Palermitano*. In Palermo 1762. fol. pag... adnot.

lingua eliminata videtur. Itaque intra ſpatium LXVI. annorum, quibus Normani Siciliam, & Neapolim poſſederunt, continentur. Litterae in iiſdem, excepto unico Tancredi, *Cuſicae* ſunt, vel Arabicae antiquae.

ROGERIUS

MORTUUS ANNO MCLIV.

LXIV. *aureus*.

I. Littera T cum titulo Arabico . . . رجار امير *Rogerius Dux*.

II. Ex altera parte tritum illud Muhamedanorum لا اله الا الله وحده لا شريك له *Non eſt Deus, niſi Deus, cui ſocius non eſt*, vocibus tranſpoſitis, ut in recentioribus nummis Cuficis ob iuſtam linearum proportionem, & elegantiam frequenter accidit.

Hic nummus deſideratur in muſeo Vergarae (93), ſed alius Rogerii cum littera T reperitur, quam cel. auctor *Trinacriam* explicandam cenſet.

LXV. LXVI. *aurei*.

Litteram T cum iisdem vocibus Arabicis exhibent hi nummi, at vario modo tranſpoſitis. In margine etiam ab utraque parte tituli Arabici exſtant, ſed nimis attriti.

LXVII. LXVIII. *aurei*.

I. Littera T, & inſcriptio Arabica in circumferentia, lectu difficilis.

II. For-

(93) *Monete del regno di Napoli da Rogerio ſino a Carlo VI. raccolte, ſpiegate da D. Ceſare Antonio Vergara*. In Roma 1515. in 4.

II. Formula Muhamedanis celebris, vocibus transpositis لا اله الا الله محمد رسول الله *Non est Deus, nisi Deus, cuius legatus est Muhamed.*

LXIX. *aureus.*

Eamdem formulam ab una parte exhibet hic nummus, ab altera loco T nomen *Rogerii* arabice.

LXX. *aureus.*

Hic nummus ob varias lineas, quibus litterae continentur, easdemque attritas, lectu difficilis est, sed ad eumdem Regem mihi referendus videtur. Antica parte legitur لا اله الا الله محمد رسول الله *Non est Deus, nisi Deus, cuius legatus est Muhamed*, eodem modo scriptum, quo in nummo Rogerii LXIX. Postica parte, nisi omnia me fallunt, voces امير رجار *Dux Rogerius* agnosco.

LXXI. LXXII. *exempla duo, aurei.*

Prioribus e regione oppositi, quantum lux & tenebrae, sunt haec exempla, & tamen eiusdem principis nomine signati. A parte antica legitur in area المعتز بالله الملك رجار المعظم *Qui gloriatur in Deo, Rex Rogerius augustus.* Ex adversa in area crucis figura cum vocibus IC XC NIKA *Iesus Christus vincit.* In margine aera forte scripta fuit, sed detrita est. Hic nummorum Rogerii dissensus eodem modo explicandus, quo typi Christiani in nummis Muhamedanorum explicantur. Principes nimirum, ut pecunia eorum ab omnibus regni incolis, tum Christianis, tum Muhamedanis sine obstaculo admitteretur, minime dubitabant, in quibusdam nummis titulos Muhamedanos, in aliis Christianos excudere, vel in uno eodemque nummo utrosque

que coniungere. Accedit, id quod non praetereundum videtur, nummos istos cum symbolo Muhamedis a Rogerio *Duce* cusos fuisse, cuius imperium forte vacillabat (94); hos autem a Rogerio *Rege* cusos, qui in potestate confirmatus Turcarum invidiam minus timebat. Omnes hi nummi desunt apud Vergaram, & explicati sunt, quantum scio, a nemine.

LXXIII. *aeneus.*

I. ROGERIVS REX.

II. Titulus Arabicus, qui a Vergara explicatur *regis thronus* (pag.4.); mallem, الملك روجير *Rex Rogerius*.

LXXIV. *aeneus.*

Nummus minoris moduli, cum iisdem titulis.

LXXV. *aeneus. Exempla duo, inedita.*

Hic nummus ab utraque parte Arabicus est, variisque lineis ornatus. Ab una parte habetur in medio nummo stella, & in margine voces بامر . . . رجار المعظم Vox, quae desideratur, supplenda est الملك *Iussu Regis Rogerii augusti*. A parte adversa, ubi voces ludrico modo dispositae stellam formant, intelligo voces . . . سنة . . . ضرب ب *cusus . . . anno* . . . Nummus ineditus est, & rarus.

Muhamedani Rogerio pro eius indulgentia non ingratos, neque beneficii immemores fuisse, ex inscriptione Arabica pluvialis Imperatorii Norimbergae adservati apparet. (confer. pag. 10.) Veram absolutamque huius tituli explicationem primum

(94) Ea etiam conditione Panormus a Roberto Giuscardi anno 1072. expugnabatur, ut Muhamedani in omni sectae suae exercendae libertate relinquerentur. Robertus deinde totam Siciliam fratri Rogerio tradidit, exceptis Panormo, & Messana. Guilielmus Apulus *de Normanis* lib 3. p. 266. Gaufredus Malaterra *in historia Sicula* lib. II. cap. 45. p. 574. tom. v. *rerum Italicarum scriptor*. Muratorii.

mum invenit doctissimus vir *Olaus Gerardus Tychsen*, Buzovii orientalium linguarum professor cel., eamque pro sua in nos humanitate, & benevolentia nobiscum communicavit. ذ و عمل بالحراة الملكيه المعمورة بالسفط والاجلال والمجد والكمال والطول والافضال والقبول والاقبال والسماحة والجلال والفخر والجمال وبلوغ الامير والامال وطيب الايام والليال بـــلا زوال ولا انتقال بالعز والرعايه والحفظ والحمايه والسفط والسلامه والنصر والكفايه بمدينة صقليه سنة ثلث وعشرين وخمس مايه *Dedicatum regiae maiestati, quae exsplendescit benevolentia, dignitate, gloria, humanitate, indulgentia, mansuetudine, libero accessu, adituque, commiseratione, magnificentia, luxu, pulcritudine, splendore principis, divitiis, felicitate dierum, noctuumque continua & non interrupta, potestate, votis* [civium], *protectione, defensione, praesidio, prosperitate, victoriis, abundantia, in urbe* [terra] *Siciliae anno* 528. (Muhamedis, aerae vulgaris 1133. conf. num. LXXX.) Itaque hoc est pallium, addit cl. vir, quod Rogerio, Siciliae expugnatori, a subditis suis Arabis, postquam Rex renuciatus fuisset, ex acclamatione, & obsequio fuit oblatum. Rogerii filia, Constantia, uxor fuit Henrici VI. Imperatoris, quae cum regios thesauros hereditate accepisset, hac occasione pallium illud inter insignia imperii fuit relatum.

WILLELMVS I.

REGNAVIT ANNIS MCLIV. AD MCLXVI.

LXXVI. *aeneus*.

I. Beata Maria cum Iesu infante.

L 2 II. REX

II. REX W. In margine titulus Arabicus lectu difficilis, qui forte nomen urbis, & aeram exhibet. *Vergara* Tab. II. 1.

LXXVII. *aeneus*.

I. الملك غليلم المعظم *Rex Willelmus augustus*. Crux in area.

II. In area crux ornamentis aucta, in margine titulus Arabicus. Deest apud *Vergaram*.

LXXVIII. *aeneus*, *ineditus*.

I. الملك غليلم المعظم *Rex Willelmus augustus*.

II. المعتز بالله *Qui gloriatur in Deo*. In area crux.

WILLELMVS II.

REGNAVIT ANNIS MCLXVI. AD MCLXXXIX.

LXXIX. *aureus*, *rarus*, *ineditus*.

I. Crux, ut in postica parte nummi LXXVII. cum titulo غليلم الثاني *Willelmus secundus*.

II. Eadem crucis forma, & inscriptio ناصر النصرانيين *Protector Christianorum*. Dignus fuit hoc titulo Willelmus, qui non tantum ob clementiam *bonus* cognominabatur, sed de re Christiana in primis bene meritus fuit (vid. Vergaram pag. 9.) cum contra antecessores eius, praesertim Rogerius, Muhamedanis nimis forte favissent.

LXXX. *aureus*.

I. In circulo interiori الملك غليلم المعتز بالله *Rex Willelmus, qui gloriatur in Deo*.

In circulo exteriori ضرب بمدينه صقليه سنه سبعين وخمسمايه *Cusus in urbe Siciliae anno* 570. [aerae vulgaris 1174.]

II. Crux

II. Crux, cum titulo Graeco IC XC NIKA, ut in nummis aureis Rogerii regis.

In circumferentia eadem verba, quae a parte priori leguntur, *cusus in urbe Siciliae anno* 570.

Duae in hunc nummum obſervationes faciendae ſunt: una, nomen urbis non indicari, eamque vel eodem nomine, quo inſula, *Siciliam* nominari, vel, ſi mavis مدينه *in urbe* mendoſe ſcriptum eſſe pro مدن *in terra*, *in regno*. Altera, in his nummis Siculis non aeram Chriſtianam, neque Hiſpanam, ut in nummis Alfonſi, poſtremo explicandis, ſed Muhamedanorum haberi.

Veriſimile eſt, Willelmum I. etiam, qui inter Rogerium, & Willelmum II. intercedit, ſimiles nummos ſignaviſſe, ſed nullum eorum inſpicere mihi contigit.

LXXXI. *argenteus*.

I. Arbor, forte palma, cum litteris W. Rx (*Willelmus Rex*), quae a Vergara (l. c. pag. 7.) minus recte leguntur W. PV.

II. A. الملك غليلم الثاني *Rex Willelmus ſecundus*.

M. ✝ TERCI . . . . SIS
Vergara Tab. III. 2.

LXXXII. *argenteus*.

I. A. مدينه صقلية *In urbe Siciliae*. In margine . . الله . .
II. TERCIA DVCALIS. Deeſt apud Vergaram.

Verba *tercia ducalis*, ut erudite animadvertit doctiſſimus huius muſei poſſeſſor (*memorie iſtoriche di Benevento* Part. III. vol. I. pag. 117.) ſine dubio ſignificant *tertiam partem ducati*. Rogerius nimirum, ſublata pecunia Romana, *edicto totius Italiae partibus abhorrendo*, novos nummos argenteos inſtituit, quos *ducatos* nominavit.

LXXXIII.

LXXXIII. *aeneus*.

I. A. REX W SCDS *Rex Willelmus secundus*.
M. ✝ OPERATA IN VRBE MESSANE.

II. A. الملك غليلم الثاني *Rex Willelmus secundus*.

M. ضرب بامر الملك العظيم بمسينة *cusus iussu regis augusti Messanae*. Exstat in museo Parmae.

LXXXIV. *aeneus*. *Exempla duo*.

I. Caput leonis.

II. الملك غليلم الثاني *Rex Willelmus secundus*.

Refertur a Paruta. Vide supra adnotationem 7.

TANCREDUS.

REGNAVIT ANNIS MCLXXXIX. AD MCXCV.

LXXXV. *aeneus*.

I. Titulus litteris Arabicis recentibus scriptus, in quibus nomen تنقريد *Tancredi* agnoscere credo. Alium nummum Tancredi, litteris Arabicis recentibus signatum refert Vergara tab. IV. 2.

II. REX SICIL.

Ab ultimo Normannorum Rege *Willelmo tertio*, Siciliae profugo, & tertio regiminis anno interfecto nummos excusos non reperi; neque a Vergara proferuntur. Et Vincentius Iohannes Lastanosa, qui primus de nummis Cuficis egit, in recensione regum Siciliae, qui Arabicos nummos signarint, confidenter eum excludit (95).

LXXXVI.

(95) *In museo de las medallas desconoscidas Españolas* p. 114. *Los Reges de Sicilia usaban en sus monedas de los caracteres Goticos i Arabes, come vemos en las de Rugero, primer Re di aquella Isla, Guillelmo primero, i segundo en el nombre, i de Tancredo, que falleciò por los años de ciento noventa i cinco*.

LXXXVI.

A Rege Christiano cusus est hic obolus, sed ignoro, an Siculus sit, vel Hispanus. Antica parte legitur nomen, Arabice الملك صرب, quod explicare nequeo: postica crux, & titulus Arabicus aeque difficilis in circumferentia.

NUMMI HISPANIAE CUFICI.

LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX. XC.

Nummi aurei Cufici Toleti cusi.

Nummi aurei Toletani, paucis noti, & a nemine explicati (96), magnam nummorum Borgianorum seriem claudent, ut egregius finis, ut dicunt, opus coronet.

Inscriptio in omnibus eadem est, excepta aera.

I. In area crucis figura; deinde ..... المسيحيه ...... *Christianus*, vel *Christi* .... & infra litterae ALF, quae nomen *Alfonsi* significant.

In margine بسم الاب والابن والروح القدس الاله الواحد .... *In nomine Patris*, & *Filii*, & *Spiritus sancti*, *Dei unius* ....

II. Area. امير القتولقيين (vel الفرنقيين) الفنش ايده الله وفضله (vel يحكم شخصه بيد) *Rex* (*Dux*) *Francorum* (vel

(96) Lastanosa unicus est auctor, qui horum nummorum meminit, & unum, sed male delineavit: *Museo de las medallas desconoscidas Españolas*. En Huesca 1645. 4. num. CLXX., vel rectius CLXIX. Refert de his nummis p. 114., eos in Sicilia etiam inventos fuisse; atque tria exemplaria Borgiani musei Romae effossa sunt. *En el Castillo de Moncon*, inquit, *este anno 1644.*, *entrando un soldato a una concavidad de los peñascos, sobre que esta fundada la fortalezza le cayò a sus pies una moneda de oro, i alçando los ojos viò un resquicio entre la tierra, i pareciendole que de alli se auria despeñado, abriò camino con la espada è hizo caer de tropel mas de 300 monedas de oro de 24 qualites, todas de un cuño e peso, es a saber dos adarmes i ocho granos, de las quales tengo algunas. Su dibuxo se hallarà en este museo en el numero* CLXIX.

(vel, *Catholicorum*) *Alfons ben Sancho* (Alfonsus, filius Sanctii) *per manum* (vel *providentiam*) *& gratiam Dei*.

In margine nummi LXXXVII. ضرب هذا الدينار بمدينة طليطله سنة ثلث وعشرين ومائتين والف الصفر *Cusus est hic aureus in urbe Talitala* [Toleti (97)] *anno* 1223. *aerae Safarensis* [vel Hispanae; aerae vulgaris 1185.]

In margine nummi LXXXVIII. ضرب هذا الدينار بمدينة طليطله سنة اربع وعشرين ومائتين والف الصفر *Cusus est hic aureus in urbe Talitala anno* 1224. *aerae Safarensis* (aerae vulgaris 1186.)

In marg. nummi LXXXIX. ضرب هذا الدينار بمدينه طليطه سنة تسعه وعشرين ومائتين والف الصفر *Cusus est hic aureus in urbe Talitala anno* 1229. *aerae Safarensis* (aerae vulgaris 1191.)

In margine nummi CX. ضرب هذا الدينار بمدينه طليطله سنة ثلاثين ومائتين والف الصفر *Cusus est hic aureus in urbe Talitala anno* 1230. *aerae Safarensis* (vulgaris 1192.)

Toletum, urbium Hispaniae hoc tempore facile princeps, a Gothis diu possessa, anno aerae vulgaris 715. Muhamedanorum armis victricibus cessit (98). Deinde variis vicissitudinibus, & turbis agitata fuit. Anno 147., aerae vulgaris 764. eam

(97) Toletum *Talitala* arabice nominari discimus ex *Abulfaragii historia dynastiarum* p. 241. & passim.

(98) Vid. *Ambrosio de Morales la Coronica general de España* tom. II. en Alcala 1577. fol. 207. B. Tomus I. impressus est Alcalae 1574. in fol. Tom. III. Cordubae 1586.

eam expugnabant Nader, & Taman, Chalifae Hiſpani Abderrachmani duces. Deſcivit anno 213., aerae vulg. 828., cum multis aliis urbibus, duce Haſciano quodam: ſed mox (a. 223. aer.vulg.837.) a Chaliſa ad obedientiam redacta fuit, & punita. Extinctis regibus Ommiadis, urbs Toletana ſuos ſibi renunciavit Reges Muhamedanos, qui *Beni Dulnum* vocantur, eamdemque XLIII. annos (ab an. 435. ad 478., vel 1043. ad 1085.) gubernarunt. Deinde Alfonſus, Rex Chriſtianus Caſtellae, urbem e manibus eorum eripuit, atque ab hoc tempore, brevi tamen intercedente intervallo ab anno 1195. ad 1212., in Chriſtianorum poteſtate perpetuo manſit (99). Alfonſus VIII. filius Sanctii III., a quo nummi Borgiani ſignati ſunt, in Caſtellae, & Toleti regnum patri ſucceſſit anno 1158., regnavit annos 55., obiit anno ineunte 1214.

Quemadmodum plerumque accidit, ut victi victorum leges accipiant: ita Arabes in Hiſpaniam linguam, & litteras ſuas intulerunt. Hiſpani ita ſtrenue & alacriter ad litteras Arabum incubuerunt, ut omnes etiam linguae Arabicae elegantias callerent, carmina ab ipſis Arabibus exculta concinnarent, & vernaculam linguam eo uſque negligerent, ut e mille vix unus epiſtolam latine ſcribere potuerit (100). Nec poetica laus viris dumtaxat communis fuit, quin multae etiam feminae Muſas coluerunt, inter quas *Maria Alfaiſuli Sevillenſis* undecimo ſaeculo in primis claruit, & ut Sappho Arabicae poëſeos celebrata eſt (101). Mirandum igitur non eſt, principem Chriſtianum

M in num-

(99) Vid. Deguignes *hiſtoire des Huns* tom. I. part. I.

(100) Teſtis eſt *Alvarus de Corduba* in libro ms. eccleſiae Cordubenſis edito opera *P. Florez in Eſpaña ſagra* tom. II. p. 274. . . . . *ita, ut in omni Chriſti collegio vix inveniatur unus in milleno hominum numero, qui ſalutatorias fratri poſſit rationabiliter dirigere litteras, & reperiantur abſque numero multiplices turbae, quae erudite Chaldaicas* (lege Arabicas) *verborum explicent pompas.*

(101) Opera eius mſs. exſtant in bibliotheca Eſcurialenſi. Floruit anno Muhamed. 411. Vid. Michaelis Caſiri *bibl. Arabica Hiſpana Eſcurialenſis* tom. II. pag. 150.

in nummis etiam lingua Arabica, qua tantopere delectabatur, usum fuisse. Sed audax forte videbitur, qui huiusmodi inscriptionem pecuniae suae aptaverit, qua mentes Arabum, a quibus cingebatur, non potuerint non exacerbari. Nobis hoc quidem non videtur. Mauri enim (ita Muhamedanos in Hispánia vocant) in iis etiam urbibus, quae eorum dominio subiectae erant, Christianis omnem plenamque religionis suae exercendae libertatem concesserant (102). Et si forte minus cautus fuerit Rex, qui pecuniam signavit: virtutem, animumque intrepidum huius principis ex illis etiam litteris novimus, quibus anno 1194. regem Africae Iacobum ad pugnam lacessit, cuius deinde fortitudini succubuit (103). In eo tamen morem Arabum secutus est, quod figuras, in nummis Latinis Lusitaniae, aliisque hoc tempore obvias, eliminaverit, & loco effigiei suae solum nomen scripserit (104).

Rex Francorum, vel *Catholicorum* in nummis nominatur. Utroque enim modo explicari possunt litterae Arabicae, & utraque vox minus recte cum littera *kâf* ق loco *caf* ك scripta reperitur, pro كاثوليكيين, فرنكيين. *Francorum* nomine, ut docte animadvertit illustris huius musei possessor (105), a tempore bellorum sacrorum, Europei, cuiuscumque sint nationis, a Turcis appellari solent, vel quia Francorum numerus in illis

(102) De Morales l. c. fol. 207. D. *Los Moros dexaron a los Christianos con sus dignidades sacerdotes y grande uso e libertad en su religion.*

(103) Leguntur hae litterae apud Abulfaragium pag. 412. Lat. vers. pag. 277.

(104) Nummi Lusitaniae a Rege Sanctio ad Alfonsum IV., vel ab anno 1185. ad 1357. excusi, ab una parte nomine, & effigie Regis signati erant, ab altera cruce, & quatuor stellis, cum titulo in margine INNE PATRIS ET FILII SPS SCI A. *Emanuelis Severini Faria noticias de Portugal*. Journal étranger par Mr. l'Abbé Prevost Mars 1755 pag. 52. seq.

(105) Clar. *Stephanus Borgia in orationem Pii II. Pont. M. de bello Turcis inferendo*, tom. III. *Anecdotorum Romanorum* pag. 265.

illis expeditionibus ſemper maior erat, vel quia Franci aliquo tempore Palaeſtinam ipſam retinuere. Unde forte evenit, quod in Indiis quoque orientalibus Francorum nomine Itali, Angli, Hiſpani, Luſitani, aliique Europaei deſignentur.

Nomini additur formula *per providentiam*, *& gratiam Dei*. En huius formulae, regibus celeberrimae, in nummo Arabico primum, ni fallor, exemplum. A tempore Caroli VII. ad hunc uſque diem ſignum abſolutae poteſtatis, in Gallia praeſertim habetur, quod monarchiam, integramque includat auctoritatem; quam ob rem Carolus anno 1442. noluit, ut comes de Armagnac eodem uteretur. Sed non a prima eius inſtitutione idem ſignificaſſe, recte animadvertit cel. *Bonamy*, qui illius epocham ad regnum *Pipini* retulit, quo tempore non modo a principibus, ſed a comitibus, epiſcopis, abbatibus ex ſenſu venerationis divinae, & religionis adhibebatur (106). Iam ulterius progredimur, eamque formulam a Toleti regibus, vel ob venerationem Dei, vel forte dominationis cauſſa adhibitam eſſe, e nummo Borgiano concludimus. Eodemque fere tempore a Willelmo II., Siciliae rege, adhibebatur, cuius nummum cum hoc titulo W DEI GRA REX a Vergara publicatum habemus.

De *aera Safarenſi*, in his nummis obvia, & Arabibus Hiſpanis tum in libris, tum in tabulis publicis aſtronomicis, & geographicis frequentiſſima, ſcriptores Latini prorſus ſilent, ſi paucos excipias, qui illam confidentius aeram Chriſtianam, vel aeram martyrum dixere. Sed aeram Safarenſem non aliam, quam *Hiſpanam* eſſe, patet tum ex analogia vocis Hebraicae ספרד *Safard*, quae Hiſpaniam ſignificat, tum e mutua utriuſque aerae collatione in inſcriptionibus codicum Arabicorum Hiſpanorum, ubi Safarenſis Chriſtianam XXXVIII. annos excedit (107).

M 2 Spa-

(106) *Memoire ſur l' origine & la ſignification de la formule pas le grace de Dieu par Mr. Bonamy, dans les mem. de l' acad. des inſcript.* tom. XXVI. p. 660.

(107) E. c. Codex DCCCLXV. Eſcurialenſis exaratus eſt *in urbe Vadi*

SPatium in tabula reliquum implet numiſma argenteum Imperatoris Perſiae, omni, quo fieri potuit, cultu & ſcripturae elegantia excuſum. Huiuſmodi numiſmata ab Imperatoribus Perſiae, cum imperii poſſeſſionem ineunt, inter populum ſpargi ſolent; atque cum inſtar pecuniae uſitata non ſint, a vulgo ornamenti, & boni ominis cauſſa ob ſymbolum Perſarum, quod in iis exaratum eſt, in pectore geſtantur. In parte adverſa numiſmatis noſtri veſtigia anſarum videntur, quibus illud appendunt. Tituli hoc modo explicandi ſunt:

I. لا اله الا الله محمد رسول الله على ولى الله *Non eſt Deus, niſi Deus; Muhamed eſt eius legatus, Alì eius amicus.* Symbolum Sciitarum, & Perſarum, ut ſupra animadvertimus. In circumferentia exarata ſunt nomina duodecim Imamorum, qui a Sciitis coluntur: *Alì*, *Haſſan*, filius Alì, *Huſſain* filius Alì, *Alì*, Huſſaini filius, *Muhamed* Baker, *Giafar*, cognomine iuſtus, *Muſa*, *Alì* ridha, Muſae fil. *Muhamed*, fil. Ridhae, *Alì* askeri, *Haſſan* askeri, & *Muhamed*, director cognominatus.

II. Nomina, & cognomina Imperatoris. السلطان العادل الكامل . . . سلطان حسين شاه بن السلطان الا . . . السلطان بهادر خان خلد الله ملكه وسلطانه ضرب اصبهان ١١٣٢ *Sultan iuſtus . . . . . Sultan Huſſain Schah, filius . . . . Sultani Bahadur Chan, cui Deus regnum conſervet. Cuſus Iſpehani* 1132. (1719. aer. vulg.)

Vadi Albagera [Hiſp. Guadalaxera] *feria 6. die 16. nov. anno aerae Safarenſis* 1463., *nativitatis* 1425, Michaelis Caſiri *Bibliotheca Arabica-Hiſpana Eſcurial.* tom. II. pag. 295.

MACRI-

MACRIZI

De nummis Arabicis Muhamedanorum observationes, excerptae ex eius historia monetae Arabicae a Michaele Casiri in Bibl. Arabica Escurial., tom. II. p. 173. (108)

اول من ضرب في الاسلاميه المعاملة عمر ابن الخطاب في سنة ثمانية عشر من الهجرة على نقش الكسرويه وزاد فيها الحمد لله محمد رسول الله . وفي بعضها لا اله الا هو. وعلى جزء منها اسمه عمر ۞

Primus, qui Muhamedanorum pecuniam ad Persicae exemplar cudit, fuit Chalifa *Omar*, *Chatabi* filius, anno fugae 18. (aerae vulgaris 639.) quam titulo signavit, *Laus Deo*, *Muhamed est Dei legatus*, vel, *Non est Deus nisi ille*, & in parte adversa nomine suo *Omar* (109).

عبد الله بن زبير ضرب بمكه دراهم مستدورة وهو الاول من ضرب هذه الدراهم ونقش

Abdalla, *Zobairi* filius (110) omnium primus nummos argenteos rotundos Meccae signavit, incidens in area *Abdalla*, & ab una parte *Muhamed*

(108) Unicum forte quod Romae nunc exstat huius bibliothecae exemplum possidet clar. Praesul, Rotae Romanae xuvir, *Iohannes Maria Riminaldius*. Dulce mihi nomen, & perpetua observantia, & grato animo colendum. Historia Macrizi scripta est anno fugae 818.

(109) Sed nihil de his nummis dicit antiquior, & celebris Macinus, qui originem nummorum Arabicorum ad annum fugae 76. refert, cuiusque auctoritatem secuti sumus. Vid. supra pag. 12. Nummos Omari, de quibus Macrizi, rotundos non fuisse, ex sequentibus patere videtur, forte pro simplicitate primae pecuniae quadrati erant.

(110) *Abdalla Zobairi* f. Chalifa Ommiadarum occisus fuit anno fugae 71., aerae vulgaris 690.: regnavit annos novem.

ونقش بدورها عبد الله .
وباحد الوجهين محمد رسول
الله . وبالاخر امر الله بالوفاء
والعدل ✿

med Dei legatus, ex adverſa, *Deus iuſſit reſtitutionem*, & *iuſtitiam*.

الامير محمد بن هرون
الرشيد نقش في السكه باعلى
السطر ربي الله . ومن اسفلها
العباس بن الفضل ولما عهد
الامين الى ابنه موسى ولقبه
الناطق بالحق المظفر بالله .
ضرب الدنانير باسمه ونقش
عليها كل عز ومفخر لموسى
المظفر ✿

Elamin Muhamed (111), filius *Harun Raſcid* in parte ſuperiore pecuniae ſcribi iuſſit, *Dominus meus eſt Deus*, in inferiori, *Abbaſida filius Alfadl*. Quum autem Elamin filium *Muſam*, quem vocavit *Alnatek bilhak almodfer billah*, ſucceſſorem deſignaſſet, nummos aureos eius nomine ſignatos cudit, cum titulo, *omnis gloria & honor Muſae al-modfero* (112).

لما دخل ابو الحسين جوهر
الكاتب الصقلي الى مصر
بعساكر

Abu Huſſain Giauhar Siculus, poſtquam cum exercitu principis fidelium Moëz - ledin-

(111) Integrum huius nomen, *abu Muſa Muhamed alamin abu abdallah*. Fuit Chalifa Abaſſidarum, annis 193. ad 198. vel 809. ad 813. aerae vulgaris. De titulo, quo nummi eius ſignati dicuntur, ſuſpicio mihi ſuboritur. Vix enim credere poſſum, eum in pecunia, omiſſo ſuo nomine, ſcribi iuſſiſſe, *Abbaſida*, h. e. unus e poſteris *Abbaſi*, *filius Alfadl*. Neque memini, me patrem eius umquam *Alfadl* cognominatum legiſſe.

(112) Sed deeſt *Muſa* in ſerie Chaliſarum apud Deguignes tom. 1. part. 1. pag. 323. Amino ſucceſſit frater eius *Mamun*, anno 198., aerae vulgaris 813. Omnium quos adhuc recenſuit auctor, nummorum veſtigia neque inter nummos Cuficos mihi cognitos, neque apud alios auctores inveni.

بعساكر امير المومنين المعز
الدين الله في سنة ثلثمايه
وثمانيه وخمسين وبنى
القاهرة المعزية وضرب الدينار
المعزى ونقش عليه باحد
وجهيه ثلثه اسطرا احدها
دعا الامام معز لتوحيد
الاحد الصمد وتحته سطر فيه
المعز لدين الله امير المومنين.
وتحته سطر فيه ضرب هذا
الدينار بمصر سنة ثمانيه
وخمسين وثلثماية . وفي
الوجه الاخر لا اله الا الله
محمد رسول الله ارسله
بالهدى ودين الحق ليظهره
على الدين كله ولو كره
المشركون ۞

din-allah in Aegyptum venisset, anno CCCLVIII. (aerae vulgaris 958.), & Cairum Moezinum condidisset, *denarios* (aureos) *moezincs* cudit, in cuius parte priori tres versiculi scripti erant; primus: *Invitat Imam Moez ad cultum unius, aeterni*; secundus: *Moez ledin-allah, princeps fidelium*; tertius: *cusus est hic denarius* (aureus) *in Aegypto anno* CCCLXXXV. A parte adversa: *Non est Deus, praeter Deum, & Muhamed est legatus Dei, quem cum vera fide misit, quacumque fide clariori, invitis etiam infidelibus* (113).

وفي سنة سبعه وستين
وخمسمايه

Praeterea anno 567.(1172.) Cairi

(113) Hi aurei Moezini, quorum duo exempla museo Borgiano accesserunt, in supplemento explicanda, eiusdem moduli sunt, cuius nummi Siculi eorumdem principum, inter Borgianos XXI. XXII. XXIII. ab una parte legitur: *Moez ledin allah, princeps fidelium*, &,

Invitat

وخمساية ضربت المعاملات
بالقاهرة باسم الملك الناصر
صلاح الدين يوسف بن ايوب
امير المومنين المستضي بامر
الله وباسم السلطان الملك
العادل نور الدين محمود
زنكي ✿

Cairi signata fuit pecunia nomine regis *Saladini Iosephi*, *filii Iobi*, & principis fidelium (Chalifae) *Mostadi beamr-allah* (114): eodemque tempore (Aleppi) nomine *Sultani almalek aladel* (regis iusti) *Nur-eddin* (luminis religionis) *Mahmud Zenghi* (115).

يوسف بن تشفين ضرب
المعامله في الاندلس ونقش
عليها لا اله الا الله محمد
رسول الله وتحت ذلك امير
المسلمين يوسف بن تشفين
وفي الدايره ومن يتبع غير
الاسلام دينا فلن يقبل منه
وهو في الاخرة من الخاسرين وفي
الصفحه

Ioseph filius Tesfin pecuniam in Hispania signavit his titulis: *Non est Deus praeter Deum: Muhamed est Dei legatus*, & subinde, *Imperator Musleminorum*, *Ioseph filius Tesfin*. In circuitu: *Qui aliam, praeter Muhamedis sequitur fidem, Deo placere nequit, & in altero mundo peribit*. Ex adversa parte, *Emir Abdallah, princeps fidelium, Abbasida*

Invitat Imam Moez ad cultum unius, aeterni. Ab altera, *Non est Deus, nisi Deus, Muhamed est eius legatus, Alì eius amicus*, & in margine aera.

(114) Moris enim est, ut ex nummis nostris scimus, & supra (pag. 14.) animadvertimus, ut nonnulli principes in pecunia Chalifae nomen cum eorum nomine coniungant. Huiusmodi Saladini nummus est Borgianus XXIV., nomina Saladini, & Chalifae Nazer exhibens.

(115) Huius etiam nummus in museo Borgiano exstat num. XLIII. Mahmud fuit rex Atabecorum Aleppi, sed in pecunia *Sultanus* non salutatur, quod tamen Macrizi credidisse videtur.

الصفحه الاخرى الامير عبد
الله امير المومنين العباسى
وفى الدايرة سنة ضربه
وموضع سكته ۞

fida, & in circumferentia cusae pecuniae tempus, & locus (116).

معويه بن ابى سفيان
ضرب دنانير عليها تمثاله
مقلدا سيفا ۞

Moavia filius Abi Sofian (primus Ommiadarum Chalifa, mortuus anno LX., aerae vulgaris DCLXXX) nummos aureos cudit, in quibus erat eius effigies expressa, virum gladio cinctum referens (117).

عبد الملك سنة ست
وسبعين ضرب بالعراق على
يد الحجاج الدنانير والدراهم
وكان فيها نقشا وصورة:
والصانع كان يهوديا يقال له
سمير ونقش على احد وجهى
الدرهم الله احد وعلى الاخر
لا اله الا هو وفى الطوق
الواحد

Similiter *Abd elmalek* anno fugae 76., praeside *Hegias*, artifice Iudaeo, nomine *Samir*, nummos aureos, argenteosque Iracae cudit, symbolo effigieque signatos, ex quorum una parte legebatur, *Deus unus*, ex altera, *Non est Deus, nisi ipse*. In priori in margine, *Cusus est hic nummus in urbe N.* ab adversa, *Muhamed est*

(116) Huius Iosephi pecuniae titulos supra pag. 17. adnotat. (23) recensui. Macrizi eos minus intellexisse videtur: & re vera paucissimi sunt inter Arabes, qui antiquas litteras Cuficas cognoscant. Vox *Musleminorum* in nummis, quos vidi, omittitur. Deinde pro *Emir Abdallah* legitur *Imam Abdallah*, & vox *Abbasida* iterum desideratur. Nescio, an Ioseph in Hispania monetam constituerit: in Africa autem nummos excusit.

(117) Mihi omnino ignoti, & suspecti sunt hi nummi. In illis temporibus, & in primis in pecunia Chalifarum nulla vestigia figurarum inveni. Conf. supra pag. 25.

الواحد ضرب هذا الدرهم
بمدينه كذا وفي الاخر محمد
رسول الله ارسله بالهدى
واسم الحاج ۞

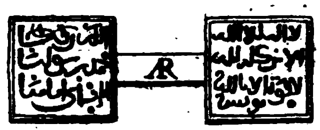
Dei legatus, *quem cum vera fide misit*, & nomen *Hegias* (118).

اما الملك الظاهر ركن
الدين بيبرس البندقداري
الصالحي النجمي ضرب دراهم
ظاهرية وجعل على الدرهم
صورة سبع ۞

Denique *Almalek eddaher Rucneddin Bibars* (Aegypti rex e Mamlukis, mortuus anno 676. vel 1277.) nummos, quos a nomine eius *Daberinos* nuncupant, leonis effigie signavit (119).

(118) Diversa est relatio Macini de his nummis, quam nos secuti sumus pag. 12.

(119) Ignoti mihi sunt hi nummi.

In Museo Borgiano.

SIGILLA

SIGILLA ARABICA

Sigilla quaedam Arabica e museo Borgiano e pluribus selecta nummis adiicimus, non quidem ea ratione, quod illa cum nummis ob praestantiam exaequare velimus, sed tamen, quod ipsa ad percipiendam calligraphiam Arabicam, & mores gentis observandos prodesse plurimum videamus.

Maximum sigillum aeneum, quod in tabula IX. delineavimus, rarissimum est. Vexillis militum imprimi solet, atque descriptionem corporis Muhamedis continet, parum ab illa diversam, quam Lud. Maraccius *in vita Muhamedis* refert cap. XXVI. p. 31. *Prodromo in Coranum* praemissa بسم الله الرحمن الرحيم وما اسلناك الا رحمة للعالمين املح ازهر اللون ببياض ارج ابلج اهدب اشهل رحب الجبهة صغرا الادنين اقنى الانف افلج مدور الوجه واللحية طويل اليدين رقيق الانامل . . القد ليس في يديه شعر الا الخط من الصدر الى السره وبين كتفيه ختم النبوه مكتوب فيها توجه حيث شيت فانك منصور . . . *In nomine Dei misericordis. Nihil petimus a te, nisi misericordiam pro mundo, a te, qui albescentes habes capillos, vividi coloris es, lacteo mixti, praeditus pectore alto, superciliis distantibus, longis ciliis, ampla fronte, auribus parvis, naso gibboso, rotunda facie & barba, manibus longis, mollibus digitis, statura quadrata, sine pilis in manibus, sed pilosus e pectore ad umbilicum, & inter scapulas impressum habes sigillum prophetiae, cui inscriptum est, Abi quo vis, & semper eris victoriosus.*

Sigilla vulgaria, quibus ad signandas epistolas utuntur Arabes, & quae annulis includere solent, vel formulam quamdam,

plerumque e Corano sumptam, quae ad nomen spectat, vel solum nomen, vel utrumque continent.

Prioris generis est sigillum primum tabulae IX. Cuficum, hoc titulo signatum, حسبى الله ونعم الوكيل *Chasbi allah unaam elvakil*, h. e. *Sufficit mihi Deus suavis meus protector*. Nomen homini fuit *Naame* نعمه: formulam hanc vero in lapide scalpi curavit, quae vocem similem, eiusdemque radicis *naam* referret.

Solum nomen exhibet sigillum secundum Cuficum, الحسين بن على *Hossain*, *filius Alì*.

Tertium exaratum est litteris, quas vulgo *Carmaticas* (120) vocant, omnibus, quibus fieri potuit, ornamentis exornatis, sed cum mire intricatae sint, lectu difficilioribus.

Instar quarti denique, quod solum nomen صالح *Salah* continet, hodie Persarum, & pleraque Arabum sigilla scalpuntur.

Sed multo frequentior est usus annulorum sigillarium apud orientis populos, quam apud nostrates. Plerique, tum Christiani, tum Muhamedani, nomen suum annulo inclusum gestant: & nobiles etiam, atque principes loco insignium solo nomine addito interdum symbolo suo utuntur. Iuvat hic prae ceteris refer-

(120) *Carmatae* erant gens impia vagabunda, quae anno 277., aerae vulgaris 891. primum prodiit, & per dimidium saeculum Asiam omni scelere vexavit. Historiam eius referunt *Gregorius Abulfaragius in historia dynastiarum*, Oxonii 1663. pag. 274. Arab. vel p. 179. 180. vers. Lat. *Macinus in historia Saracenica* editionis Erpenii pag. 174., aliique. Sed nulla auctoritate comprobatum legi, litteras Carmaticas ab hac gente nomen invenisse. Contra *Firusabadensis* in Lexico suo Arabico in voce *carmat* scribit القرمطه دقه الكتابه ومقاربة الخطة وهو قرمطيط *Carmat significat subtilitatem scripturae, unde hoc scribendi genus Carmaticum dicitur*. E quo etiam apparet, litteras Cuficas ornamentis auctas ob magnam earum molem, male a nostratibus Carmaticas appellari.

referre sigillum feminae nobilis Mardinensis, *Maani Gioeridae*, uxoris celeberrimi peregrinatoris, equitis *Petri della Valle*, defunctae in itinere anno 1623., atque hac occasione utriusque memoriam revocare (121) In medio sigillo Syriace ita legitur:

ܐܡܬܐ ܕܐܠܗܐ ܡܥܢܝ

h. e. *SERVA DEI MAANI*. Has voces circulo circumdat titulus Arabicus, litteris arte intricatis, & transpositis, اسم الاشرف الارفع الاعلى الست معاني بنت السيد حبيب الماردينى من بيت جويريد الاصل للجزيرة فى البلد القديم *Nomen nobile, praeclarum, excelsum dominae Maani, filiae domini Habib Mardinensis, e familia Gioerida, stirpe insulae in terra antiqua*, h. e. ex veteri, & illustri familia prognata.

Sultani etiam Constantinopolitani insigne, quo in litteris, & in pecunia utitur, *Tugra* طغرة nominatum, nihil aliud nisi nomen continet, figura quadam inclusum. Cuius originem ab interprete Regis Daniae in aula Ottomanica, *Pol Eremian* بول ارميان, vel *Paullo Ieremiae*, cum annis elapsis in Daniam proficisceretur, accepi. Antiquitus, inquit, Sultani neque nomine, neque sigillo litteras confirmabant, sed tres digitos manus dexterae, pollicem & duo proxime sequentes rubro colore intinctos iis hoc modo imprimebant, ut pollex lineam transversam, ceteri digiti perpendicularem formarent. Sequenti tem-

(121) Delineationem huius sigilli, quod sine explicatione exstat in libro, cui titulus: *Funerale della Signora Sitti Maani Gioerida della Valle, celebrato in Roma l' anno 1627., e descritto da Girolamo Rocchi. In Roma 1627.* in 4. mihi obtulit cl. meique amicissimus Abbas *Ioh. Christophorus Amadutius*, cui pro tanta eius in me, in mea studia, & in hoc meum opusculum merita publice maximas, & sinceras gratias ago.

tempore nomen in eius signi locum substituere incipiebant, sed ita tamen ad veteris moris memoriam dispositum, ut hasce tres lineas tamquam fundamentales semper referret.

In eadem tabula additur in fine delineatio templi Meccani, ut in patera magica Borgiana supra adnot. 47. laudata exhibetur. Figura oblonga celebrem *Cabam* refert, ad quam Muhamedani, ubicumque sint, cum preces fundunt, facies convertunt. Cingitur versus apicem pretioso panno, cui in hac patera inscriptum est: لا اله الا الله محمد رسول الله *Non est Deus, nisi Deus, cuius legatus est Muhamed*. Infra ad laevam petra nigra cernitur, quam a Gabriele angelo ad Cabam exstruendam caelo demissam esse somniant. Ad latera denique huius aedificii exstant semicirculus, qui ruinas Cabae antiquae refert, & varia sacella. Patera, quae delineationem illam exhibet, intrinsecus & extrinsecus titulis, atque figuris signata est. Extrinsecus inter alia legitur, eamdem afferre medicinam, si laborans ex ea bibat, contra morsum serpentis, scorpionis, canis, colicum dolorem cet. Intrinsecus ter sexdecim loculi quadrati templum, quod centrum occupat, circumdant. Quorum alii titulos Arabicos Cuficos continent, vel versiculos Corani, vel formulas magicas; alii figuras, cifris Arabicis cinctas exhibent, quibus vim arcanam inesse putant. Hae figurae sunt octo, ad usum paterae spectantes, nimirum canis, scorpionis, hominis pedibus decussatim insidentis, stellae, animalis quadrupedis, serpentis, iterum hominis, & lunae crescentis. Qua occasione observamus, Muhamedanos lunae figura in memoriam fugae Muhamedis ex urbe Mecca uti, utpote quae teste Scaligero lib. II. *de emendatione temporum* pag. 137. (Coloniae 1629.) accidit *corniculante luna*. Numquam cultum lunae exercuerunt Muhamedani, qui ipso Corano illis vetitus fuit his verbis (Sura XLI. vers. 35.) *Ne adoretis solem, neque lunam, sed adorate Deum, qui creavit ea, si eum colitis*.

MONU-

MONUMENTUM

CUFICUM DRUSORUM

MONUMENTUM
CUFICUM DRUSORUM.

ACcessit museo Borgiano, cum ad nummos Cuficos explicandos incumberemus, pretiosius quam quod aliud monumentum, simulacrum aeneum vituli, scriptura arcana Arabica exornatum. Illustris Praesul, pro singulari, quo litteras fovere, & propagare curat, studio, illud cum eruditis communicare, & nummis Cuficis adiungere cogitavit: nobisque eius examinandi, &, quantum fieri potest, explicandi facultatem benigne elargitus. Ubi primum illud intueri nobis licuit, dubitatio incessit, an simulacrum ad Muhamedanos spectaret, licet nonnullos eorum figuras, effigiesque peramare, non ignoremus. Cui igitur nationi sacrum, quidve significaret hoc simulacrum investigare arduum nobis videbatur. Accepimus deinde a monachis Maronitis, Romae degentibus, cum quibus consuetudine iuncti sumus, *Drusos*, populi genus, quod montem Libani occupat, simulacra boum, vel vitulorum secreto colere, eademque occulto quodam charactere, qui a nemine, nisi arcanis eorum initiato, intelligatur, exornata. Eodem tempore amplissimus Praesul pro consueta sua humanitate nobiscum communicavit libellum manuscriptum, Italice loquentem, in quo multa ad Drusorum historiam pertinentia ex ipsis eorum libris explicantur, atque cultus, quem simulacro, vitulum exhibenti, impendunt, confirmatur. Itaque hisce notionibus instructi in simulacri significationem, & in arcana gentis penetrare potuimus; ac proinde omnia, quae usque adhuc ignota dicturi sumus, clarissimi Borgiae benevolentiae nos debere, primum grato animo profitemur. Interim quae in laudato libro deDrusis dispersa leguntur, cum omnia nova sint & fidelia, colligere, & ordine quodam dispo-

O nere,

nere, iisque insuper disquisitionem de eorum origine adiicere studuimus, qua disquisitione eruditis pergratum nos facturos esse, atque ad simulacrum ipsum explicandum viam multo faciliorem paraturos existimavimus. Primum ergo de origine, & historia gentis Drusorum, deinde de eorum sacris, denique de quibusdam eorum legibus agemus.

I.
De origine, & historia Drusorum.

Quod ad originem Drusorum attinet, sunt, qui nimis remotam antiquitatem iis tribuant, alii, qui in contrarium errorem lapsi, nimis recentis originis eos esse putent; adeo huius nationis historia est obscura, ut vel in ipso gentis nomine pronunciando plerique alucinentur. Inter primos insignes sunt auctores Londinenses historiae universalis orbis terrarum, qui loco quodam Herodoti innixi, ubi gentis Δηρουσιαιων meminit, eosdem multis ante Christum natum saeculis exstitisse dicunt. Recenset Herodotus *Derusiaeos* inter gentes Persas, quas Cyrus deficere a Medis coegit, eosque agricolas esse ait (1). Sed si e sola nominis affinitate, cum nulla alia indicia exsistant, gentes coniungere, & commiscere liceat, eodem iure dixeris, *Derseos* [Δερσαιες] Traciae populos, quorum idem auctor meminit (2), Drusorum esse parentes.

In alium errorem lapsi sunt eruditi Galli (3), & qui eosdem sequuntur, referentes, Drusorum gentem originem trahere

(1) Herodoti lib. I. cap. cxxv. pag. 54. edit. Londin. 1679. fol. Εισι δε Περσεων συχνα γενεα και τα μεν αυτων ο Κυρος σαναλισε και ανεπεισε απισασθαι απο Μηδων; εσι δε ταδε ..... Δηρουσιαιοι, Γερμανιοι. ουτοι μεν παντες αροτηρες εισι.
(2) Lib. vII. cap. cx. pag. 418.
(3) Histoire des Druses peuple du Liban formé par une colonie de François; liber hos ante annos impressus.

re a superstitibus Christianorum Gallorum cruce signatorum, qui in terram sanctam duce quodam *de-Dreux* profecti fuissent. Sed si ea gens, de qua agimus, iam tempore celebris viatoris Beniamini Tudelensis, ut ipse testatur, exsistebat, qui Castellam redux mortuus est anno 1173. (4), manifestum est, eam originem non trahere ab anno 1227., neque, quod idem est, quadraginta annis post perditam Hierosolimam, h. e. post annum 1187. in montibus Palaestinae primam sedem statuisse. Error inde forte ortus, quod Beniaminus gentem *Dogsiin* דוגזיאין vocet; ita enim in suo libro ab amanuensibus imperitis, ut credimus, corruptum est nomen Drusorum. Eos x. milliaribus a Sidone in altis montibus, & rupium antris habitare, & ad montem usque Hermon pertingere dicit, iis neque regem, neque principem imperare; in incestus effusos proprias filias sibi iungere, animarumque post mortem in alia corpora transmigrationem credere (5). Quae cum omnia fere cum authenticis Drusorum relationibus conveniant, eum de Drusis loqui, nullum est dubium.

Certiora nobis reliquit *Macinus*, auctor historiae Saracenicae, sed neglecta adhuc ab eruditis, quia ex amanuensis negligentia in nomine commissus est error, & *Darari*, pro *Drusi*, scriptum (6), unde de alia gente illum agere existima-

(4) Iuchasin, vel Chronicon Abrahami Zacuti, edit. Cracoviensis fol. 131. רבי בנימין בעל המסעות נפטר תתקל״ג הוא אור הגדול אשר זרח שמשו לכל ישראל h. e. R. Beniaminus viator obiit anno 933. (aerae vulgaris 1173.) magnum illud luminare, cuius sol toti Israeli exortus fuit. Conf. etiam R. David. Gans in suo Chronico צמח דוד P. I. fol. 55. Eodem anno absoluerat itinera, ut e praefatione libelli eius מסעות ר׳ בנימין animadvertimus.

(5) V. Itinera R. Beniaminis edit. Constantini Imperatoris Lugd. Bat. 1633. pag. 34.

(6) Puncta diacritica litterarum Arabicarum in editione historiae Macini, facta opera Erpenii Lugduni Batavorum 1625., saepius omittun-

marunt. „ Anno 408. aerae Turcicae, inquit, venit impostor
„ e Persia in Aegyptum, cui nomen erat *Muhamedo filio Ismae-*
„ *lis*, & cognomen *Druso*. -- Hic, cum a Hakemo, Aegyptio-
„ rum Rege, benigne acceptus esset, eumdem esse Deum, qui
„ universum creasset, divulgabat. Hakem, qui blanditiis illis
„ delectabatur, ea omnia libenter confirmavit, impostoremque
„ honoribus auxit: sed damnavit ea populus, cui odiosus erat
„ Rex, & interficere Drusum studuit. Irruitque in eum Turca
„ quidam curru Hakemi vectum eumque occidit. Inde tumul-
„ tus Cairi a populo excitatus, qui tres dies duravit: clausae
„ fuerunt portae urbis, direpta domus Drusi, & multi asseclarum
„ eius caesi. Deinde Turca etiam ob culpam commissam appre-
„ hensus, & occisus fuit. Paullo post hanc seditionem prodiit
„ dece-

tuntur. Inde error ortus; دررى sine puncto litterae ر, pro درزى scriptum est. Deinde etiam Darari, ut Erpenius vocem mendosam latine effert, arabice non scribendum esset دررى, sed درارى. Addunt auctores historiae universalis Londinenses tom. XVI. pag. 333 edit. Gallicae aliam rationem, ob quam Dararos Macini a Drusos diversos putant, quod Drusi Hakemum non colerent ut Deum. Sed contrarium omnino discimus e libris Drusorum.

Verba Arabica Macini haec sunt pag. 264. 265. وفى سنه ثمانى واربع مايه ورد الى مصر داع عجمى يسمى محمدا بن اسمعيل وتلقب بالدررى (lege بالدرزى) وقصد خدمة الحاكم واحسن اليه وانعم عليه فدعى الناس ان يعتقدوا فى الحاكم انه الاله الذى صنع العوالم واعلن هذه الدعوة واشهرها ولم ينكر الحاكم عليه بل احسن اليه وشكره على ذلك وانكر الناس هذا الاعتقاد وعملوا على قتل الدررى

„ deceptor alius *Hamze*, *filius Ahmedis*, cognomine Alhadi, „ e Persia oriundus, & in pago quodam, Cairi vicino, habi- „ tans. Is Drusi pravas sententias inter populum divulgavit, at- „ que doctores Mizram (Cairum,) & in varias Syriae urbes mi- „ sit, ut easdem propagarent. Isti, ut homines allicerent, licen- „ tiam iis dabant, sorores, filias, matres in uxores ducere, „ omniaque pietatis opera, ieiunium, preces, & peregrinationem „ Meccanam auferebant: multi Muhamedanorum pro gentis huius „ prava libidine illos libenter sequebantur. Abstinuit Hakem ab iis, „ quae muneris eius erant, precibus scilicet, & concione in tem- „ plo

الدررى (الدرزى) ووثب عليه بعض الاتراك فى مركب الحاكم فقتله ونهب داره وافتتن الناس وغلقت ابواب القاهرة واستمرت الفشة ثلاثه ايام وقتل جماعة من الدررية (الدرزية) وقبض بعد ذلك على العركى قاتل الدررى (الدرزى) وحبس وقتل على ذنب خلق له وظهر بعد ذلك الدررى (الدرزى) داع اخر عجمى يسمى حمزه بن احمد ويلقب بالهادى ونزل بظاهر القاهرة فى الموضع المعروف بمسجد بير ودعى الناس الى مقاله الدررى (الدرزى) واقام جماعه من الدعاة وثبتهم فى مصر واعمالها والشامات ودعوا الى الاباحة وقبحو نكاح الاخوان والابنات والامهات واسقطوا جميع التكلغات من الصوم والصلاة والحج واستجاب لهم خلق كثير وكان الحاكم يعتنى بالهادى ويساله عما حصل من اهل دعوته وعددهم وقطع الحاكم ما

„ plo die veneris habenda (7); sustulit ieiunia mensis Ramadan „ duorumque festorum, quae *Beiram* dicunt, item peregrinationes Meccanas, in cuius locum alias Talabiam Arabum insti- „ tuit, nec denique, ut antecessores, velum e serico, & auro „ contextum, templo Meccano in donum misit. „ Ceterum Hakem fuit homo inconstans, crudelis, impius, vel ut Macini verbis utar, *in eo concurrebant atheismus & insania*. Urbem Misram incendio delere iussit, quia incolae sub iugo eius plorabant: ipse huic spectaculo interfuit, plebe ei acclamante: *O Deus noster, auctor vitae & mortis* (8)! Insidiis occisus est a sorore mense sceval anno CCCCXI. (aerae vulgaris MXX.) cum regnasset annos XV. & dimidium mensis, natus esset annos triginta septem (9).

Confirmatur haec Macini relatio de origine Drusorum ipso gentis testimonio, quod in laudato libro bibliothecae Borgianae profertur, licet veris falsa admisceantur, quae a sapienti lectore facile dignoscantur. Drusi, ex fide huius libelli, nomen & ori-

ما جرى به رسمه من صلواته وخطبه فى الجوامع فى ايام الجمعة وفى شهر رمضان والعيدين وعطل الحج الى مكه عدة سنين واحتج بتغلب العرب وانقطع حمل الكسوة التى جرت العادة بتجهيزها الى الكعبة اليمانية واستشعر المسلمون بما ظهر من هذه الامور لانحرافه عن دين الاسلام

(7) Vide, quae de *Cotba* in explicatione nummorum Cuficorum fuse disseruimus.

(8) Macinus l. c. pag. 260. وكان خلق من الجهال والرعاع يعتقدون فى الحاكم الالهية وكانوا اذا راوه صاحوا يا الاهنا يا محيى يا مميت

(9) Macinus loc. cit. pag. 258.

& originem trahunt a Druso quodam (10), natione Persa, qui anno ccccvIII. (aerae vulgaris MXVII.) in Aegyptum profectus, Chalifam hoc tempore regnantem, a quo multis donis, honoribusque auctus fuerat, Deum esse praedicavit. Chalifa, libenter talia audivit, & semet accepto corpore humano a caelo in terram descendisse, gloriatus est. Conscripsit etiam codicem legum, a suis cultoribus observandarum, quem ut testamentum iis reliquit, atque a terra subito evanuit, ubi eius cultores, qui ab eo tempore *Drusorum*, vel الموحدين *unitariorum* (venia sit verbo) nomina acceperunt, eum reducem expectant. (11) „ Sapientiae eius impenetrabilis esse dicunt, quod preces, pietatem, „ ieiunia itinera Meccana, sacrificia prohibuerit, quod e fenestra „ cantus populares auscultaverit, chorosque aspexerit, atque equitum iocos, qui cum lanceis, flagellis & lucta coram eo decertarent; quod res antea prohibitas permiserit, ut illegitimum „ concubitum; & denique quod quotidie ad fontes *ezzahik*, & „ *el cufra* redierit„ forte lavandi corporis caussa. Sublato Chalifa, servus

(10) In libro manuscripto error est in nominibus, e negligentia auctoris commissus. Chalifam Aegypti nominat, *Muhamed filium Ismaelis*: & Drusorum impostorem, *Drusum*. Sed Chalifa Muhamed Ismael numquam extitit in Aegypto, & accuratior est Macinus, qui nomen illud, Druso tribuit.

(11) Ms. من حكمته ما لم يعرفه احد التي بها منع الصلوة والزكاة والصوم والحج والنحر ووقوفه في الصوفية يسمع الاغاني والرقص من المشعبدين والركابية يلعبون قدامه باعصي والمقارع والصراع وذكرة الاحالهل ونكاح الفروج ورجوعه الى بيت الربمق وبير الحفرة في كل يوم وكل ذلك من حكمته ما لم يعرفه احد ✿

servus eius *Hamze* حمزه, qui Druso successerat, domini laudes, & leges omnibus viribus propugnare incepit, nomen principis, & sacerdotis fidelium امام المومنين sibi arrogans, seque *Hakemi* successorem ab eo ipso denunciatum esse praedicans (12). A Drusis cognominatur امام الزمان *Dominus temporis*, قايم الزمان *director temporis*, & ولي الزمان *Rex temporis*.

Recentioribus temporibus, Drusis auctoribus, celebres fuerunt inter magistros eorum *Carbacras* quidam Alexandrinus, strenuus sententiarum Drusi propagator, & in primis *Bicar*, qui anno aerae vulgaris MCCCCXIV. surgebat, seque Deum & Adamum rupem (de quo infra) الله وادم الصفا esse praedicabat. Discipuli eius gentibus omnibus nobiliores se gloriabantur, eamque ob caussam ad insulam incultam pergebant, ut a ceteris hominibus, consuetudine eorum indignis, separati viverent, ibique omnes anno MCCCCXX. interierunt.

Hoc modo orta, & propagata fuit celebris secta Drusorum, quae tam subitos, celeresque progressus fecit, ut teste Macino, iam anno 495. aerae Turcicae, 16000. Drusi in Aegypto numerarentur. Hodie plerique eorum in monte *Kesruano* habitant, quae pars est montium Libani ad mare mediterraneum

(12) Ita de se loquitur, ms. افهموا هذه الاسرار فاني مثلي عليكم سجل معظم فان مولانا لما ظهر بالملك واقامني اساسه *Accipite hoc secretum. Ego sum vobis instar sigilli magni: me Dominus noster, cum in regno suo apparuisset, eiusdem fundamentum constituit.*

neum spectans: sed praeterea occupant parvas illas planities, quae inter mare & montem iacent: totumque litus a Byblo (hodie Gabail) ad Sidonem (hodie Seida), item Heliopolim (Balbec) aliasque Syriae, & Palaestinae urbes (14).

Olim a septem principibus, quos *Emiros* vocant regebantur. Sed cum inter eos quot capita, tot sententiae plerumque essent, & saepe dissidia obtinerent; ob timorem Turcarum, qui facilius regnum turbis internis languens opprimerent, decem & septem circiter ante annos imperium in unum transtulerunt, quem *magnum Emirum* nominant, illudque in posteros eius, tamquam hereditarium transmiserunt. Ceteri *Emiri* a consiliis sunt; sed *magnus Emirus* solus sententiam dicit. Hic sedem suam Beryti habet: licet frequentius in parva urbe Dar-el camar (h. e. urbs Lunae), quae in montibus inter orientem & septentrionem Sidonis sita est, commoretur. Absolutum dominium exercet, etiam in Christianos, qui in ea Libani parte degunt: interim annuum tributum pro arbitrio Sultano Constantinopolitano persolvere solet (15).

Drusi, ut viatores referunt, sunt homines robusti, pulchrae formae, corporisque venusti, ad quae multum conferre videtur, quod infantes ab incunabulis labori assuescant. Sinceritatis laudem habent, & amoris in peregrinos, quos defendunt, multaque liberalitate hospitio excipiunt (16).

II.
De sacris Drusorum.

DE superstitione, & de legibus huius gentis pauca adhuc, sed certa fere nulla innotuerunt. Impenetrabile secretum viatoribus has nationes invidit, quia tum sacra,

(14) *Viaggi per l'Isola di Cipro, e per la Soria, e Palestina fatti da Giovanni Mariti dall'anno* 1760. *ad* 1768. Tom. II. Firenze 1769. 8. p. 29.
(15) Mariti l. c. pag. 37. seq. (16) ibid. pag. 36.

tum libros suos maxima diligentia abscondunt. Nemini contigit esse tam felici, ut certa quaedam ab iis acciperet: & libellus bibliothecae Borgianae primus est, qui authenticas relationes ex eorum libris nobis communicet. Ex hoc fonte hausimus, quae dicturi sumus; & ipsa verba Arabica, ubi ea inveniemus, in margine adiiciemus.

Tota Drusorum gens in duas hominum classes dividitur, quorum alii جهال *ignorantes* (17), alii عقال *intelligentes* vocantur. Illi, qui longe maximam partem efficiunt, nulla fere legum cognitione imbuti, hoc tantum praecepto tenentur: *Oportet vos fidem dominantem qualiscumque sit sequi* (18): cum aliis hominibus consuetudine iuncti cibos omnes, qui placent, comedunt, vinum bibunt, uxores alienas ducunt, verbo, omnia, ubi haud visi, vel agniti sunt, sibi licita habent, nec ullum Dei cultum observant. Sed *intelligentes*, arcanis fidei initiati, gravioribus legibus obstringuntur: uxores quidem, ut ignorantes, ducunt: numquam vero iureiurando verba sua confirmant, sed

(17) Simili modo *ignorantes* vocavit Muhamedes, Pseudo-propheta, omnes eos, qui suarum legum cognitione carebant. Quamobrem maximopere errant ii, qui *ignorantiae tempus* الجاهلية, quod ante Muhamedem obtinuisse dicitur, ita describunt, quod in imperitia scribendi, legendi, omniumque bonarum artium statuissent Arabes. Pocoki specimen hist. Arab. p.256. Eiusd. hist. compendiosa dynastiarum Abulfaragii Oxonii 1663 p.16. vers. Lat. p.101. Contra vere aurea linguae & poeseos Arabicae aetas erat illa, quae Muhamedem antecessit. Facit haec observatio ad explicandum, quare D. Paullus *Athenis*, quae litterarum, artiumque tunc mater erat, tempora praeterita χρονους αγνοιας *ignorantiae tempora* nominaverit. V. Acta Apostol. cap. XVII. vers. 30.

(18) Ms. ويجب عليكم ان تتمسكوا بالشريعة الغالبة كيفما كانت .

ſed ſola voce, قلت *dixi*: apud alios cibum, vel potum ſumere nefas eſſe putant, quam ob rem in itineribus faciendis commeatum ſemper ſecum portant, & plerumque moleſtam, triſtemque vitam agunt. In veſtitu etiam differunt inter ſe ignorantes, & initiati. Illi omnes ſtola uniformi, caerulei coloris induti ſunt, quam breve veſtimentum tegit, ad genua demiſſum, e pilis caprarum & lana contextum, variiſque coloribus tinctum, atque in cingulo, quo veſtem alligant, arma ſemper portant. Initiati contra colore ſimplici plerumque albo, nonnulli nigro utuntur, arma numquam geſtant, & caput magno linteo albi coloris obvolvunt (19). Inter feminas eadem diſtinctio obtinet, quarum aliae ſunt *ignorantes* جاهلات, eadem libertate, qua homines gaudentes, aliae *initiatae* عاقلات, quae modeſtis veſtibus incedunt, a iureiurando abſtinent, & cum nullis, niſi initiatis, accumbunt. Initiatorum aliqui ceteris ſanctiores aediculas ab urbe remotas & ſolitarias in alto colle exſtruunt, quas خلوة *ſolitudinem* dicunt, ubi ab aliorum commercio ſegregati vivunt. Huiuſmodi aedes ſacrae ſunt Druſis, ut Chriſtianis templa: atque in abdito earum loco in ciſta clavi incluſum tenent parvum idolum vituli figurae, quod Dei ipſorum, *Hakem beamrob*, h. e. gubernatoris abſoluti (20) ſimulacrum, vel ſymbolum eſſe dicunt. Omnibus diebus veneris ad has aedes conveniunt, ubi

(19) *Mariti viaggi* pag. 40. Conſentit libellus ms.

(20) Chalifae, quem adorant, nomen fuit *Hakem beamrallah* حاكم بامر الله, h. e. gubernatoris per mandatum Dei. A Druſis, poſtquam divinum honorem ei tribuerant, nomen ita commutatum fuit, ut ab iis *Hakem beamrob* حاكم بامرة gubernator per ſemetipſum nominaretur.

ubi verſus aliquot e libris eorum recitantur; & egredientes, merendam ex pane exquiſito cum uvis paſſis, vel alio huiuſmodi fructu ſumunt, quo peracto, abeunt. Simulacrum vituli raro a ſeniore *intelligentium* detegitur, & tantum provectis inter eos oſtenditur. Emiri ex ignaris ſunt: quam ob rem *Melhen II.*, princeps Druſorum, qui tempore Ali beg regnavit, propterea quod ipſum pigeret ignorantia, & ambiguitate religionis ſuae teneri, thronum reliquit, ut in ordinem *intelligentium* recipi poſſet (21). Praeterea tum *intelligentes*, tum *ignorantes* ſummum praeſulem, attamen ex *intelligentibus* ſelectum, ſibi ſtatuunt, qui *Imam* امام dicitur, quo renunciato, ut obedientiae ei praeſtandae ſignum prodant, ad manus eius oſculandas accedunt. Is ſacris praeeſt, dies feſtos celebrandos indicit, & veluti ſummi ſacerdotis munere apud eos fungitur (22).

Quicumque ex ignaris in ordinem *intelligentium* recipiuntur, primum veſtes profanas exuunt, & cum aliis ſimplicioribus commutant; deinde longum examen ſubeunt, in quo principia fidei, ſeu potius delirantium ſomnia, comprehenduntur; quod totum hic referre e ms. Borgiano, non abs re, neque lectori ingratum erit.

Examen initiandorum.

سوال: من اى شى تعلم انك موحد فى دين مولانا الحاكم بامره

Q. Unde cognoſcis, te unitatis aſſeclam eſſe (h e. te Hakemum unicum Deum habere) ſecundum leges domini noſtri, gubernatoris abſoluti?

جواب:

R. Ex

(21) Gio. Mariti iſtoria della guerra acceſa nella Soria l'anno 1771. dalle arme di Alibey. Edit. 1772. 8. pag. 208.

(22) Talis Imam principes, in itineribus in primis, comitari ſolet.

جواب : من ترك الحرام واكل الحلال ۞

R. Ex eo, quod omnia ab eo vetita linquam, licitis fruar.

س ما هو الحرام وما هو الحلال ۞

Q. Quaenam sunt vetita, quaeve licita?

ج الحلال اكل العقال والفلاحين والصنايعية الذين يتعبون بايديهم ۞ والحرام مال الحكام الرهبان والمرتدين وكل الامم الذين ارتدوا عن معرفة مولانا الحاكم بامره ۞

R. Licita sunt cibi initiatorum, aratorumque terrae, & operum, qui suis manibus victum lucrantur. Prohibitae opes Hükâm, Ruhban, & alienorum, vel omnium, qui legibus domini nostri repugnant.

س ولاي سبب مال هولاء حرام ۞

Q. Quam ob rem prohibitae sunt eorum opes?

ج لان مالهم مال الظلم ومال الرهبان من اكل مال الموتي ولاجل ذلك ما قبلهم مولانا الحاكم بامره ۞

R. Quia opes illorum (*Hükâm*) sunt opes iniquitatis: horum (*Rubban*) facultates de mortuis acquisitae: idcirco eas accipere noluit dominus noster.

س ما ذا يدعي اسمه ۞

Q. Quaenam sunt eius nomina?

ج يدعي اولا حمزه ثانيا سلمان الفارسي الذي هو المسيح الحي وثالثها يدعي باسامي

R. Vocatur primum Hamze, deinde Salomo Persa, qui est verus Christus, tertio loco varia alia cognomina accipit, ut

باسامي مختلفة غير ذلك
فيدعى دريس وشطنين
وشعيب وباطشان والمقداد
وقايم الحق ۞

ut Dris, Sciatnin, Sciaib, Batsciah, Moctad, & defensor veritatis.

س ولما دعي بهذه الاسامي.

Q. Quare tot nominibus appellatur?

ج يدعى هكذا على تغيير
الاوقات والشرايع كلما
ظهر نبي فكان يظهر من جملة
اصحاب ذلك النبي ويغير
اسمه ۞

R. Ea secundum temporum, legumque mutationes accepit. Quoties enim propheta venit, ille etiam inter amicos prophetae, mutato nomine apparuit.

س ولماذا كان يفعل هكذا

Q. Et quare haec fecit?

ج حتى يثبت الموحدين
الذين اندرجوا تحت نواميسه
ولا يعلم به احد غيرهم
فلاجل ذلك اختفى عن
الموحدين برهة من الزمان
وظهر في مدينة من بلاد
الفرس

R. Ut confirmaret cultores suos, legibus suis obedientes, praeter quos nemo eum cognovit. Propterea oculis discipulorum suorum ablatus apparuit in urbe Persiae *Gin-Magin*, ubi a Persis *Barachda* (23) nominatus fuit. Item hinc sublatus apparuit in Mauritania in urbe

(23) Nomen Persicum *Barachda*, vel potius *Barchóda*, ut me docuit Rev. *Augustinus Antonius Georgius*, Eremitarum Augustinensium Procurator generalis, multiplici eruditione praeclarus, meique amicissimus, explicandum est *Dominus Deus*, vel etiam *Rex*, *Princeps*, e *Bar* & *Choda* compositum بارخداى, vel *Deus omnipotens* بارخذى.

urbe *Moal*, ubi ductoris camelorum vestes induit; eique fuerunt mille cameli, quos onerabat eleemosynis; quas cultoribus suis distribuerentur, ut relatum legimus in epistola filiarum. Inde in Aegyptum translatus, exstruit pyramides, urbemque *Rascidam* (24), & templum condidit, quod arabice الجامع المعلق *templum suspensum* dicitur. Ibi testamentum suum, legesque conscripsit, quas in eodem templo affixit, ut a cultoribus suis cernantur, observenturque.

الفرس يقال لها جين ماجين واما اهل العجم يسمونها بارخدا واختفى من هناك وظهر في المغرب في مدينة يقال لها المعل وكان على صورة رجل مكاري يكاري على الفحل وينقل الحسنات الى الموحدين في دين مولانا الحاكم بامره كما جا في رسالة البنات ومن هناك ظهر في مصر وعمر الهرامات وعمر مدينة يقال لها راشده وعمر الجامع المعلق وكتب السجلات والنواميس على الموحدين وعلقها في ذلك الجامع حتى ينظرها الموحدون ويحفظونها ۞

Q. Et;

س بعد

(24) *Rascid*, urbs celebris Aegypti ad brachium Nili sita, Europeis *Rosetta* dicitur. *Geographia Nubiensis* clim. III. parte III 18. h. e. 15., pag. 3. من دمياط الى رشيد يومان ومن رشيد الى اسكندريه مجرى h. e. *A Damiat ad Rascid iter bidui; a Rascid ad Alexan-*

س بعد ما كتب النواميس كيف عمل .

Q. Et, conscriptis legibus, quaenam egit?

ج لبس السواد وركب على الحمار لانه كان عالما بما يصير الى الذين يعبدونه في غيابه من الحزن والاهانة في ظهور ابن مريم ابن يوسف النجار الذى يقولون عنه النصارى انه المسيح ۞

R. Veste nigra indutus, asino vehebatur (25). Sciebat enim, quam fortunam, & quem contemptum experturi essent discipuli sui, quando venturus esset filius Mariae, & Iosephi lignarii, quem Christiani Christum esse dicunt.

س فمن حيث انه البداية كيف رضى باقامه ابن مريم ابن يوسف النجار .

Q. Sed cum ille sit omnium rerum principium, & finis, quare sivit surgere filium Mariae, & Iosephi?

ج لانه هكذا اراد لكيلا يزال المتوحدون مستورين في دينهم وكان هو من جمله تلاميذه واخفى عنه الاهوته وكان

R. Quia ita voluit, ne discipuli sui umquam cessarent secretas tenere leges suas. Fuit ipse e numero discipulorum filii Mariae, divinitatemque suam celavit, tunc nominatus *Salo-*

xandriam navigatio diei. Et paullo post, *a Rasud ad urbem Alexandriam habetur LX mille pass.* Cf. Interpretationem Latinam Geographiae Nubiensis, Gabrielis Sionitae, & Ioh. Hesronitae Paris. 1619. 4. p. 100. Urbium *Ginmazin*, & *Moal* non meminit hic Geographus. Nisi forte Moal est مغيله *Mogila* urbs Africae, paullum a Fez distans. *Geog. Nub.* plag. ١٢ h. e. 12. p. 1.

(25) Observa haec luctus signa, quorum aliud exemplum de gentibus orientis me legisse, vel audivisse non memini.

وكان حينيذ يدعى سلمان الفارسي وهو الذي نطق بالانجيل ۞

Salomo Perſa; idemque eſt, qui evangelia conſcripſit.

س واسم الدرزى من اى شى مشتق.

Q. Undenam oritur nomen *Druſi*?

ج من اربعة احرف درج دارجا وخرج خارجا لانهم خرجوا عن كل الامم واندرجوا تحت نواميس مولانا الحاكم بامره الذى هو حمزه او سلمان الفارسى اللخ وهو البداية والنهاية والاول والاخر ۞

R. E quatuor litteris conſtat, quae *egredi*, & *ſubire*, vel *ſubiicere ſe* ſignificant. Egreſſi enim ſunt Druſi a ceteris gentibus, ſeque ſubiecerunt legibus domini noſtri, gubernatoris abſoluti, qui eſt Hamze, vel Salomo Perſa, cet. omnium rerum principium, & finis.

س بعد ذلك ما ذا فعل حمزه ۞

Q. Poſthaec quaenam egit Hamze?

ج ارتقى الى السما وتبرقع بالضيا وتسلم الحكم والسلطنة والعز والاكرام وملك الى الدوام وضبط كنوز الارياح والذى قد كان قال لها كوني وكانت اخذها منه حمزه

R. Aſcendit in caelum, & ſplendore circumdatus, ſumpſit dominium & imperium, gloriam & adorationem; atque in aeternum regnat. In poteſtatem ſuam redegit theſauros ventorum, idem, qui dixerat eis, eſtote, & fuerunt: ſed arripuerunt venti Hamzam, diſſe-

Q cave-

حمزه واطلق عليه الارياح فقطعه وراح ۞

caverunt eum, & abierunt (26).

س ما ذا يفعل حمزه حينما ياتي في الهجة الاخرة .

Q. Quaenam facturus est Hamze, cum in ultima hora redibit?

ج اذا اتي فيجدنا سهارى كما قيل في الانجيل المقدس طوبى لاوليك العبيد الذين ياتي سيدهم فيجدهم مستيقظين ونمدح صورته ويعطينا الحكم والسلطنة ونبقى في الدنيا باشاوات وامارة وسلاطين ۞

R. Inveniet nos vigilantes, ut dictum est in sacro evangelio: *Beati servi illi, quos, quando veniet dominus eorum, vigilantes inveniet.* Laudabimus personam eius, & ille nobis dabit imperium, atque erimus in mundo paschae, Emiri, & Sultani.

س واذا جا كيف يفعل في الامم والمرتدين عن طاعة مولانا الحاكم .

Q. Et quaenam faciet, quando redibit, de ceteris gentibus, obsequium domino nostro negantibus?

ج فيكونون تحت ايدينا في اليسر والتعب ويكون عذابهم اشر العذاب ويكون في اذن كل واحد منهم حلقة من الزاج الاسود تحرقه بالصيف كالنار وفي الشتا تبرد عليه

R. Ab illo in servitutem redigentur: & acerbissima erit poena eorum. Auribus singulorum appendentur inaures vitrioli nigri, quae aestate instar ignis eos urent, & hieme ut nix refrigerabunt. Vestitus eorum erit pileus e pelle porci,

(26) Has nugas non intelligo.

عليه كالثلج ويكون لبس كل
واحد منهم طرطور من جلد
خنزير طوله دراع ويكونون
تحت ايدينا يتعبون كالبقر
والحمير واما النصارى يكون
عذابهم مثل ذلك ولكن
اخف ۞

س ولماذا يكون عذابهم
اخف ۰

ج لانهم يذكرون اسم
المسيح الا انهم لا يعرفونه ۞

س ما ذا نجيبهم اذا افتخروا
انهم يقراون الانجيل الذى
هو من سلمان الفارسى الذى
هو المسيح الحى ۞

ج ولو قالوا ذلك لا يصح
مقالهم يقولون ولا يعرفون ۞

س لما ذا يفتخرون
بالشهدا والقديسين الذين
ماتوا على امانة المسيح ۞

ج لان سلمان الفارسى
الذى

ci, longitudinis cubiti, atque ſub iugo noſtro laborabunt inſtar boum, aſinorumque. Eadem poena, ſed leviori tamen, mulctabuntur Chriſtiani.

Q. Hi quare leviorem poenam luent?

R. Quia nominis Chriſti mentionem faciunt, licet illum non cognoſcant.

Q. Quaenam reſpondebimus illis, ſi glorientur, ſe evangelium legere, quod a Salomone Perſa, qui verus eſt Chriſtus, conſcriptum fuit?

R. Gloriantur in vanum, nec intelligunt, quae loquuntur.

Q. Sed gloriantur martyribus, ſanctiſque, mortuis propter fidem in Chriſtum?

R. Eoſdem non accepit Sa-

الذى هو المسيح الحى مـــا
قبلهم لانهم ماتوا على امانت
المسيح ابن مريم ابن يوسـف
النجار ۞

س وما قصدنا وقولنا فى
الانجيل ۞

ج الانجيل حــق وصدق
ومن قال غير ذلك كفر لانه
من قول سلمان الفارسى ومن
قول الاربعة الحرم ۞

س وماهي الاربعة الحرم ۞

ج هم يوحنـــا ولوقـــا
ومرقص ومتى ۞

س لما دعبوا حرم ۞

ج لانهم كانوا عند مولانا
الحاكم بامره الذى هو سلمان
الفارسى والمسيح الحى وكانوا
يطيعونه كما تطيع النسا
رجالهن وكان يقول لهم
اكتبوا ماكذا فكتبوا وكل
واحد منهم اندر المتوحدين
سبع سنوات ۞ س

lomo Perſa, qui eſt verus Chriſtus: mortui enim ſunt in fide in Chriſtum filium Mariae, filium Ioſephi lignarii.

Q. Quaenam de evangelio ſtatuimus?

R. Evangelium verax eſt, & verum: infidelis, qui aliter ſentit. Dictatum enim eſt a Salomone Perſa, & a quatuor ſuis miniſtris calamo exceptum.

Q. Quatuor miniſtri quinam ſunt?

R. Sunt Iohannes, Lucas, Marcus, & Matthaeus.

Q. Quare miniſtri appellantur?

R. Quia apud dominum noſtrum Hakem erant, qui eſt Salomo Perſa, & verus Chriſtus; cui obediebant, ut uxores obediunt maritis. Iuſſit eos eo modo ſcribere, quo ſcripſerunt: & unuſquiſque eorum leges eius ſeptem annos divulgavit.

Q. Quid

س وبعد ذلك ما ذا فعل بابن مريم ۞

Q. Quid deinde accidit filio Mariae?

ج كان يعرض عليه السوال والهدى الى معرفته اى الى معرفة الحاكم بامره فابى عن ذلك فالقى في قلب اليهود بغضه فمسكوه وصلبوه ۞

R. Hakemus per quaesita sui cognitionem illum docuit: sed cum eam reprobaverit, Iudaeos contra eum excitavit, ut eum cruci affigerent.

س وبعد صلبه كيف صار فيه ۞

Q. Et postquam cruci affixus esset, quid porro accidit?

ج انزلوه التلاميذ عن الصليب ووضعوه في قبر فاتي سلمان الفارسي هو المسيح الحق ليلا فسرقه من القبر ۞

R. Sumpserunt eum discipuli eius de cruce, & sepelierunt eum. Sed venit noctu Salomo Persa, qui verus est Christus, eumque e sepulcro abstulit.

س ولما ذا فعل هكذا ۞

Q. Quare eum abstulit?

ج حتى يقوم دين النصرانية قايلا لهم ان المسيح قام من بين الاموات وما هذا الا حتى تبقى الموحدون مستورين في دين مولانا الحاكم ولا يقبل غيرهم ۞

R. Ut confirmaretur fides Christianorum, qui eum a mortuis surrexisse dicunt, & quidem eo fine, ut absconditi viverent cultores domini nostri, nec alium praeter eum, Deum agnoscerent.

س وما ذا نقول نحن في محمد ۞

Q. Quaenam verò de Muhamede statuimus ?

ج هذا شيطان وابن زنى ۞

R. Hic daemon est, & filius fornicationum.

س لماذا نقرا في كتابه ونستقرفيه ونهلل في الجنازة مثلهم ۞

Q. Sed quare legimus librum eius, eumque prophetam confitemur, & plangimus sicut Muhamedani in exsequiis (27) ?

ج هكذا لزمنا الامر لان مذهبه قايم بالسيف ولاجل ذلك نقرفيه باللسان وليس بالقلب ولا علينا انكار بذلك من مولانا الحاكم بامره ۞

R. Vi ad illud cogimur: lex enim eius confirmatur gladio. Confitemur eum ore, nequaquam corde: nec vetitum id nobis est a domino nostro Hakem.

س لماذا نصلي على محمد قدام الامم ۞

Q. Quare in conspectu hominum ad Muhamedem preces dirigimus ?

ج لما نصلي على محمد نصلي على محمد المقداد الذي هو سلمان الفارسي المسيح

R. Si Muhamedem exoramus, intelligimus Muhamedem, cognomine Mocdad, qui idem est Salomo Persa, & verus

(27) Apud Muhamedanos cadavera feretro imponuntur, & ad coemeteria, quae extra urbem sunt, ingenti comitatu efferuntur. Feretrum feminae plorantes, maestaque voce, ac lugubri eiulantes usque ad sepulcrum comitantur.

المسيح الحي واما محمد القرشي فهو شيطان وابن زني ملعون ۞

rus Christus. Sed Muhamedes Corascita daemon est, filius fornicationum, maledictus.

س وكيف نعمل حتى نعرف اخوتنا المومنين اذا كانوا غرب وبعيدين عن بلادنا ونظرناهم من على الطريق ۞

Q. Quomodo cognoscemus fratres nostros fideles peregrinos, longe a civitate nostra dissitos, si eis forte in via occurrimus?

ج فهذا يمكننا ان نعرفه من نوع الخطاب وبدء الكلام واخر الاسلام فقد يجب ان نساله قايلين يا رجل هل في بلادكم يزرعون حب الهلاليج فان اجاب وقال نعم مزروع في قلوب المومنين فيكون منا وليس غريبا فيجوز

R. Cognoscimus eos ex consuetudine, ex exordio sermonis, & ex fine salutationis. Nobis enim interrogantibus: *Seminantne, amice, in urbe tua semen Halalig* (28)? Si respondet: *seminatum est in corde fidelium*, noster est, nec peregrinus habendus, sed honore excipiendus. Quod si aliter respondet, alienus est a nobis, nec honore dignus.

Fia-

(28) *Halalig* pluralis a *Habilag* هليلج, *myrobalana citrina* denotare solet, Persice *Halila* هليلة. Ceterum هليلج, ut Golius observat in Lexico Arabico pag. 182. est nomen commune myrobalanorum, quorum quatuor genera commemorat Zeinatthar Persa اصفر *citrina*, كابلي *cebula*, اسود *nigra*, vel *Indica*, صيني *Sinensia* nobis ignota.

فيجوز عليه الحسنة والاكرام
وان لم يجب هكذا فلا يكون
منا ولا يجوز له الاحسان
والاكرام واما ان تحققنا انه
منا فناخذه على الخلوة
ونكشف عليه السر المكنون
الذى هو حمزة المصون فيصير
لنا بذلك الاجر والثواب ٭

Fratrem hoc modo exploratum, ad solitudines nostras adducimus, eique detegimus absconditum, quod est Hamze: (29) atque hoc nobis meritum erit.

س وما قصدنا وقولنا فى
الثمار المتسلسلة من البشر
هل يجوز اكلها ام لا ٭

Q. Quid de fructibus hominum tenemus? estne nobis licitum eos comedere (30)?

ج فيجوز اكل جميعها ٭

R. Omnino licitum est.

س ايجوز اكلها كلها ولو
اكل الانسان من اثمارة ٭

Q. Omnes ne comedere, licitum? sui ipsius etiam fructus?

ج نعم انه جايز بحيث انه
لا يعلم بذلك احد البشر ولو
كان

R. Omnino. Sed curam habeamus, ne quis alius rem cognoscat, ne quidem homo carnis

(29) H. e. figuram vituli, symbolum Dei ipsorum, quem pro arbitrio interdum Hąkem, interdum Hamze, cet. nominare videntur. Quam figuram cum nemo Drusorum umquam videat, nisi initiatus, ut supra animadvertimus, sequitur, signa illa etiam inter initiatos tantum obtinere.

(30) In hoc & sequenti quaesito aenigmate loquuntur. De puellis & mulieribus sermonem esse, facile intelligitur. Nec enim Drusi cum filiabus suis incestum committere nefas esse putant.

كان من لحمه ودمه واما اذا
شعر بذلك احد البشر فهو
حرام علينا ولا يجوز اكلها ۞

س لماذا يجب ان نفعل
هكذا بالخفى ۞

ج قلنا ان نفعل ذلك
تتبيعا لقول مولانا الحاكم
بامره الذى هو سلمان الفارسى
او حمزه او دريس او المسيح
الحق الذى قال لتلاميذه
لا تعلموا احدا انى انا المسيح
فاذا ليس علينا انكار بذلك
لانه اراد ان يظهر حاله الى
العالم انما الى المتوحدين فقط
ولا ان يعلم بهم احد او
بفعلهم ۞

س ما معنى قولنا العذارى
الجاهلات والعذارى الحكيمات .

ج العذارى الحكيمات هم
المتوحدون فى دين مولانا
الحاكم بامره فهولاء
يدخلون

nis & ſanguinis noſtri. Si enim intervenit quiſquam, vel arcanum intelligit, omnino illicitum nobis eſt & peccatum.

Q. Et quare tam ſecretum illud tenere debemus?

R. Quia dominus noſter Hakem, qui idem eſt Salomo Perſa, vel Hamze, vel Dris, verus Chriſtus cet. dixit diſcipulis ſuis: nemini dicite, me eſſe Chriſtum. Efficimus ex eo, opera quidem licita eſſe; ſed cum ille nemini notus eſſe voluerit, niſi diſcipulis eius, noſtrum etiam eſſe, acta noſtra hominibus abſcondita tenere.

Q. Quaenam ſunt illae, quas virgines ſtultas, & ſapientes dicimus?

R. Virgines ſapientes ſunt cultrices domini noſtri, gubernatoris abſoluti, & hae ad nu-

يدخلون معه الى العرس ❁

س وما هو العرس ❁

ج هو الحكم والسلطنة في هذا العالم ❁

س والجاهلات ما الذى يصيبهم (lege يصيبهن) وكيف يكون عملهن ❁

ج سيطردهم مولانا الحاكم الى البرارى الى زق الحطب وخدمة الموحدين ويبقوا هكذا دايما في اليسر والتعب.

س ماذا نجيب النصارى الذين ينكرون علينا كل هذا ولو كان مسطرا في الانجيل ويقرونه كل يوم ويعلمون ان المسيح قال لتلاميذه لا تعلموا احد البشر انى انا هو ومع ذلك يقاومونا قايلين ان المسيح الذى هو ابن مريم يسوع الناصرى ❁

ج فعن

prias cum eo celebrandas ingredientur.

Q. Quales sunt hae nuptiae?

R. Sunt dominium, & imperium huius mundi.

Q. Fatuis autem quid accidet, & quis erit labor earum?

R. Propulsabuntur a domino nostro ad silvas, ut fidelibus lignum colligant: & semper in illa servitute manebunt?

Q. Quid respondemus Christianis, qui omnia ista negant, quia in evangelio scripta non sunt, quod singulis diebus recitant; sciunt, Christum dixisse discipulis, nemini dicite, me esse Christum, sed affirmant, verum Christum esse filium Mariae Iesum Nazarenum?

R. Re-

ج فعن هذا نقول ان سلمان الفارسى الذى هو المسيح الحى طمس على عيونهم واعمى قلوبهم وذلك تبيينا لما قيل في الفرقان اننا مكرنا بهم وطمسنا على عيونهم وقلوبهم ۞

R. Respondeamus, Salomonem Persam, verum Christum, oculos eorum, & corda tenebris obduxisse, ut in Gorano etiam scriptum legitur: „ Nos eos seduximus „ tenebrisque offudimus oculos & corda eorum. „

س لماذا نستشهد الفرقان على راس علم ثم ننكره بيننا ۞

Q. Quam ob rem publice in testimonium adhibemus Coranum, quem inter nos negamus?

ج فننكره لان محمد القريشي ملتمس فيه الا انه بهذا الخصوص قوله حق لانه مشتق من الانجيل الذى نطقت فيه الحرم الاربعة كما لقنهم سلمان الفارسى ولاجل ذلك تقول الامم فى يوم اتيان الحاكم بامره ياليتنا كنا ترابا تحت ارجل الموحدين

R. Negamus illum, quia Muhamedes Corascita (31) in eo laudatur. Sed haec verba eius, quae laudamus, vera sunt: sunt enim ex evangelio sumpta, quod a quatuor ministris scriptum est ex ore Salomonis Persae. Quamobrem dicent populi, die quo redibit gubernator absolutus: *Utinam essemus pulvis sub pedi-*

(31) Turcarum Pseudopropheta, e tribu Arabum Corascitarum oriundus, qui provinciam Hegiaz, الحجاز, urbibus Medina, & Mecca celebrem, incoluerunt.

المتوحدين كما شهد بذلك الفرقان ۞

bus cultorum unitatis! ut teſtatur Coranus.

س وما راينا وقولنا عن النصارة وباقي الامم الذين يعبعون الطوفان بقولهم انه غرق الدنيا ۞

Q. Quaenam cenſemus de diluvio univerſali, quo mundum interiiſſe credunt Chriſtiani, aliaeque nationes?

ج بجيب قايلين ولو قالوا ذلك فلا صحة لقولهم لانهم لا يفهمون ولا يعلمون شيا لان بالطوفان يفهم محمد القريشي وملته الذين على العالم فهذا المفهوم بالطوفان.

R. Reſpondemus, falſa eſſe, quae dicunt, eoſque nihil ſcire nec intelligere. Diluvium enim nihil aliud eſt, quam Muhamed Coraſcita, & ſecta eius, quae in mundum veluti exundavit.

س ومن ارسل هذا الطوفان ۞

Q. Quiſnam hoc diluvium miſit?

ج ارسله الحاكم بامرة الذى هو المسيح الحى او سلمان الفارسى الذى كان حاضرا في ذلك الوقت من جملة اصحاب القريشى ۞

R. Miſit dominus noſter, qui verus Chriſtus eſt, & Salomo Perſa, qui hoc tempore in mundo praeſens, & inter amicos Muhamedis Coraſcitae erat.

س لما ذا عمل هكذا واقام هذا الملة ۞

Q. Quam ob rem ita extulit hanc gentem?

ج حتى

R. Ut

ج حتى ينستر الموحدون في دينهم ولا يعلم بهم احد لان في ذلك الوقت قد كان تغلب النصارى على الموحدين ولاجل ذلك اقام الحاكم بامره ضدا لهم وعليهم هذه الملة كما فعل باليهود ايضا الذين من كونهم قد كانوا تغلبوا على المومنين المتوحدين بدين مولانا المذكور اما هو فاقام ضدا لهم وعليهم يسوع الناصري ابن مريم وهو كان معه من جملة تلاميذه ۞

R. Ut latentes viverent discipuli eius in eorum fide, nec ullus eos cognosceret. Item, quia hoc tempore Christiani regnabant in cultores Hakemi, insurgere fecit illam gentem contra eos, ut olim contra Iudaeos, qui fideles opprimebant, insurgere fecit Iesum Nazarenum, filium Mariae, inter cuius discipulos ipse dominus noster erat (32).

س ولما ذا فعل هكذا ۞

Q. Et quare haec ita fecit?

ج حتى يخلص المتوحدين من كل امة قوية بدون ان يعلم احد بسرهم لانه يفعل ما

R. Ut liberaret discipulos suos ab omnibus populis fortibus, nec quisquam arcana eorum intelligeret. Facit enim, quae

(32) Ne mireris, Hakemum inter discipulos Iesu, & Muhamedis, ut somniant Drusi, & ubique terrarum praesentem fuisse. Dicunt enim لانه يظهر باية صورة شاء, *eum qualibet larva indutum in mundo apparere*.

ما يشا وكما يشا ويهدم ويبنى ويعلى ويوطى كيفها شا كقوله للاشيا كلها كونى وكانت لانه البدايه والنهاية ۞

quae vult, & sicut vult, diruit & exstruit, deiecit & extollit, prout vult, quemadmodum omnibus rebus dixit: Estote, & factae sunt. Ille enim est principium & finis.

Peracto hoc examine alta voce recitat initiandus symbolum fidei Drusorum, quod ميثاق ولى الزمان *testamentum domini temporis* inscribitur, atque his verbis continetur:

توكلت على مولانا الحاكم الاحد الفرد الصمد المنزه من الازواج والعدد ۞

Confido in dominum nostrum, gubernatorem unicum, solum, aeternum, expertem copulae, & numeri (33).

Absolutis demum omnibus *initiationis* caerimoniis, professionem emittit, & scriptam reddit in hunc modum:

Instrumentum initiationis Arabice.

أقر فلان ابن فلان اقرارا اوجبه على نفسه - واشهد به على روحه فى صحة من عقله وبدنه وجواز امر طوعا غير مكره ولا مجبر انه قد تبرى من جميع المذاهب والمقالات والاديان والاعتقادات كلها على اصناف اختلافاتها

(33) Ita haec explicanda puto. *Copula* innuere videtur mythologiam gentilem, qua Diis uxores tribuuntur: *numerus* ad Christianos spectare, qui tres personas in uno Deo veneramur. Auctor libelli, cui has relationes debemus, explicavit: *expertem numerorum, parium & imparium*. Sed minus recte.

اختلافاتها وانه لا يعرف شيا غير طاعة مولانا الحاكم جل
ذكره والطاعة هي العبادة وانه قد سلم روحه وجسمه وماله
وولده وجميع ما يملكه لمولانا الحاكم جل ذكره ورضي
بجميع احكامه له وعليه غير معترض ولا منكر لشي
من افعاله ساه ذلك ام سره ومتى رجع عن دين مولانا
الحاكم جل ذكره الذي كتبه على نفسه واشهد به على
روحه او اشار به الى غيره او خالف شيا من اوامره كان
بريا من الباري المعبود واحترم الافادة من جميع الحدود
واستحق العقوبة من الباري العلي جل ذكره وقد اقر ان
ليس له في السما اله معبود ولا في الارض امام موجود
الا مولانا الحاكم جل ذكره كان من الموحدين الفايزين
كتب في شهر كذا في سنة كذا من سنين عبد مولاه جل
ذكره ومملوكه حمزة بن علي بن احمد هادي المستجيبين
المنتقم من المشركين المرتدين بسيف مولاه جل ذكره
وشدة سلطانه وحده

Confitetur N. N. & testatur per animam suam, mente sana, & corpore sano, ex impulsu proprio, neque coactus, neque persuasus, semet exiisse ab omnibus gentibus, religionibus & sectis, & a singulis earum, quotquot exstant varietate distinctae, seque nihil aliud cognoscere, quam obedientiam in dominum nostrum Hakemum, quae in cultu eius consistit, eique animam & corpus, opes, filiosque, & omnia sua tradidisse, contentum cum omnibus, quae vel pro ipso, vel contra ipsum facere illi videbitur, nec umquam operibus

eius

eius repugnaturum, vel ea abnegaturum, sint sibi utilia, nec ne. Si umquam relicturus sit cultum domini nostri Hakemi, quem scripserit in corde suo, totoque animo confiteatur, vel quamcumque speciem proditurus, se aliam fidem sequi: relinquendum se esse a creatore excelso, indignum omni felicitate, & poena merita a creatore optimo maximo afficiendum. Cum itaque confessus sit, sibi nullum Deum esse in caelo, nec dominum in terra, praeter dominum nostrum Hakemum, gloriosae memoriae: inter numerum cultorum eius selectorum receptus est. Datum mense tali, anno tali, ex annis (34) servi domini nostri, Hamze filii Alì, filii Abmedis, ducis exauditorum, & vindicis renegantium gladio Domini, & vi virtutis eius.

III.

Quaedam Drusorum praecepta, & dogmata.

Libri legis Drusorum, quantum e libello nostro manuscripto intelligimus, duobus voluminibus continentur. Unum ab ipso Hamze ex ore Hakemi conscriptum esse dicitur, & a nemine nisi principe initiatorum conservatur, & legitur. Volumen aliud, in duas partes divisum, inscribitur, كتاب المشاهد والاسرار التوحيدية *Liber documentorum, & arcanorum religionis Drusae*, variosque libellos comprehendere videtur, inter quos الرسالة الموسومة بالقسطنطينية المنفذة الى قسطنطين النصرانيه *Epistola, quae Constantiniana dicitur, missa*

(34) Aeram igitur particularem inter se adhibent Drusi, in memoriam Hamze, qui principalis gentis, vel sectae fundator fuit. Nescimus, utrum ab anno, quo in Aegyptum venerat Hamze, an ab anno mortis eius incipiat: neque legimus, quo anno venerit, quove mortuus sit.

missa ad Constantinum Imperatorem Christianorum, in qua dicta ss. evangeliorum oppugnantur ; السيرة المستقيمه *vita recta*, libellus de miraculis loquens : الرسلة البنات *epistola filiarum*, & الرسلة الموسومة بالاسرار *epistola de secretis*.

His libris comprehenduntur praecepta Drusorum, quorum praecipua, teste libello nostro saepe laudato, recensebimus. Docebunt nos, quantum paullatim aberret mens, quae ab initio a pravis libidinibus abstracta veritatem intelligere, eiusque candorem agnoscere, & fateri renuit.

Primum & maximum praeceptum ceteris omnibus sanctius, est silentium. Praestat Drusis, centies iuramentis uti, quam minimum propriae sectae secretum prodere. Maximumque peccatum illud esse dicunt, detegere homini, quiscunque sit, arcana suae religionis. Quam ob rem in parte secunda documentorum religionis, & in epistola de secretis ita scriptum legitur :

ان الكبر الوصايا واعظمها ان لا تظهر لاحد خبر
مولانا لان اظهارا هذه الصفة صفته يكون اكثر اثما وشرا
مما يكون وايضا ان من اشهر شيا من هذه الاسرار فليقتل
جهارا قدام كافة الموحدين ولا يرحم وكان خارجا من جملة
الموحدين داخلا في عدد الكافرين وعليكم في دفن هذه
الاسرار تحت الجدار بل ولا يجوز ان يقرا هذه الاسرار الا
الامام في مكان منفرد على الموحدين الذين بلغوا في
التوحيد برهة من الزمان وكذلك لا يجوز ان يخرج هذا
الكتاب ولا الصندوق الذي فيه رسم ناسوت مولانا الاجل

 من

، من بيت خزانة الامام وليكن رسم ناسوت مولانا الاجل
من الذهب والفضة وان وجد هذا الكتاب او بعض هذه
الاسرار في يد كافر او مارق او مشرك او سارق او ماكر او مرتد
عن كلمة التوحيد عنادا او له اطلا على بعضها يتحلّى من
مولانا فليقطع اربا اربا فعليكم يا كافة الامّة والموحدين
والراغبين والماذونين بالمحاماة على هذه الاسرار واظهار
العبادة عنها ✿

Prima & principalis lex esto, ne quemquam de domino nostro certiorem faciatis. Nam detegere arcana illa, erit maxima iniquitas, & peccatum. Quicumque prodet minimum horum arcanorum, sine misericordia coram omnes Drusos publice trucidetur, habeaturque ut homo, qui relicta fide Drusorum ad aliam transierit. Quam ob rem maximo studio ad hoc incumbite, ut arcana nostra tenebris sepeliatis. Neque licitum esto cuiquam, eadem legere, nisi principi initiatorum, & quidem in loco remoto, ubi nemo intervenit, nisi initiati veterani, qui iam olim professionem fecerunt. Item vetitum esto, extrahere librum illum, vel cistam, qua figura humanae naturae domini nostri reconditur, e domo primi initiati, ubi conservantur. Figura illa domini nostri ex auro fit & argento. Si umquam invenirentur liber ille aut quaedam arcanorum nostrorum apud infidelem, vel incredulum, vel idololatram, vel latronem, vel deceptorem, vel desertorem, aut si quis qualicumque modo notitiam domini nostri habuerit: hunc in partes minutas discinditote. Haec diligenter observate, fideles, quorum est, arcana protegere, & zelum vestrum manifestate. Propter hanc silentii legem, qua tenentur Drusi, valde arduum & periculosum est alienis in arcana eorum penetrare. Apud Christianos se Christianos esse mentiuntur, apud Muha-

Muhamedanos, Muhamedanos se fingunt. In Mesquitis non solum, sed & in ecclesiis Christianorum simulata modestia orant: ieiunia Muhamedanorum quandoque observant: beatae Mariae aeque ac Pseudoprophetae Muhamedis nomina cum veneratione ore usurpant, licet inter se utrosque conviciis afficiant.

Divinum honorem, ut supra diximus, tribuunt *Hakemo*, quondam Aegyptiorum Regi: atque de eo multa absurda, & nefaria tradunt. Ingerunt, illum esse caussam caussarum, gubernatorem unicum, separatum, aeternum, summum bonum, omniumque rerum creatorem (35). De creatione alio loco plura, & absurdiora etiam asserunt. لاهوت البارى المعبود احتجب فى ناسوت مولانا الحاكم وانه لما اراد ان يخلق هذا العالم الموجود فخلقه مثلما نرى فى هذا اليوم من ذكر وانثى وشيوخ وشبان وصغار وكبار واطفال الوف وربوات شى لا يعد ولا يحصى عدده الا هو واوراهم فى عقولهم انه كان لهم اباء واجداد . . . . والناس انوجد لهم اولا كبار وصغار . . . وان ادم ثلثه وليس بواحد ادم العصا الجزيى ومن نونه ادم الناس الحرمانى وبعدهما ادم الصفا وكلهم من ذكر وانثى . . . . وهو تمام سبعين دورا بين كل دور ودور سبعين اسبوعا وبين كل اسبوع واسبوع سبعون عاما والعام الف سنة مماتعدون . . . . وان ابليس كان داعيا فى الجن وكان اسمه حارث واسم ابيه ترماخ وكان اصله من اصبهان

(35) Ms. مولانا معل علة العلل الحاكم الاحد الفرد الصمد العلى الاعلى وبارى كل شى ۞

اصبهان وهو ساكن بلاد اليمن ولما المولى سبحانه امر
الملايكه ان يسجدوا لادم الصفا واطاعه الجميع ما عدا
حارث اى ابليس وكثر المومنون فصار البلد حزبين
موحدين ومشركين فامرهم بالتبري منهم اى من ابليس
واما الموحدين لهم اسلاف بني زماننا الموحدين ۞

Divina Dei natura, aiunt, *obvelata erat natura humana domini nostri Hakemi, cum mundum creare vellet. Creavitque eum, quem ad modum illum hodie videmus, mares & feminas, senes iuvenesque, parvulos & adultos, & infantes, millia atque myriades, quae a nemine praeter ipsum numerari queunt; docuitque singulos, quis illis esset pater, vel avus. Ab initio enim fuerunt parvuli, & aetate provecti. Tres Adami ixstitere, non unus, quibus nomina fuerunt,* Adamo baculo fisso, Adamo oblivisćenti, & *ultimo* Adamo rupi; *omnes e mare & femina prognati .... Haec omnia absoluta sunt septuaginta circulis, & quidem circulus unus* LXX. *hebdomadas, hebdomas* LXX. *annos, annus mille annos vulgares continet ... Diabolus inter daemones erat; nomen ei est* Haret (36), & *patri eius* Turmach, *ex Ispahan oriundus in te rra Iaman* [*Arabiae felicis*] *habitat. Cumque dominus angelos* Adamum rupem *adorare iussisset, omnes obedierunt praeter illum Haret. Ab eo tempore multiplicati sunt fideles, & inco-*

(36) Diabolus arabice *Eblis* nominatur. Nomen e Graeco διά-βολος corruptum. Tribuitur tantum principi daemonum, qui شيطان etiam dicitur, vel satanas. *Haret* significat aratorem, nomen est, inter Turcas celebre. — *Ispahani* secundum vulgarem Turcarum traditionem punitus fuit serpens, a quo primi parentes decepti fuerunt. Herbelot Bibliothéque orientale pag. 55. edit. Paris. Convenit haec traditio quodam modo cum sententia Drusorum, qui multa a Turcis didicerunt.

incolae terrae in duas classes divisae, *asseclas unitatis* (h. e. Hakemi), *& asseclas multitudinis*, (quo nomine omnes aliae gentes comprehenduntur). *Illos ab his, vel a diabolo se separare iussit Adamus*, *ab iisque*, *qui nostro tempore unitatem confitentur* (Drusi) *originem trahunt*. Simili modo somniant de tota historia Patriarcharum. Enochum in infidelium numerum recensent, eumque cum super Adamum rupem extollere se vellet, cecidisse, & periisse aiunt, quemadmodum infideles omnes perituri sunt (37). Deinde a Deo Hakemo missum fuisse Noam, Enochi adversarium, qui homines ad adorationem vani, & cultum idoli persuaserit: eius legem durasse, usque dum ab Abrahamo commutata fuerit; Abrahami deinde leges a Mose abrogatas fuisse; Mosis leges a Iesu; Iesu legem obtinuisse usque ad Muhamedem, Abdallae filium, qui superbia super omnes gentes se extulerit, omnes leges absolverit, & vi homines coegerit vana colere; denique apparuisse Muhamedem Ismaelis filium (Drusorum prophetam) atque ab illo Abdallae legem deletam, atque obsignatas fuisse leges omnes (38).

Cum

(37) Ms. .... واقوالهم تشير الى الشرك من قبل دعوتهم التي دعاها اخنوخ انه اعلى مرتبة من ادم الصفا فمن هذه الحال سقطوا من الدعوة التوحيدية كما سقط اخنوخ لما تكبر وطلب الدعوة على نفسه ۞

(38) Ms. .... واظهر لهم نوح... ضدما كان اخنوخ ودعاهم الى عبادة العدم وتوحيد الصنم فلم تزل يرشعة قايمة الى ان ظهر ابراهيم وغير شريعة نوح الى ان ظهر موسى وغير شريعة ابراهيم الى ان ظهر عيسى فغير شريعة موسى

Cum Pseudopropheta non exsistat sine fictis miraculis, mirum non est, Drusos Hakemo, Deo hominis larva vestito, ea etiam tribuere cogitasse. Audiamus Hamze, servum eius, de eo loquentem. قد انتصر على عدايه فى محل الكون ولو فاقوا على قومه بكثرتهم وزيادة سلاحهم وانه ما انجرح وكان يمشى انصاف الليلى فى وسط دراريهم واولادهم بلا سيف ولا سكين وانه يركب فى ظاهر الامرالى صحرا الجب ويرجع وما فى الموكب من امرا الا وقد دمعت عيناه من الغبار والريح وكلت السنتهم النطق ونالهم من المشقة والتعب ما لا يقدر عليه احد ومولاهم على حالته التى خرج بها ولم يراه احد قط قد اسود له وجه ولا لحقه شى من تعب ولا يقدر احد يقول بانه شرب ما او اكل طعاما ولا راه احد متبولا ولا غايطا. *Superior fuit in bellis*, inquit, *inimicis eius, licet numero copiosiores essent, melioribusque armis muniti; numquam feritus fuit, etiamsi media nocte inter inimicos sine gladio, vel cultro ambularet. Equo vehebatur in spatiosis campis, & si omnes, qui eum secuti essent, ob pulverem & ventum oculis laborarent, lacrimasque funderent, & lingua eorum*

موسى الى ان ظهر محمد بن عبد الله فقام على العالمين بعنفه ونسخ جميع الشرايع بشريعته ودعى الناس الى عبادة العدم فلم تزل شريعته قايمة الى ان ظهر مولاهم الحاكم محمد بن اسماعيل الذى ختم الشرايع وتممها واسرع بتبطيل دين محمد بن عبد الله ۞

eorum prae lassitudine haereret; ille in eodem statu redibat, quo abierat, nec quisquam vidit faciem eius nigrescere a sole, vel eum lassum esse, aut esurientem, vel sitientem, vel tristitia, & moerore affectum.

Negant, eum insidiis interfectum esse, ut ex historia Macini didicimus; scilicet Deus mori non potuit: sed miraculo, vel arte magica a terra ablatum, in canali subterraneo (سرداب) absconditum esse dicunt. Homine omnibus libidinibus inquinato nulla profecto dignior mansio! Eum reducem cum gloria, & maiestate, atque cultores suos omni felicitate remuneraturum exspectant.

Longe absurdiora sunt, quae de Christo somniant Drusi: partim e libris sacris Christianorum sumpta, sed omnia fabulis obvoluta. Tradunt, Christum servum esse Dei Hakemi, naturamque eius cum natura verbi unitatis (Hakemi) coniunctam (39). Tum eum, tum Iohannem, atque discipulos eius de Hakemo eiusque Apostolo testimonium dedisse. Eumdem cruci non fuisse affixum, sed *Simeonem Carnunti*, quem sui larvam induere iussit (40). In quo mire sibi contradicunt, alio loco dicentes, duos hoc tempore fuisse Christos, unum nomine Iesu, Iosephi filium, alterum Eleasarem, vel Simonem, quorum primus, non autem Simon cruci affixus. Hunc Eleasarem verum esse Christum, in evangeliis Iudam Iscariotem nominatum. — Misereamur perditae gentis, non indignemur! — Iohannem Apostolum, os aureum, apparuisse, ut Christo (a morte in vitam redituro) opem ferret, Christumque propter obedien-

(39) Ms. ان السيد المسيح عبد المولى الاله الحاكم الجبار فجوهره صار متحدا بجوهر الكلمة التوحيدية الصريح ۞

(40) Ms. منح شبهه لسهون القبرنونطى ليصلب مكانه ۞

dientiam erga Hakemum, summum creatorem, divina maiestate auctum fuisse (41). In alio libro iterum contraria obtrudunt, Iudam scilicet occidisse Christum, deinde eum rapuisse, atque tres dies occultavisse; postea Christum apparuisse mundo, & dixisse: Ego sum Christus, surrexi a mortuis (42). Et alia similia, tam absurde prolata, ut ipsi, quae loquuntur, haud intelligere videantur. Sed curiosi omnino, & rediculi sunt in explicatione quorumdam sancti evangelii effatorum. Verba Christi: *Contendite intrare per angustam portam*, hoc modo interpretantur: ان المسيح اعنى بالابواب الضيقة صعوبة التوحيد *Christus his verbis significare voluit, difficile esse sequi unitatem* [religionem] *domini nostri*. Alio loco dicunt: ان النور الذى ذكره يوحنا المعدان هو عبد مولاكم الحاكم. *Lux, cuius meminit Iohannes Baptista* [Evangelista potius cap. III.] (43) *profecto est servus domini nostri Hakemi*. ان المسيح قال

(41) Ms. ان فم الذهب يوحنا الحوارى ظهر لتسهيل ولقيام المسيح المتاله لطاعة المولى الحاكم البارى ۞

(42) Ms. يوضاس قام على المسيح وقتله ثم جا فسرقه واختفى ثلثة ايام ثم ظهر للعالم وقال انا المسيح وقد قمت من بين الاموات ۞

(43) Eumdem errorem Christiani etiam interdum commiserunt. In eximio Lectionario Syriaco-Palaestino, Bibl. Vaticanae cod. XIX., titulus lectionum ex evangelio S. Iohannis ita se habet, Carsciun. ܩܪܝܢܐ ܕܡܢ ܡܥܡܕܢܐ ܝܘܚܢܢ *Lectiones evangeliorum ex Iohanne Baptista*.

قال الحق الحق اقول لكم ان من يحفظ قولى لا يرى الموت
ابدا ولم يقل ان من يعمل عملى لا يرى الموت ابدا والقول
هو كلمة التوحيد الحقيقية والدليل على ذلك انما هو انه
أمر حواريه ان يعمدوا الناس بالما المعين والما دليل على
حقيقة التوحيد وعلم الدين وكذلك المواضع التى يعمدون
الناس فيها تسمى البيعة المذبح وانما اعنى بالمذبح انه يذبح
فيه عقايد الناموس ونحر المشركين ويوقفهم بالتوحيد على
الطريق المستقيم والبيعة فهى يمين وميثاق وتشديد التي
هي الكلمة المتحدة بالسيد المسيح لان جوهره صار متحدا
بجوهر كلمة التوحيد الصريح ۞ *Item, Chriſtus dixit*: Vere, vere dico vobis, quicumque obſervat verbum meum, non videbit mortem umquam: *Non dixit*: *Qui opera mea facit, non videbit mortem. Verbum eius eſt verbum verum unitatis* [h. e. verbum cultoris Hakemi) *Documentum rei eſt, quod apoſtolos ſuos iuſſerit baptizare homines aqua fontis, & aqua ſignum eſt, & praeſidium religionis noſtrae. Item loci, ubi baptizantur infantes, dicuntur* eccleſia & altare: *quia in eodem altari ſacrificari debebant* [h. e. ceſſare] *leges & oblationes gentium, ut recta via ducerentur ad cognitionem unius* [Hakemi]: *eccleſia autem ſignificat dextram* [in fidem datam]; *iusiurandum, & foedus, atque eo ſignificatur verbum, quod in Chriſto coniunctum eſt; eius enim natura coniuncta fuit cum natura verbi unitatis revelatae* (44). Tres dies, quibus Chriſtus in ſepulcro fuit, ut unum adhuc exemplum addamus, my-

(44) Quae de verbo, vel verbo unitatis, tamquam perſona, Druſi affirmant, ex evangelio ſancti Iohannis ſumpſiſſe videntur: neque Turcae hanc formulam ignorant.

stice hoc modo interpretantur. انه اراد باليوم الاول واعنى
دعوته الخلايق الى دعوة التوحيد وان اليوم الثاني هو ظهور
البارقليط وهو محمد وهو احد اصحاب النواميس اعنى نوح
وابراهيم وموسى الذين ظهروا قبل السيد المسيح واليوم
الثالث فهو قيامة المهدى اعنى حمزة صلى الله عليه
لدعوته الخلايق الى باطن الكتب الاربعة الدالة لاهل
الحقايق في التوحيد اعنى الزبور والتوراة والانجيل
والقران وقد وصلت رسالته ودلالته الى قسطنطين ملك
النصرانية ۞ *Prima die, quo se abscondit, significatur vocatio gentium ad* fidem unitatis, *secundo adventus paracliti* (45), *qui est Muhamedes, unus legislatorum, scilicet Noae, Abrahami, & Mosis* (46), *qui ante Christum venerant, tertio denique resurrectio Mohadi, vel Hamze* (47), *cui Deus propitius sit, qui vocavit gentes, ut intelligerent praecepta quatuor librorum, quibus fides unitatis continetur* (48), *psalterii*

(45) Vox Graeca παράκλητος a Christianis orientalibus, tum in Arabico البارقليط, tum in Syriaco ܦܪܩܠܝܛܐ, & in Coptico ⲡⲁⲣⲁⲕⲗⲏⲧⲟⲥ adhibetur, ad significandum Spiritum sanctum, cui hoc nomen, quod monitorem optime explices, in evangelio S. Iohannis tribuitur. Drusi talia verba a Christianis acceperunt, vel forte leges ipsae Drusorum maximam partem a Christiano quodam impio dictatae sunt.

(46) H. e. ut equidem puto, unus legislatorum, instar Noae cet. Vide quae supra de Drusorum sententia circa Patriarchas diximus.

(47) Mohadi cognomen esse Hamzi, iam animadvertimus.

(48) Ab omnibus igitur quaedam acceperunt, a' Iudaeis pentateuchum, & psalmos, a Christianis evangelia, a Turcis coranum, atque ex illis concinnatus est codex legum eorum. E pentateucho, evangelio, & corano multa sumserunt: quem vero psalterii usum faciant, ignoramus.

rii nimirum, *pentateuchi*, *evangelii*, *& corani*, *de quibus agit in epistola missa ad Constantinum*, *Imperatorem Christianorum*.

Ita de Christo sentiunt, Muhamedis inimicissimi sunt, licet multa eius praecepta in sua transtulerint. Pro civili etiam prudentia Turcis magis quam Christianis blandiuntur: hos enim illis multo fortiores esse sciunt, & gladio infideles invadere solere; contra a Christianis, eorum subditis, damnum nullum inferri eis posse, facile intelligunt. De Iudaeis tandem quid teneant, quorum etiam somnia quaedam accepisse videntur, ob relationum defectum ignoramus.

Quamquam multum absit, quin abstinentiae, castitatisque studiosi sint Drusi, tamen unam tantum, ut viatores referunt (49), e sua gente uxorem ducere solent. Praeter eam servas, peregrinas maximam partem, & concubinas sibi coniungunt. Libidines omnes, omniumque generum, fornicationes, stupra, incesta, dummodo secreto committantur, licita eos habere, iam supra diximus. Verbo, nulla ipsi vitae agendae praecepta, & plebs nullam etiam religionis cognitionem habent, atque pro arbitrio quisque vivere, & agere videtur.

Cum in illa libera vita summum bonum ponant, in eadem felicitatem post mortem futuram consistere putant. Corpora hominum mortuorum omnino interire, animas autem in alia corpora transmigrare credunt (50), & quidem animas fidelium corpora hominum, qui eodem momento mortis nascuntur, infidelium vero canum occupaturas. Denique redibit, ut sperant, Hakemus, Deus eorum, atque tunc ab omni molestia liberati, laetitia & voluptate terrena perfecta, numquam intermo-

(49) *Mariti viaggi* loc. cit. pag. 39.

(50) Ms. أن الاجساد بعد موتهم لا تعود وان الانفس تعود الى اجساد اخر

moritura gaudebunt (51); infideles vero perverſitatis poenam luent, gladioque eius trucidabuntur.

Originem horum errorum inveſtigare non difficile foret, ſed ab inſtituto noſtro alienum eſt. Animadvertimus ſolum, maximam inter Druſorum, Muhamedanorumque leges ſimilitudinem intercedere, & utrorumque in primis de Chriſto ſententias ex erroribus Chriſtianorum haereticorum orientis, Cerinthi, Carpocratis Alexandrini, & Manichaeorum compoſitas fuiſſe. Veriſimillimum inſuper videtur, Hakemum vel Druſum, vel quicumque librorum eorum auctor fuerit, in conſilium habuiſſe Muhamedanum quemdam, & Chriſtianum, eodem modo, quo Muhamedem plura a Iudaeo, & Chriſtiano, eius intimis, accepiſſe ſcimus. Eorum ope primas Druſorum leges ille conſcripſiſſe videtur, quibus forte poſtea ab aliis nova etiam deliramenta addita fuerunt. Ab eodem Chriſtiano, cuius conſilio utebatur, ſine dubio plurimas initiatorum, ut dicunt, conſtitutiones, legeſque accepit, quae ordinis, vel ſodalitatis cuiuſdam ſpeciem prae ſe ferunt, a rudibus, barbariſque illis Perſia profugis Druſo, & Hamze probabiliter ignoratas.

Quae uſque adhuc diximus, ut ea brevibus comprehendamus, ad haec potiſſimum rediguntur. Druſi ſunt populus Aſiae, qui a Druſo quodam Perſa ab anno MXVII. originem trahunt, & in primis montem Keſruan, optimam Libani partem, incolunt. Religionis eorum primum principium eſt, quod Hakemus, quondam Aegypti Rex, divino honore, ut mundi creator, colendus ſit; alterum, quod cuique pro libidine ſua vivere liceat, & quod in eadem libertate, & impunitate vitae futurae principalis felicitas conſiſtat. Ceteras leges tum a Chriſtianis haereticis, tum a Tur-

(51) Haec promiſit deceptor Hakemus cultoribus ſuis, ان لما يظهر سيف توديه وتكونون انتم المالكين الجايزين الى الابد *Vos eritis regnantes, & gaudentes in aeternum,*

a Turcis acceperunt, licet haereticos potissimum sequantur. Dividuntur in duas classes. Una, quae *imperitorum* dicitur, nullam legum cognitionem, nulla vitae agendae praecepta habere videtur. Altera ordinem, vel sodalitatem *initiatorum* efficit, lege maximi silentii coniunctam, gradibusque distinctam. Ab illis, qui signis quibusdam inter se dignoscuntur, quique neminem alienum ad sua mysteria admittunt, arcana, legesque custodiuntur, congregationes celebrantur, atque figura vituli, quam Hakemi ab iis colendi symbolum esse dicunt, diligenter servatur.

Haec est illa figura, cuius exemplum in museum Borgianum feliciter pervenit, quod exhibet Tab. x. & cuius explicandi caussa haec omnia praemisi. Sed me quidem frustra illustrationem eius tentasse, libere profiteor. Praestat enim mihi inscitiam fateri (cum tantum sit, quod nescimus) quam arroganter de ignotis rebus iudicis, arbitrique personam gerere, ac pro explanationibus cerebrosas prorsus proponere vel interpretationes, vel coniecturas. Interim observationes quasdam, quas in hoc simulacrum, & praesertim in titulum, quo exornatum est, instituere commode potui, referre non dubitabo, ut alios sagaciores, instructioresque reddam ad illud explicandum.

Simulacrum Drusorum, ut supra a Drusis didicimus, ex auro vel argento conflatum esse oportet: nostrum vero ex aurichalco est. Sed tamen hoc falsi suspicionem haud inducere debet, cum illud a viro rerum orientalium peritissimo, atque inter eruditos celeberrimo, ex ipso Drusorum regno Romam asportatum esse certo scimus: atque etiam aurichalcum colore tam prope auro accedit, ut illusionem interdum inducere queat.

Certissimum est, titulum huius vituli maximam partem notis occultis, vel siglis scriptum esse. Haec arcana scribendi ratio, quam κρυπτογραφίαν vulgo dicunt, ab antiquissimis inde temporibus apud omnes fere gentes invaluit, & nisi falluntur viri eruditi (52), cum ipsa scriptura, vel paullo post eius inventionem

(52) Montfaucon. in Palaeogr. Gr. Troz in Hugonem p. 153. al.

tionem obtinuisse patet. Arabes vero compendiariae huius scripturae ceteris gentibus fere amantiores, ac peritiores etiam esse videntur. Ea saepissime utuntur in litteris familiaribus, cum secreta, vel res domesticas cum amico communicare ipsis curae est. Ianisseri, milites Sultani, in libris acceptorum, & expensorum, ne ab alio res ipsorum intelligantur, scriptura ignota utuntur, quam *siake* nominant. Imamus, iudicesque, & eruditi frequenter cifris, notisque nomina sua scribunt, ne facile a deceptoribus imitentur. Ars magica etiam ab Arabibus, in primis ab incolis Omani exercetur, qua ligaturas instar Iudaicarum, variis secretis characteribus, vel cifris loco litterarum ornatas, conficiunt, quas *Ismallah* اسم الله *nomen Dei* nuncupant (53): tum etiam pateras magicas, cultra (54), cet. iisdem siglis ornant. Simili modo scriptus videtur titulus simulacri Drusorum, ut quae forte ad leges eorum pertinentia continet, sicut & cetera omnia huius gentis, impenetrabili secreto obvolvantur.

Arabica sine dubio est inscriptio; ea enim lingua familiaris est genti, & in eadem omnes eorum libri scripti sunt. Characteres etiam manifeste Arabici sunt, & quidem duplicis generis, alii *cifrae*, alii *elementa litterarum*.

Cifris, vel numerorum notis, quas, ut alio loco observavimus, ab Indis acceperunt Arabes, constant ea, quae in pedibus simulacri, & in tertia linea a ventre (in tabula nostra XI. *quarta*) exarata animadvertuntur. Quae notae cum inter litteras etiam interdum inscriptae reperiantur, ad ipsas litteras pertinere, atque litterarum loco adhibitas fuisse facile arbitrarer. Solent nimirum cryptographi Arabum cifris pro litteris alphabeti, quae iisdem respondent, uti: & quidem iuxta ordinem alpha-

(53) Niebuhr description de l'Arabie. Copenhague pag. 90. 91. 105. seq.

(54) Exstat in museo Borgiano Velitris cultrum ex aere magicis characteribus, tum & Arabicis litteris notatum.

[illegible] Hebraico , & Syriaco conformem , [illegible] numero , vel eius cifrae , *he* secun- [illegible] , *he* quinto , *vau* sexto , *se* septi- [illegible] ceptum titulos simulacri Drusorum [illegible] tas , transponamus pro omni ingenii [illegible] quidem vocis Arabicae inveniemus . [illegible] est in enodandis , vel assequendis [illegible] partem Cuficis , hinc inde cifris in- [illegible] occulta nota scriptae reperiuntur , [illegible] odunt . Semper impedimento sunt [illegible] m, qui prius indicem invenerit, ce- [illegible] aliis adnotationibus , vel coniectu- [illegible] mus veris , patientia lectoris abuti , [illegible] , omnem insignis huius monimenti

SUPPLEMENTUM
NUMMORUM CUFICORUM

XCI.
Nummus argenteus, ad nummos Chalifarum Ommiadarum referendus, ineditus.

HIC nummus magis quidem aeneus, quam argenteus, ad antiquiſſimos nummos Cuficos referendus.

I. Titulus primae partis eſt عماد الدولة الامام هشام الموكـ .. الله احمد hoc modo legendus, & explicandus, *Imam Heſciam* [nomen Chalifae] *Emad eddaulatt .... Ahmed* [nomen cuiuſdam gubernatoris, Chalifae ſubditi, qui nummum ſignavit] Heſciam, Ommiadarum Chalifa, Damaſci ſedens, mortuus eſt anno 125., aerae vulgaris 743.

II. لا اله الا الله وحده لا شريك له *Non eſt Deus, niſi unus, cui non eſt ſocius.* In margine unicam vocem واسط *Vaſeti* cognoſco. Conf. diſſert. praeliminaris de nummis Cuf. p. 13.

XCII.
Nummus argenteus, ad nummos Chalifarum Abaſſidarum referendus, ineditus.

Nummus, adeo male & inſcite excuſus, ut fideliter eum in delineatione reddere vix potuerim, ideoque lectu difficillimus. Titulos hoc modo explico:

I. A. محمد رسول الله المامون امير المومنين

Muha-

Muhamed est Dei legatus : Mamun, princeps fidelium. Mamun, Chalifa a posteris Abasi, regnavit annis 198. ad 218., aerae vulgaris 813. ad 833.

M. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره

Muhamed est Dei legatus, quem cum directione, & vera fide misit, ut eam splendere faceret ... Desunt ob spatii defectum ultima verba على دين كله cet.

II. A. ... لا اله الا الله وحده لا شريك له ... *Non est Deus, nisi Deus, unicus, socii expers* ... (nomen ignotum gubernatoris.)

M. بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة سلام سنة احدى عشرة ومائتين *In nomine Dei cusa est haec drachma in urbe pacis anno* 211., aerae vulgaris 826.

Urbs pacis, ut supra monui (pag. 51.) cognomen est Bagdadi, ubi Chalifae Abbassidae sedem habuerunt. Aedificata fuit a Chalifa Almansur anno 150., vel aerae vulgaris 766. Nummus hic manifesto ab imperito, & rudi opifice excusus fuit, atque unum primorum tentaminum monetae Bagdadensis esse mihi videtur.

XCIII. XCIV.

Nummi duo aurei a Fatemidis in Aegypto cusi, inediti.

Haec sunt duo exempla nummorum, quos Macrizi, ut supra adnotavimus (pag. 95.) *aureos Moezinos* دينار معزى nominat, & Cairi excusos dicit. Tituli iidem sunt in utroque exemplo, sed vario modo exarati, & in altero integriores.

 I. In

I. In circulo inferiori , المعز لدين الله امير المومنين *Moëz ledin allah* , *princeps fidelium* . Cognomina regis Fatemidae. Expugnavit Aegyptum anno 362., aerae vulgaris 972., teste cl. Deguignes, vel, ut habet Macrizi, anno 358., nempe 968., ibique Cairum aedificavit. Mortuus anno 365., aerae vulgaris 975.

In circumferentia exteriori دعا الامام معز لتوحيد الاحد الصمد *Invitat Imam Moez ad cultum unius, aeterni* .

II. In circulo interiori لا اله الا الله ومحمد رسول الله وعلى ولى الله *Non est Deus, nisi Deus, & Muhamed est eius legatus, & Alì vices eius gerens* .

In margine exteriori بسم الله ضرب هذا الدينار بالقاهرة (ut legit Macrizi) سنة . . . . *In nomine Dei cusus est hic denarius [Cairi] anno* . . . . Incidit aera nummi in annos a 362. ad 365. elapsos.

XCV.

Nummus Siculus Fatemidarum, aureus, ineditus referendus ad nummos XXI. XXII.

I. لا اله الا الله محمد رسول الله على ولى الله *Non est Deus, nisi Deus ; Muhamed est Dei legatus ; Alì vices Dei gerens* .

II. ابو على الامام الحاكم (forte ومالوفيه) . . . بامر الله امير المومنين (*Et amicitia cum eo iunctus*) *Abu-Alì , Imam Hakem-beamr-allah , princeps fidelium* .

Abu

Abu Alì Hakem mortuus est anno 411., aerae vulgaris 1020.

Tituli, qui in margine exarati fuerunt, abscissi sunt.

In eo differt hic nummus a duobus supra explicatis, quod ante cognomen Chalifae exhibeat nomen, *Abu-Alì*, vel *pater Alì*. Moris enim est apud Arabes, eoque maxime delectantur, ut pater filii primogeniti nomen, mater nomen filiae nomini suo praeponant. Deinde addere solent nomini nomen patris & gentis cet. cum quibus principes, si integrum nomen scribunt, cognomen regium coniungunt. Principi laudato integrum nomen est, *Hakem beamr allah*, *abu-alì*, *mansur*, *ben Aziz*, vel *gubernator iubente Deo*, *pater Alì*, *Mansur*, *filius Azizi*. Interest nomina & cognomina principum animadvertere, quia pro arbitrio, nunc uno, nunc altero, reliquis omissis, appellantur.

XCVI.

Nummus, ut videtur, Hispanus, aureus, ineditus.

I. Titulus transpositus, hoc modo legendus محمد رسول الله الامام القايم بالله امير المومنين *Muhamed est Dei legatus. Imam al-Caiem billah, princeps fidelium.*

Caiem billah, vel, ut alibi nominatur, *Caiem beamr-allah*, Chalifa Bagdadensis, regnavit annis 422. ad 467. fugae, aerae vulgaris 1031. ad 1075.

II. Voces iterum transpositae, legendae لا اله الا الله وحده لا شريك له محمد ابو القسم المهدى لدين الله *Non est Deus, nisi Deus, unicus, socii expers. Muhamed Abu-lcasem, el-mahàdi ledin allah* [vel dirigens ad fidem Dei, cognomen regium.]

Tituli in margine scripti, sunt abscissi.

Nullum alium principem, cui nomen Muhamed Abulcasem fuit, tempore Chalifae Caiem regnantem, celebrat historia,

V 2 quam

quam regem Seviliae, dynastiae Ebaditarum fundatorem. Extincta in Hispania regia familia Ommiadarum, incolae Seviliae regem sibi elegerunt iudicem (Cadì) Abulcasem Muhamed, filium Ebadi. Posteri eius Corduam etiam expugnarunt, atque a fundatore regni, *Ebaditarum* nomen acceperunt (1). Itaque ad hanc dynastiam nummum referendum, eumque ab ipso fundatore excusum puto, id quod a similitudine, quae inter hunc & alium Hispanum supra exhibitum (num. xx.) intercedit, magis confirmatur.

Surripit mihi hic nummus, si equidem recte Seviliae eum tribuo, dubium, quod in explicando nummo xx. incertum me tenebat, Bagdadensis Chalifae nomen in pecunia Hispana reperiri. Chalifae Bagdadenses, etsi omni dominio exuti, & ex urbe etiam, in qua sedebant, expulsi fuissent, eam tamen auctoritatem semper conservasse videntur, quod inaugurationis solemnia peragerent, ipsique principes forte inaugurationem ab iis postulabant, ne a populo iniqui regni possessores haberentur. Solemnis actus ita instituebatur. Chalifa, veste nigra, & reliquo regio ornatu indutus, magnatibus regni praesentibus, sedebat, & coram eo e cathedra diploma recitabatur, in quo regnum, & Regis, vel Sultani nomen in principem transferebat. Diploma deinde a duce quodam belli capiti impositum auferebatur (2). Principis hoc modo inaugurati erat, nomen Chalifae in precibus publicis [cotba nominatis (3)] recitare, illudque in pecunia scribere.

XCVII.

Nummus aeneus Atabecorum Musulensium.

Antea publicatus a cl. Niebuhr in descriptione Arabiae.

I. Caput principis incogniti, laurea cinctum.

In mar-

(1) *Deguignes histoire des Huns* tom. I. part. I. pag. 361.
(2) Ibid. tom. IV pag. 137.
(3) Vid. supra pag. 68. adnot. (88)

In margine . . . ضرب بموصل سنة . . . تسعين . . . *cusus Musulae anno . . . XC . .*

II. In area, & in margine الناصر لدين الله امير المومنين الملك العادل نور الدنيا والدين اتابك ارسلان : . . *Naser ledin allah*, *princeps fidelium* (cognomen Chalifae Bagdadensis) *Rex iustus*, *Nur - eddunia vaddin* h. e. lumen mundi, & religionis *Atabec Arslan* . . . .

Nureddin Arslan Sciah, Atabecorum rex *Musulae* regnavit annis 589. ad 607, aerae vulgaris 1193. ad 1210. Supra num. XLIV. fere similem nummum exhibui, quem forte, cum detritus esset, minus recte ad Nureddinum, Atabecorum regem *Aleppi* retuli.

XCVIII.

Nummus Aiubitarum, *aeneus*.

Exstat in museo Pembrochiano, sed male incisus.

I. In area, & in margine الناصر لدين الله امير المومنين الملك العادل ابو بكر ملك ديار بكر . . . ناصر الدين بن ايوب . . . *Naser ledin allah*, *princeps fidelium*. Nomen Chalifae. *Rex iustus*, *Abu-becr*, *rex Diarbecri*. . . . . *filius Aiub* [Iobis.]

Seifeddin Abubecr Aiubita, rex Damasci renunciatus anno 594., aerae vulgaris 1198., Aegypti anno 596., aerae vulgaris 1200. utrumque regnum possedit ad 615. (1218.)

II. Monstrum, semihomo, arcum in faciem draconis intendens; typus e nummo quodam Graeco, vel alio desumptus.

In margine, & inter crura monstri بماردين سنة تسع وتسعين وخمسمايه *Mardini*, *anno* 599. (1202.)

Abu-

Abubecr, cuius nomen nummus exhibet, Mardinum mense Ramadan anni fugae 594. obsidione cinxit, suburbia proditione cepit, sed anno elapso obsidionem solvere coactus fuit. Novam expeditionem tentavit filius anno 599., qui oppida omnia vicina expugnavit, sed ab urbe profligatus fuit, & in fugam datus. Ita Deguignes tom. II. part. II. pag. 145. & 241. 242. Itaque Abubecr, nisi fallitur cl. vir, numquam Mardinum tenuit, id quod tamen nummus laudatus probare videtur, nisi forte dicas, hos nummos vel in suburbio, vel in spe expugnandae urbis fuisse signatos.

XCIX.

Nummus argenteus Selgiucorum Iconii, ineditus.

Cusus est a patre regis Cai-Chosru, cuius nummum supra num. XXXIII. explicavimus, & in eadem etiam moneta, ut ex perfecta litterarum in utroque nummo similitudine apparet.

I. A. السلطان العظيم كيقباد بن كيخسرو *Sultanus magnus Cai-Cobad, filius Cai-Chosru.* Regnavit annis 616. ad 634. (1219. ad 1236.)

M. ضرب هذا الدينار بسيواس *Cusus est hic denarius. Sivasi* (Sebastiae.)

II. A. Vocibus transpositis الامام الناصر لدين الله امير المومنين *Imam Naser ledin allah, princeps fidelium.* Chalifae nomen.

M. سنة ثمان عشر وستمايه *Anno* 618., aerae vulgaris 1221.

C.

C.

Nummus Arabico-Armenus regis Selgiucorum Iconii, & regis Armeniae argenteus, rarissimus, referendus ad num. XXXIII.

Editus est a *du Cange*, sed minus exacte delineatus, & a nobis laudatus p. 61. 62., ubi pro, *ni fallor*, *Gothicis*, legas, *Armenis*.

I. Titulus Arabicus السلطان الغظيم غياث الدنيا والدين كيخسرو بن كيقباد *Magnus Sultanus splendor mundi, & religionis, Cai-Chosru, filius Cai-Cobadi*. Selgiucorum princeps, a nobis in nummo XXXIII. laudatus, regnavit annis 1236 ad. 1244.

In margine ضرب بسيس سبع وثلاثين وستمايه *Cusus* (in urbe) *Sis*, (anno) 637., aerae vulgaris 1244.

Sis nomen est urbis, ubi reges Armeniae minoris sedem suam habuerunt.

I Rex Armeniae equo insidens, lanceam manu tenens. Ad laevam crux.

In circumferentia litteris Armenorum maiusculis scriptum † ՀԵԹՈՒՄ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ *Hetom tachavôr hajos*, h. e. *Hetom, rex Armenorum*.

Hetom I., vel ut pronunciant nostrates *Haiton*, Arabibus *Hatem*, Leoni I. successit anno 1219., vel iuxta alios 1225., mortuus anno 1270. Celebris fuit bellis contra Muhamedanos gestis, & nova Bibliorum sacrorum Armenorum ad vulgata Latina instituta revisione (4).

Patet

(4) Scimus, minoris Armeniae, h. e. Ciliciae incolas saeculo XIII. in communionem Latinorum transiisse. Hanc ob caussam rex Hetom Biblia sua Armenica exegit ad Latinam versionem vulgatam, qui & praefationes omnes Hieronymi ex Latino vertit, & praefationem

Patet ex hoc nummo, regem Christianum Armeniae Regi Selgiucorum subditum, atque ab eodem inauguratum fuisse, cum pecuniam eius nomine signaverit, id quod ab historicis nostris relatum non legi. Accedit, quod hodie Armeni monetam non habeant, sed pecunia Persarum utantur. Ideoque magnae hic nummus est & raritatis, & praestantiae (5).

CI.

Nummus Siculus Arabico Latinus, argenteus, referendus ad num. LXXXII.

I. Crux, & in margine titulus بعونة الله ضرب بمدينة صقلية *Auxilio Dei cusus in terra Siciliae*.

II. QVARTA TERCENARII.

tionem metricam editioni suae addidit. Haec Hetomi editio ceteras omnes suppressit, quarum fere nulla exempla reperiuntur. Praestantissimum codicem Pentateuchi conservat Bibliotheca Casanatensis Romae, scriptum ante Hetomi correctionem, anno scilicet Armenorum 512., aerae vulgaris 1087., ad hunc usque diem, ni fallor, ignotum. Hunc totum examinare, omnino operae pretium foret, nec aliquid eruditis, qui ad Biblia sacra explicanda incumbunt, gratius accidere posset.

(5) Figurae in nummis Christianorum, ad quos hic nummus Armenus refertur, non insolentes sunt. Eas vidimus etiam in nummis Muhamedanorum haud infrequenter signatas. Quid de his statuendum, diximus pag. 25. & seq. Propterea minus recte rem explicavit cel. Iohan. Leunclavius in *Pandect. Hist. Turcic.* pag. 322. Venet. 1729, ubi ait: *Caussa, vel praetextus caussae potius, cur Talismani, velut admodum religiosi, & accurati Muhamedanae legis observatores, usum nummorum veterum e medio tollendum censerent, explicationem minime difficilem habet. Quippe nota lex Muhamedis, qua statuas, simulacra, sculptas, & pictas imagines, ex interdicti divini praescripto severe prohibuit.... Itaque quum Romanorum, & Graecorum Impp. imagines in nummis, & aspris expressae conspicerentur, violari Prophetae legem clamabant, & abolendae monetae veteris auctores erant.... Hodie non amplius animos Turcarum illa religio tantopere tangit, ut signatos Christianorum principum charactere nummos aversentur.*

ADDENDA ET CORRIGENDA

IN NUMMUM XXXII.

BREVIS DISSERTATIO.

OPtatis fortuna respondit. Feliciter inveni explicationem eximii huius nummi, adiutus eruditione Rev. P. Stephani Avutandil, natione Iberici, seu Georgiani, quo sane nihil exoptatius accidere mihi potuit. Non Aethiopicus, ut temere putaveram, sed Georgianus est titulus posticae partis, haec verba exhibens:

Georgii regis, Tamarae filii, totius Cartlidis & Kaketis domini.

Georgia ab antiquissimo tempore in tres partes divisa fuit, quae hodie duo regna constituunt. Una pars, quae nominatur *Imeret*, Graeciae vicina, diu imperio Otthomano parere coacta fuit, nunc libertate gaudet, a principe Christiano Salomone gubernata. Duae reliquae provinciae *Cartli*, & *Kaketi*, quae hodie in unum regnum coniunctae principi Heraclio obediunt, Armeniae maiori finitimae sunt, & iisdem semper, quibus hoc regnum fortunae vicissitudinibus expositae fuerunt. Cum Armenia a Persis (1) expugnaretur, hae duae etiam Georgiae partes eorum dominium subierunt, atque principes Georgiani ab eorum Sultano inaugurabantur.

Ab hoc tempore reges Georgiae praeter cetera hoc etiam subiectionis signum prodere coacti fuerunt, quod pecuniam, quae in urbe regia *Tbilis*, vel ut arabice dicitur, *Tiflis* ad hunc usque diem excuditur, regis Persarum nomine signarent, ea quidem lege, ut nummi aurei, & argentei ab utraque parte titulum Arabicum, vel Persicum, & regis Persiae nomen referrent,

(1) A Graecis, & ab auctoribus historiae bellorum sacrorum, Selgiuci Iconienses etiam, quia Persia venerant, Persae nominantur.

rent, aenei autem ab una parte regis Perſarum nomine Perſice, ab altera nomine regis Georgiae, Georgice ſignarentur, qua lege hodie etiam princeps Heraclius tenetur.

Sed nihilominus apud nos rariſſimi ſunt iſti nummi Arabico-Georgiani, extra regni limites vix cogniti: & nummus Borgianus, quem explicandum ſumpſimus, ob antiquitatem maioris etiam eſt raritatis. Charactere enim Iberico, ſeu Georgiano *litterali* ſignatus eſt, qui poſt inventum vulgarem in ſacris tantum adhibetur. Ille *Kuzuri* h. e. ſacer, vel eccleſiaſticus dicitur, ab Armenorum celebri doctore Meſrob circa medium ſaeculum quintum, eliminata ſcriptura Graeca, inventus. Eo libri ſacri ſcribuntur, eodemque anno 1743., vel aerae Georgianae 431., biblia magna Georgiana in ſuburbio Moſcoviae, cui nomen Sveſenzcha, impreſſa ſunt, quorum unum exemplum in bibliotheca collegii Urbani de Propaganda Fide conſervatur (2). Alter, *Kedvuli* nominatus, a Georgianis eo tempore inventus videtur, quo calendarium efformabant, anno 1312., qui hodie, antiquiori litterali relicto, in conſuetudine familiari, & in nummis ſignandis uſurpatur. Itaque ex ipſo ſcribendi genere concludatur, nummum anno 1312. eſſe vetuſtiorem.

Praeterea obſervandum eſt, Georgianos in charactere ſacro ob maiuſculam eius formam, & magnum, quod occupat, ſpatium, compendiis litterarum frequenter, atque fere in ſingulis vocibus uti, iiſdemque compendiis nummum Borgianum eſſe ſignatum. Solent primam, & ultimam tantum vocis litteram, ceteris eliminatis, ſcribere, vel, ſi vox longior ſit, praeter illas unam aut duas e media voce, in primis conſonantes, retinere, & vocales abiicere. Titulus igitur nummi noſtri has continet litteras, quibus, ut mihi videtur, crucis figura praemittitur.

(2) Meminit huius editionis cl. Praeſul Stephanus Borgia in Commentario *de Cruce Veliterna* pag. 187. Romae, typis Propagandae Fidei 1780.

ႢႨ ႫႴႱ ႧႫႰႱႷႱ ႯႱ Ⴑ ႵႱ Ⴃ ႩႾႧ ႳႨႱ·

vel ſi in characterem vulgarem transferantur,

გი მფს თმრსყს ჯს ს ქს ჲ კხთ უის

quae reſpondent litteris Latinis

g i m p s t m r s z s k s s c s da k ch t u i s

Haec ſcriptionis compendia hoc modo explicantur a P. Avutandil, quo ſane in his litteris nemo peritior.

გიო-რგი მეფის . თამარის ძის . ყო-ვლის
საქართველო-ს ჲ კახთ უფლის:

Ghiorghi mepis, Tamaris zis, kovlis ſacartvelos da kakt uplis, h. e. *Georgii regis*, *Tamarae filii*, *totius Cartlidis*, *& Kaketis domini*.

Sed nunc ad difficiliora progredimur, nimirum ad aetatis nummi diſquiſitionem, e titulorum Arabici, & Georgiani inter ſe comparatione inſtituendam. Hiſtoria Georgiae parum nobis nota eſt, quia exteri ſcriptores pauca de hoc regno referunt; domeſtici, ſi qui ſunt probatae fidei, ob linguae minus nobis utilis inſcitiam a nobis ignorantur (3). Seriem quidem regum Georgiae a clar. Deguignes (tom. I. part. I. p. 433.) relatam inveni, ſed epochae omnino deſunt, e quibus anni regiminis principum conſtitui poſſint. Ambiguus etiam eſt titulus Arabicus poſticae nummi partis, quem ſupra vel regi Maleckſciah, vel Caicobad incertus tribui. Attamen nunc perſuaſum mihi habeo, nummum regi Selgiucorum Iconii Cai-cobad tri-

(3) Librum unum voluminoſum mihi celebravit P. Avutandil, Georgiae hiſtoriam complectens, cui titulus *Kartlis zchovreba*, h. e. *vita Kartlidis*.

tribuendum est, & ad saeculum XIII. referendum; idque ex his rationibus.

Apparet tum ex ipsa serie regum Georgiae, tum ex historia Selgiucorum, regem Georgium, filium Tamarae, cognomine მეფე გიორგი ლაშა *mepe Ghiorghi lascia* (vel ad pronunciationem Germaniae *lascha*) h. e. ***regis Georgii labrosi*** obiisse circiter annum 1223. Mortuo enim Kai-kaus, Sultano Selgiucorum Iconii anno 1219., successor renunciabatur frater eius Cai-cobad. Paullo post in Georgia obiit Georgius labrosus, qui cum heredem non habuerit, regnum reginae Rusudan, Tamarae filiae, reliquit, quam anno 1223., teste Deguignes (4) in uxorem duxit filius Togrulsciah, regis Arzenerrum, cognatus Caicobadi.

Nominis Caicobadi, Georgio coaevi, iam antea in titulo Arabico vestigia cognovi. Hoc tantum suspicionem mihi excitaverat, quod regem Cai-cobad a Deguignes *Alaëddin* cognominatum legissem, qui in nummo nostro *Gelaleddin* dicitur. Sed varia regibus Turcarum, Persarumque cognomina fuerunt, cuius idem Deguignes plura exempla exhibet (tom. II. part. II. pag. 201: not. (e)], atque accidere etiam facile potuit, quod in hoc nomine scribendo, vel imprimendo error irrepserit, ut *Gelal* loco *Ala* sit legendum. Cai-cobad, filius Caichosru, Iconii regnavit annis *616.* ad *634.* (*1219.* ad *1236.*)

Itaque, si annos regiminis Georgii, & Caicobadi conferamus, nummum in annos 1219. ad 1223. incidere videmus.

Unum, quod moneam, superest. Matris Georgii, Tamarae, non patris nomen legitur. In regnum enim Georgiae mulieres etiam succedunt, atque Tamar diu & cum tanta gloria, civiumque applausu thronum occupavit, ut non ***Regina Tamar***, ***Tamar dedepoli***, sed ***Tamar mepe***, ***Rex Tamar*** nominata fue-

(4) *Histoire des Huns* tom. II. part. II. pag. 59.

ta fuerit, & hodie adhuc memoria eius celebretur. Hoc caussam esse puto, quare Georgius Tamarae filium cognominare se maluerit.

Efficitur ergo ex hoc nummo, primum, duas Georgiae provincias, *Cartli*, & *Kaketi*, a regibus Selgiucorum Persiae Alp-arslan, & Malecsciah ad finem saeculi undecimi expugnatas (5), in potestatem Selgiucorum Iconii transiisse, de quo historia, ni fallor, tacet; deinde regem Georgium labrosum tempore Cai-cobadi regnasse, atque eo tempore duas provincias Cartli, & Kaketi in unum regnum, ut hodie, fuisse coniunctas. Ita in nummo C. observavimus, Armeniam subditam fuisse Regi Selgiucorum Iconii; atque omnino hi duo nummi sunt praestantissimis cuiuscumque nationis nummis aequiparandi.

(5) Deguignes tom. II. part. I. pag. 211.

Pag. 5. adnot. linea 3. nummus ad Aiubitos forte pertinet. Mallem, ad reges Christianos Siciliae, qui titulo *Malek* ملك gaudebant. Tunc الملك الظاهر alio modo legendum est. E delineatione supra modum iniqua certi nihil intelligitur.

Pag. 5. adnot. 7. pro num. LVIII. lege LXXXIII. Museo Borgiano, primis foliis iam impressis, multi alii nummi accesserunt, suo quilibet loco inserti, e quo factum, ut numeri saepe sint commutati.

Pag. 5. adnot. lin. 23. pro XXI. & XXII. lege XXI. XXII. & XXIII.

Pag. 6. adnot. lin. 18. pro LVII. lege LXXIII.

Pag. 6. adnot. lin. 31. post verba, *in circumferentia*, adde *Talis nummus est Borgianus* LXXVI.

Pag. 6. adnot. lin. 33. & 34. *quorum* I. *&* III. *parum differunt a nummis musei Borgiani* LIX. LX. Emendes hoc modo,

quo-

quorum I. est inter nummos Borgianos num. LXXXIII., *alter vel* III., *ad Willelmum I. referendus*, *Borgianus* LXXVII.

Ibid. post verba *in quarto*, adde, *inter Borgianos* LXXXIV.

Pag. 7. *adnot. lin.* 4. pro LVI. restitue LXXXI.

Pag. 8. *lin.* 16. pro *Cuficus publicatur*, lege *Africanus delineatur*.

Pag. 13. *lin ult.* pro MDCCXII. lege DCCLXII.

Pag. 13. *adnot.* 15. adde *& supplementi num.* XCI.

Pag. 14. *lin.* 1. pro MCCLXII. lege DCCLXII.

Pag. 18. *lin.* 9. verba, *sed tamen in nummis solo nomine*, *principis fidelium*, *utuntur*, tollenda sunt. In nonnullis enim nummis, qui museo Borgiano postea accesserunt, *Imam* appellantur. In eorum loco restituas, *Duo nummi Fatemidarum in Aegypto cusi*, *aurei*, *explicabuntur infra in supplemento num.* XCIII. XCIV.

Pag. 19. *lin.* 11. 12. pro, *qui non Imam*, *sed princeps fidelium vocatur*, legas, *qui in uno Imam*, *in duobus tantum princeps fidelium vocatur*.

Pag. 23. *ad verba lin.* 6., *aureos autem ipsi forte conflaverint*. Hanc coniecturam nullo fundamento innixam esse animadverto. Crederem potius, Samanidas aureos nummos non excusisse, aureis forte Graecis usi. Ita Georgiani hodie aeneos nummos cum titulis Georgianis signant, argenteos autem, aureosque nummos a Persis accipiunt.

Pag. 25. *lin.* 2. post XXXI. XXXII. subiunge, *his adde supplementi num. C.*

Pag. 27. *lin.* 3. 4. pro XXXIX. XLV., legas XXXVI. XLI.

Pag. 28. *lin.* 5. pro *non quidem*, scribe *raro quidem*.

Pag. 28. *lin.* 7. *raro Sultani*. Conf. omnino quae diximus de his nominibus pag. *61. 62.*

Pag. 28. *lin.* 22. post *dinar Nazarius*, adde *dinar Moëzinus* (supplement. num. XCIII. XCIV.)

Pag. 33. *lin.* 22. pro LII. LIII., legendum LIV. LV.

Pag. 78. *in nummo* LXI. *lin.* 3. pro *talismanus*, lege *magicum*,

vel,

vel, si mavis, omnia tolle a voce *vitrum* ad *videtur*. Titulus huius vitri legendus est .... ربى الله *Dominus meus est Deus* .... (conf. pag. 94. lin. 7.)

Pag. 83. *lin.* 4. *& seq.* Aliud huius tituli exemplum, antiquitus & bene quidem descriptum, mecum communicavit cl. Abbas Caietanus Marinius. Prima vox non est ذو, sed مما *de eo, quod dedicatum fuit regiae maiestati*, vel, ut latine reddenda sunt Arabica, *dedicatum regiae maiestati* cet. Sed haec levia sunt. Deinde autem duas voces integras ob ὁμοτελεύτον omisit cl. *de Murr*, qui illud tituli exemplum, quo usi sumus, ligneis formis incisum publicavit. Post verba وبلوج الامير والامال *splendore principis*, *& divitiis* inserit exemplum cl. Marinii وطيب الامال *felicitate opum*. Deinde sequitur وطيب الايام *& felicitate dierum* cet.

Pag. 83. *lin. penult.* post *aeneus*, adde *concavus*.

Pag. 84. *num.* LXXIX. Aliud huius nummi exemplum inspicere mihi contigit, priori integrius. Nomen non est, غليلم الثانى *Willelmus secundus*, sed الملك رجار *Rex Rogerius*, hoc modo scriptum الملـــك رجار. Itaque nummus ad Rogerium I. referendus est. Ab altera parte, si malles, hoc modo etiam legere posses ناصر النصرانيه *protector Christianitatis*. Haec animadvertere volui, ut illustratio horum nummorum, quantum fieri poterat, fidelis evaderet. Errare humanum est, & in his titulis fere inevitabile.

Pag. 91. *lin.* 16. pro *Iam ulterius progredimur*, *eamque*, lege *His addimus*, *eam etiam*, & *lin.* 18. pro *e nummo*, lege

quod e nummo. Nihil aliud enim innuere volui, quam eum nummum esse inter Arabicos primum, qui sententiam illam exhibeat.

Pag. 94. *ad adnotat*. 112. Macinus refert pag. 124. Amin filium Musa futurum successorem constituisse anno 194., eique cognomen الناطق بالحق *Alnatek bilhak*, e.h. *vera loquentem* tribuisse, pactionesque omnes, quas Rascid inter ipsum, & Mamonem scripserat, combussisse. Id quum audisset Mamon, اسقط اسم اخيه من دار الضرب والطراز *effecit*, *ne nomen fratris amplius scriberetur in pecunia*, *& textilibus*, atque se Chalifam legitimum declaravit. Itaque Musa, ut recte observat Macrizi, re vera pecuniam suo nomine signaverat.

Pag. 143. *lin*. 25 *Iohannem Apostolum*, *os aureum*, h.e. *Chrysostomum*. S. Iohannes Chrysostomus cum S. Iohanne Evangelista commutatur, ut pag. 144. *S. Iohannes Baptista* pro *Evangelista*.

In delineationibus nummorum, quae ceterum, quantum fieri potest, sunt fideles, nummi LXX. & LXXIX. umbram in imo nimis latam ex sculptoris errore acceperunt. Sunt enim nummi admodum tenues, instar reliquorum Siculorum.

Menda typographica, quae certo rara esse debent & levia, benevolus lector ipse facile corriget. Duo graviora indico, pag. 94. lin. 5. in texto Arabo lege الامين pro الامير, & pag. 83. lin. 4. المعمورة pro المقمورة. Nescio, quo casu nomen pseudoprophetae ubique fere exaratum fuerit *Muhamed*, cum quidem, ut scribi debet, semper scripserim *Muhammed*.

Superest, ut moneam, me in reddendis Latino sermone nominibus Arabicis, pronunciationem Italam esse secutum. Romae enim & Romano Maecenati scripsi.

EXPLI-

EXPLICATIO

Nummorum, gemmarumque, quae ornamenti gratia huic libro insertae habentur e museo Borgiano.

In fronte opusculi aere incisa insignis carneola imagines B. Virginis, & filii Iesu referens, illam nimbo, hanc nimbo cum cruce ornatam. Infra litteris Arabicis scriptum legitur عبدك مريم *adoro te Maria*, vel *ancilla tua Maria*. Ex genio sculpturae, atque litterarum forma apparet, lapidem in Persia scalptum esse, ubi in inscriptionibus Arabica lingua frequenter adhibetur.

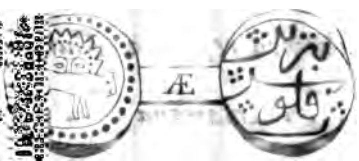
In fine paginae 98. delineatus est nummulus argenteus, recentior, sed minus frequens, forma quadratus. Titulus rhythmicus est:

I.	الله ربنا	*Allah rabbena*	*Deus est dominus noster.*
	محمد رسولنا	*Muhamed resulena*	*Muhamed apostolus noster.*
	امامنا	..... *Imämenā*	..... *Imam noster.*
	تونس	*Tunis.*	*Tunis.*
II.	لا إله الا الله	*la ilah ila-llah*	*Non est Deus, nisi Deus.*
	لا قوة الا بالله	*la kuat illa billah*	*Non est vis, nisi in Deo.*
	الامر كله لله	*alamr külluh lillah*	*Regimen omne Deo.*

Gemma, quae pag. 151. aere incisa habetur, ex lapide lazuli est, & sigillum principis cuiusdam refert. Lego voces امير . . بن . . صاحب انكيرة كلها *Emir . . filius . . dominus totius Ancyrae*; urbis nempe ob tabulas Ancyranas, apud rei antiquariae studiosos in primis celebris.

[illegible] denique exhibetur nummulus aeneus [illegible] *ul* vulgo dicunt, a nobis laudatus pag. [illegible] Antica pars refert symbolum Persiae, leo- [illegible] imagines; postica, ni fallor, titulum [illegible] *[illegible]ia Tibrisina*, vel potius, *oboli Tibrisini*, [illegible] [illegible]ere dicuntur in urbibus اصبهان *Isbeha-* [illegible] *[illegible]bendae*, تبريس *Tebrisi*, دربنت *Derben-* [illegible] *[illegible]ani*. In tribus prioribus explorata res est,

[illegible]PLICIT FELICITER.

[illegible] Museo Borgiano.

INDEX
NUMMORUM CUFICORUM
MUSEI BORGIANI

TUR-

TURCOMANORUM ORTOCIDARUM

Mardini, regis Husameddin Timurtasch num. XXXIV. cum fig. XXXV. cum fig.

regis Iulac-arslan num. XXXVI. cum fig. Forte etiam XXXVII. cum fig.

regis Ortoc-arslan n. XXXVIII. cum fig. XXXIX. cum fig.

Amidae, regis Nureddin Cara-arslan num. XL. cum figur., ambiguus XLI. cum fig.

ATABECORUM

Musulae, regis Arslan-schah num. XCVII. suppl. cum fig., & num. XLIV. cum fig. vid. suppl.

regis Masud num. XLII. cum fig.

Aleppi, primi regis num. XLIII.

secundi num. XLIV.

Sex nummi cum figura Servatoris num. XLVI. ad LI.

Duo alii nummi, figuris ornati num. LII. LIII.

MOGOLORUM.

Num. LIV. LV. LVI.

VITRA num. LVII. ad LXI.

NVMMI CHRISTIANORVM

Siculi, Rogerii num. LXIV. ad LXXV. & num. LXXIX.

Willemi I. num. LXXVI. ad LXXVIII.

Willemi II. num. LXXX. ad LXXXIV., & supplem. CI.

Tancredi num. LXXXV.

Hispani Toletani num. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX. XC.

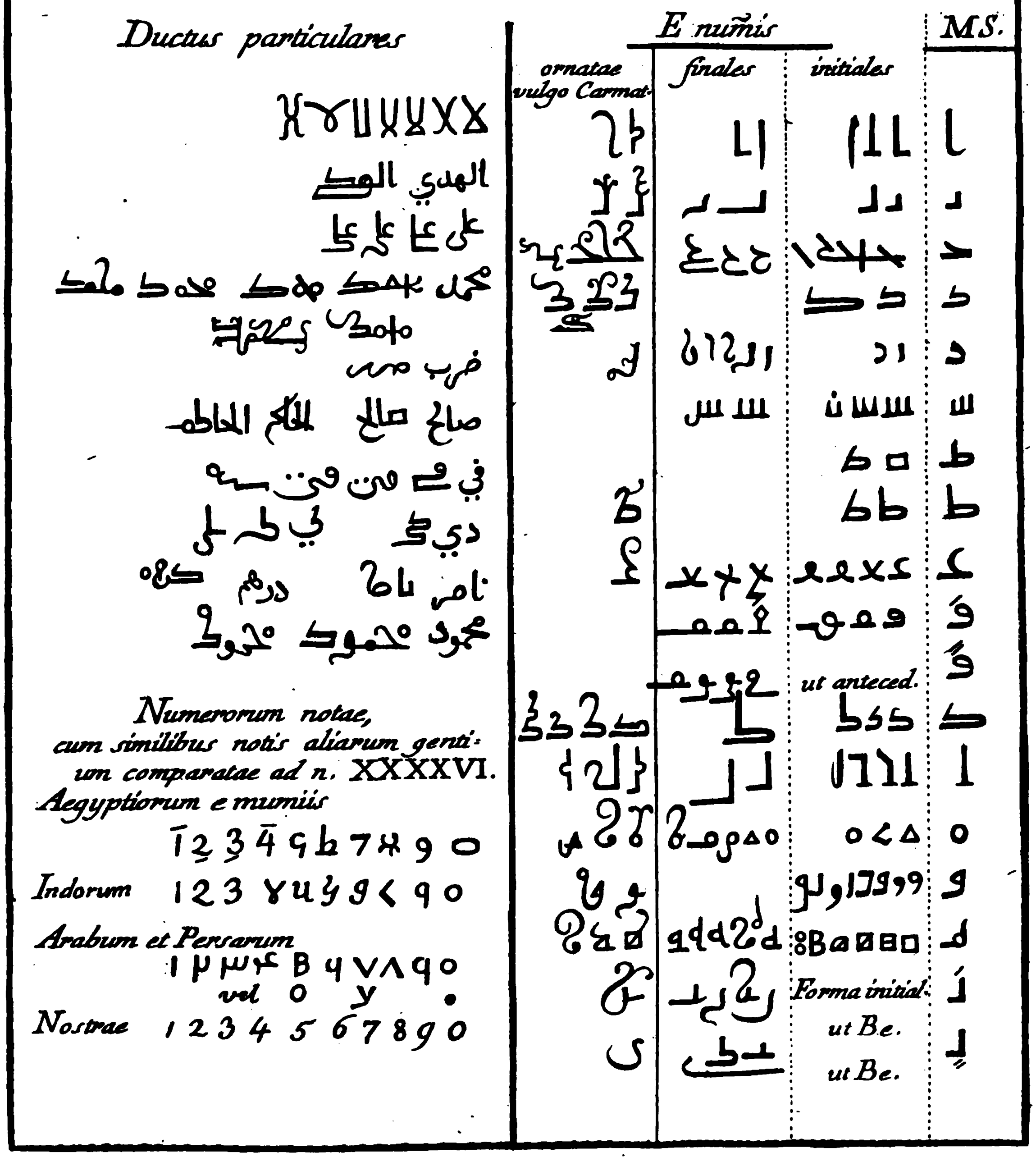
In fine supplementi instar numisma Persicum recens.

FINIS.

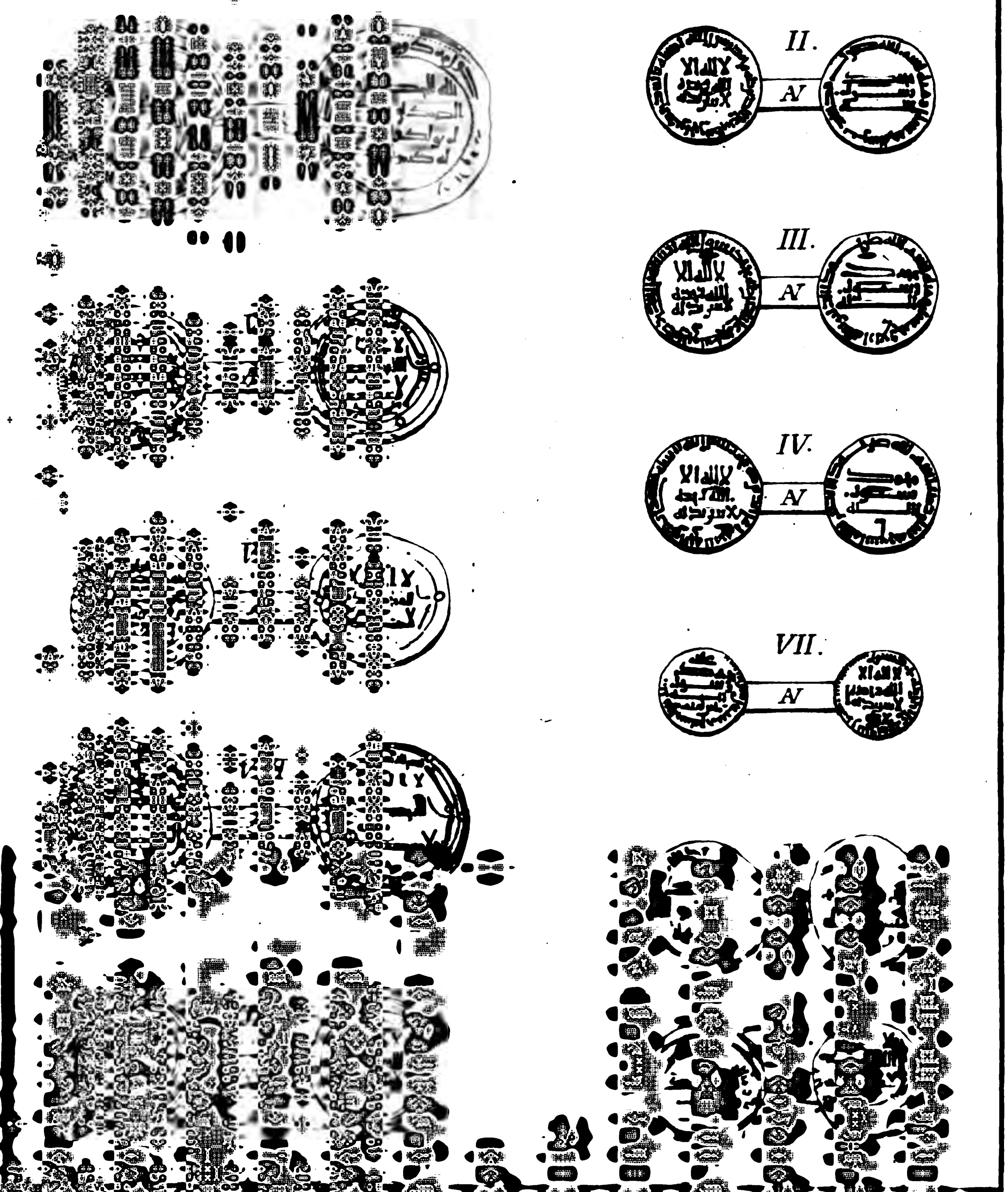
Tab. I.

ALPHABETVM CVFICVM E NVMIS SVMTVM

comparatum cum Alphabeto Cufico, ut in libris scriptis reperitur.

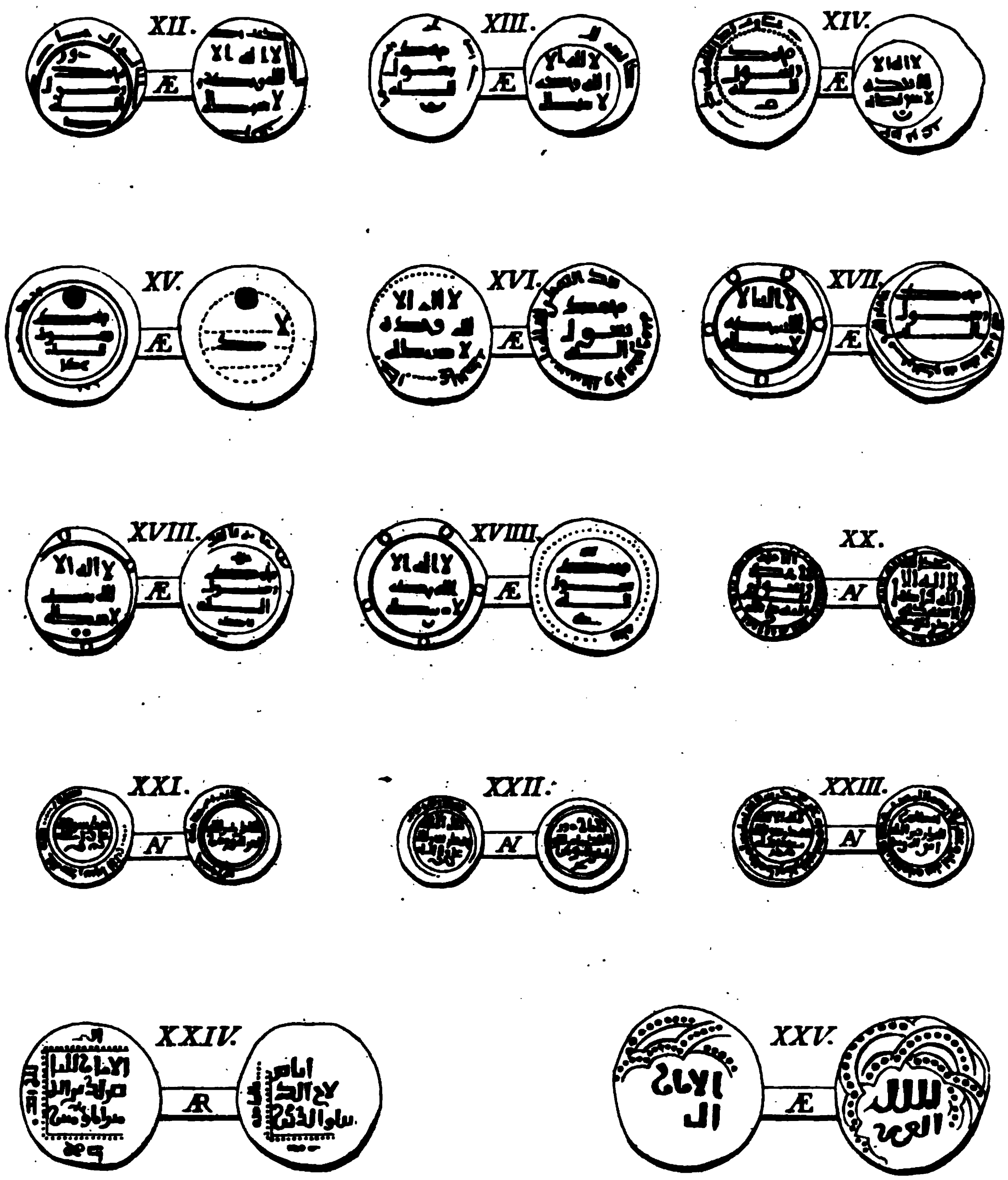

Kufici Musei Borgiani.

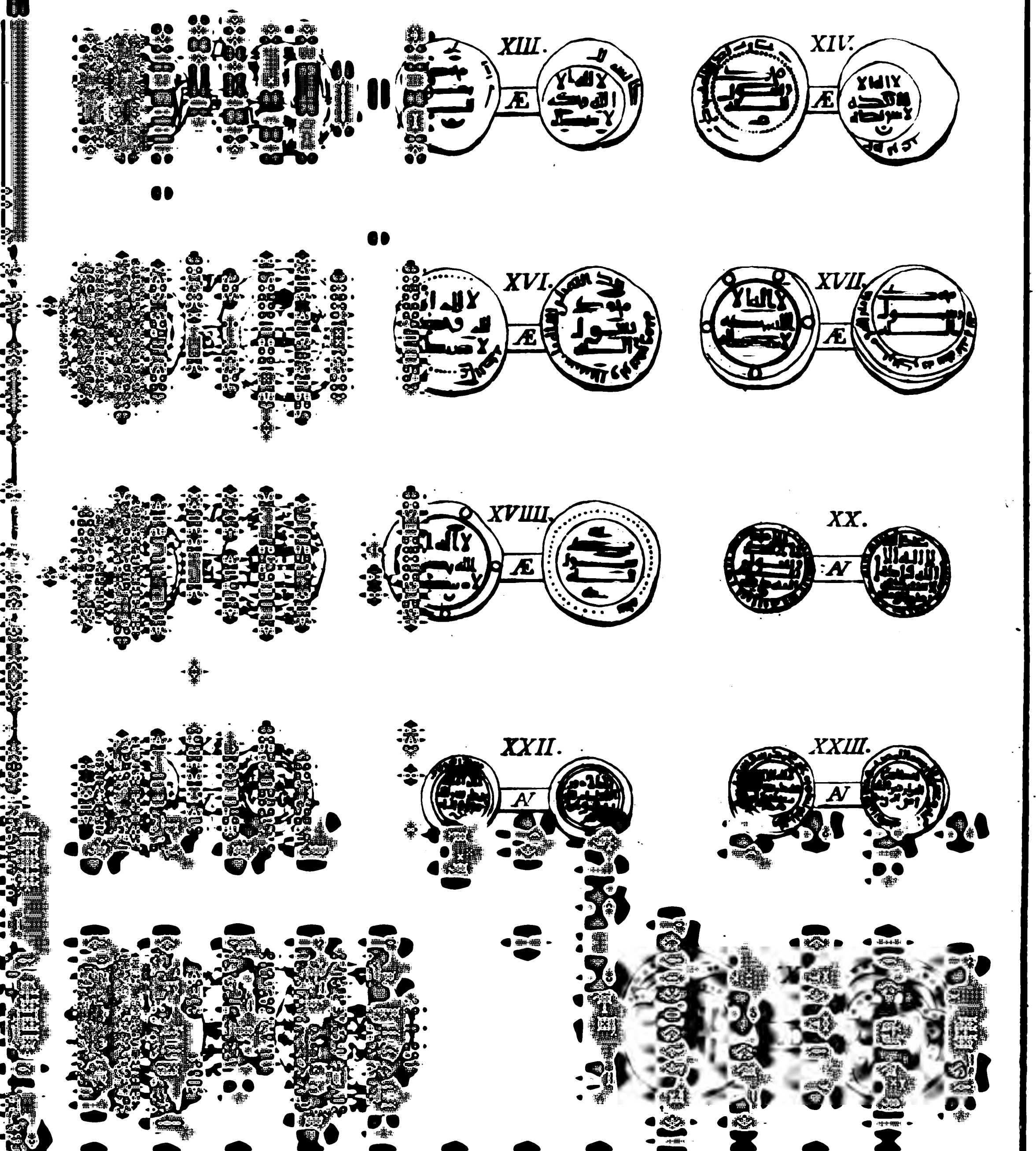

Tab. III.

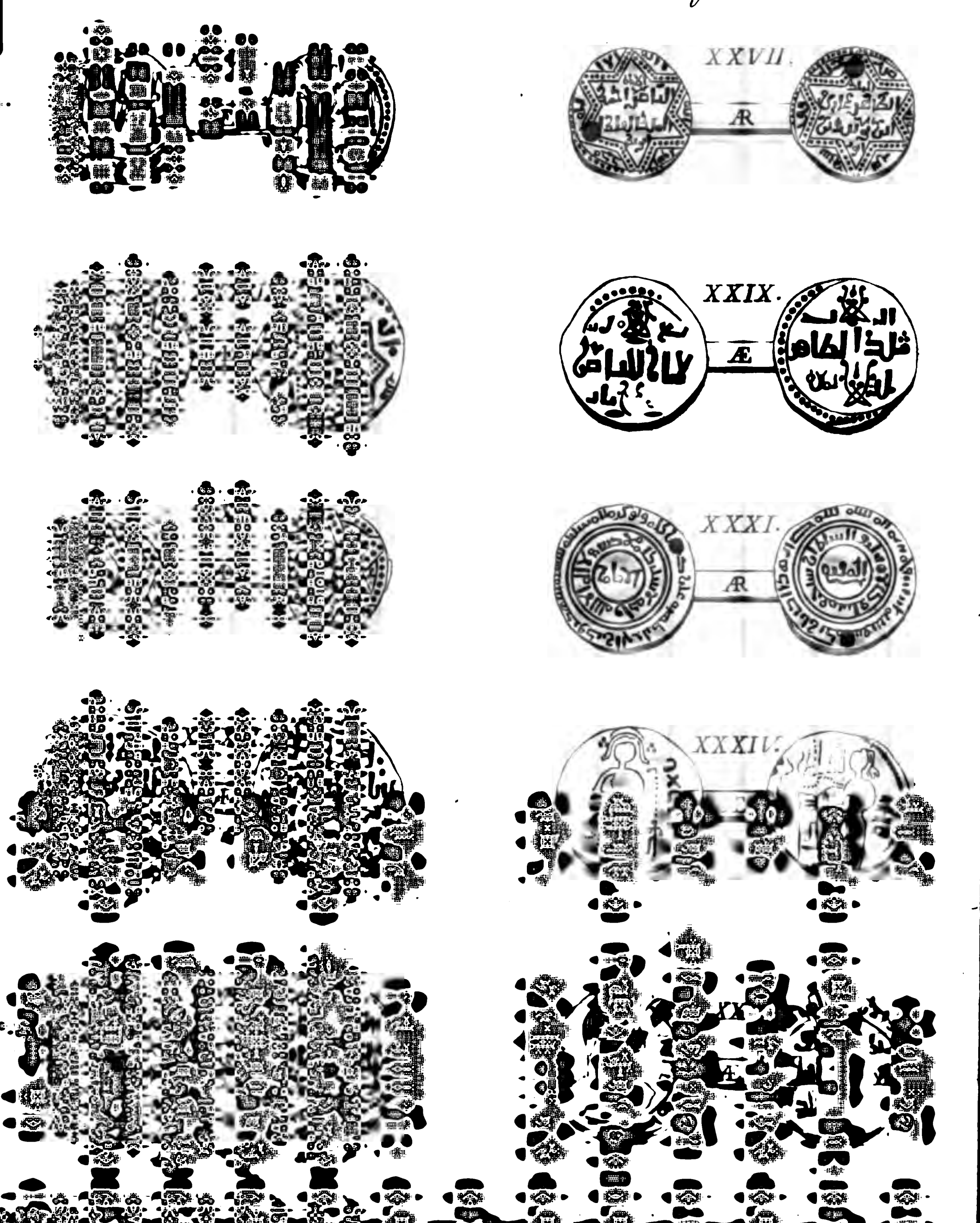
Nummi Cufici Musei Borgiani.

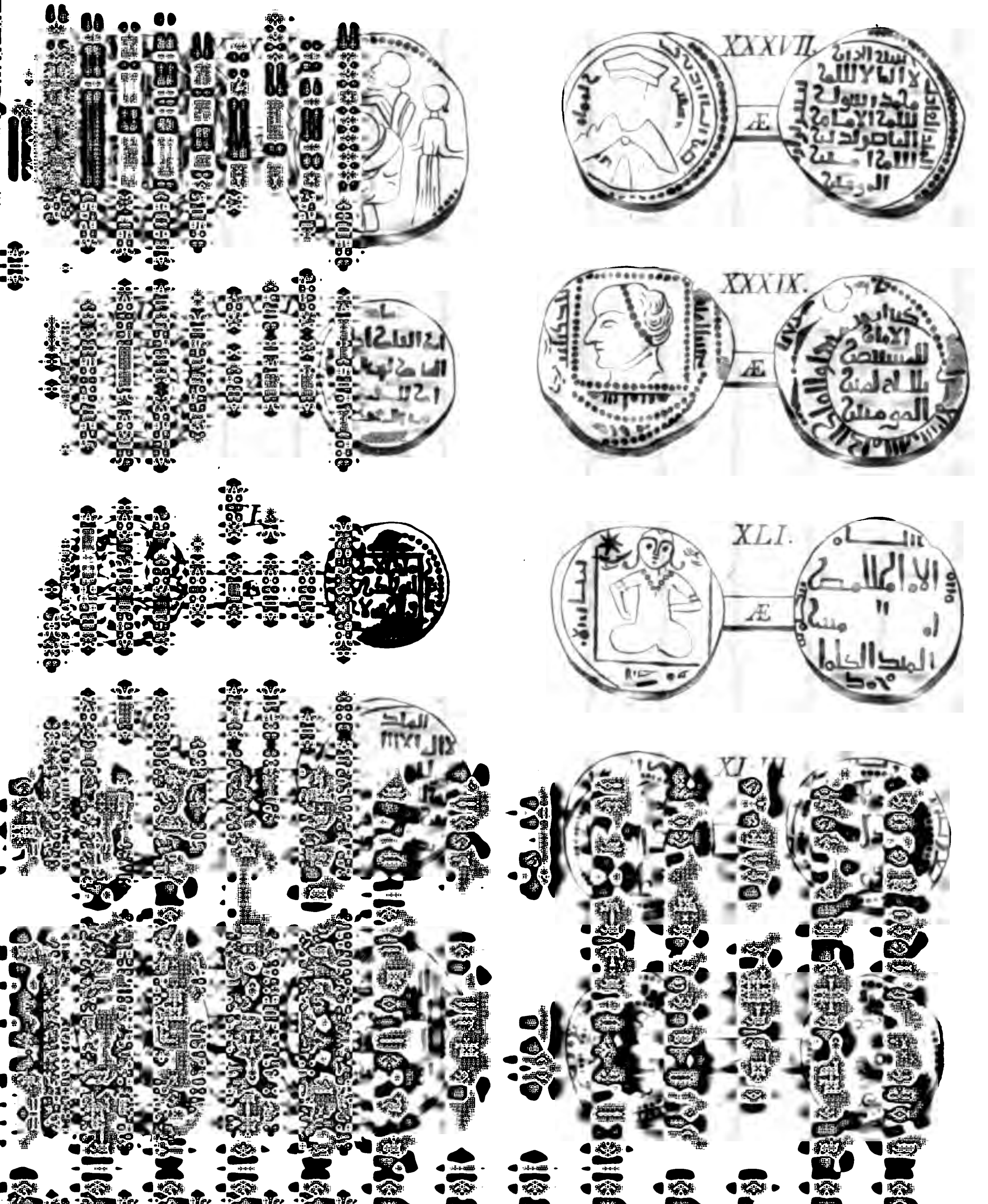
[illegible]fici Musei Borgiani.

Cufici Musei Borgiani. Tab. IV.

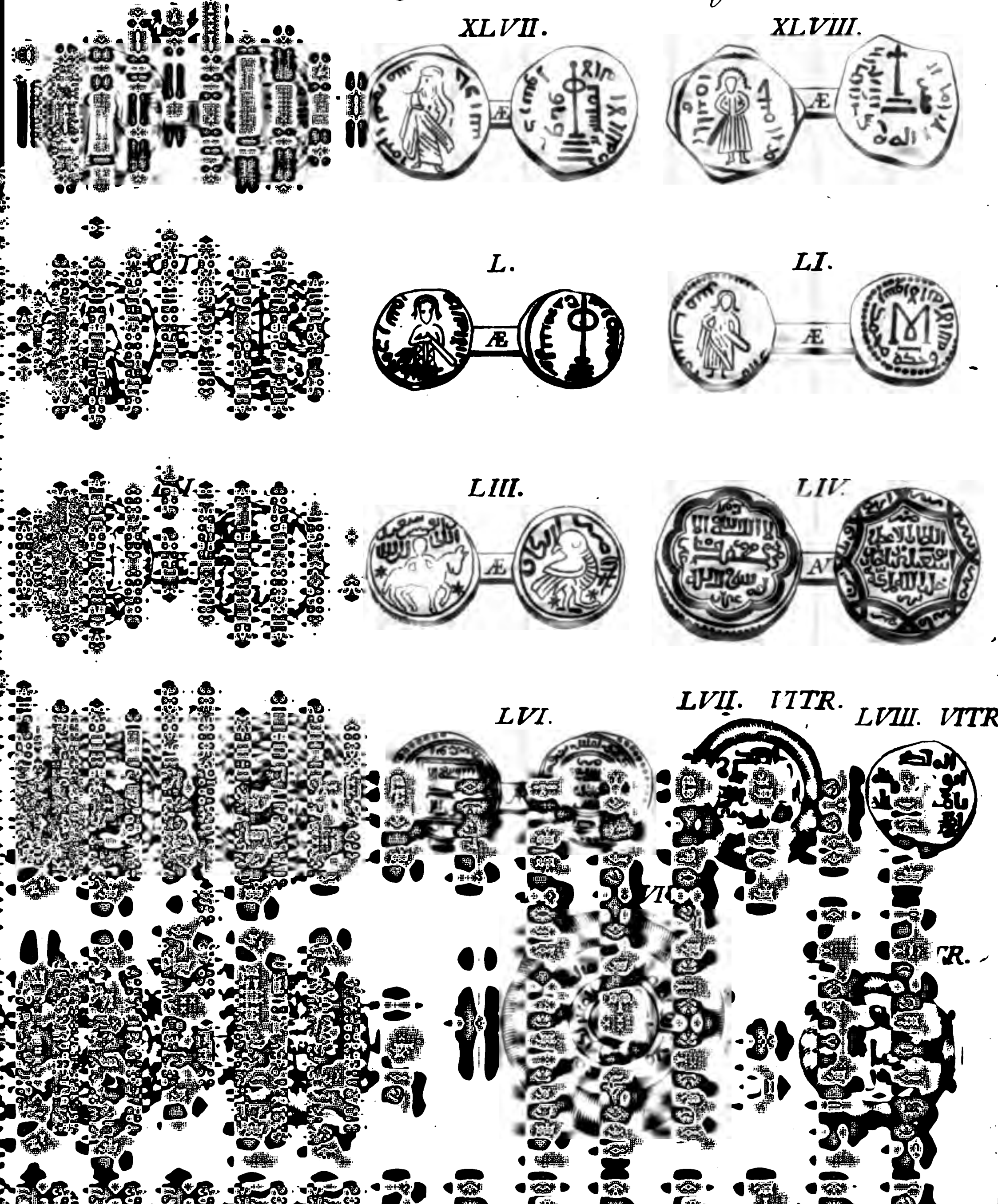

Cufici Musei Borgiani.

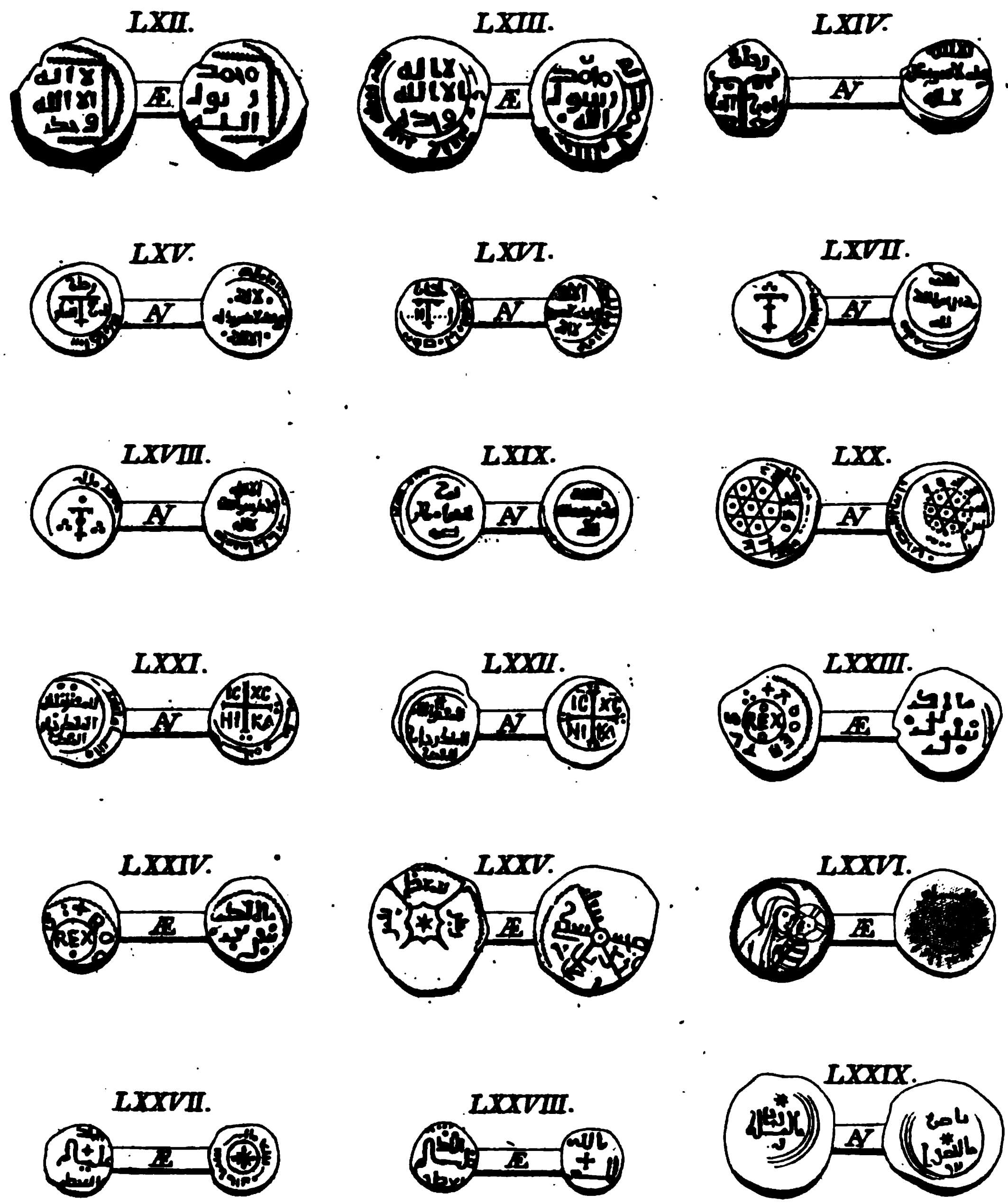

Tab.VI.

Cufici Musei Borgiani.

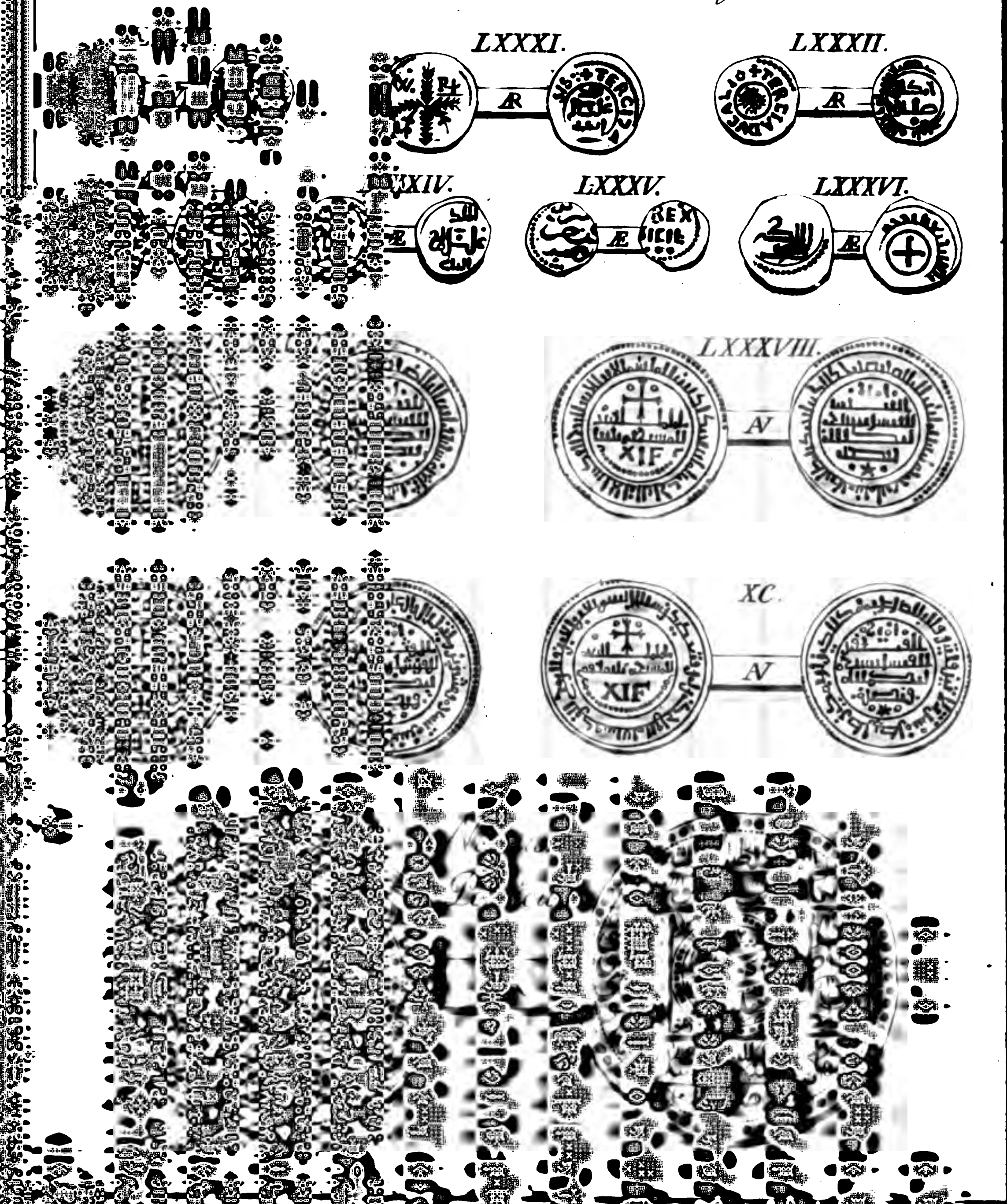

Nummi Cufici Musei Borgiani.

Tab. VIII.

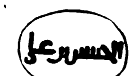
Cufici Musei Borgiani.

Tab. IX.

...rabica Musei Borgiani.

II.

ex haematite.

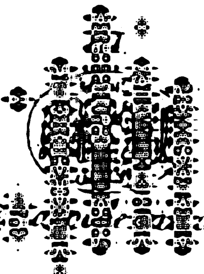

ex aere.

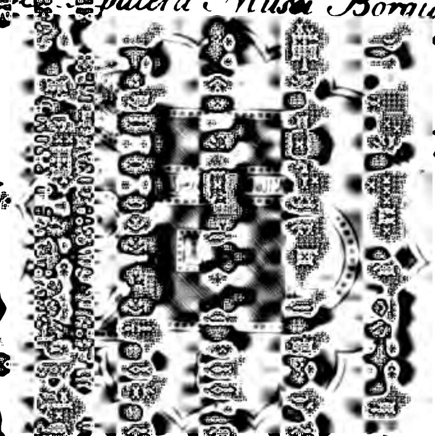
IV.

ex carneola.

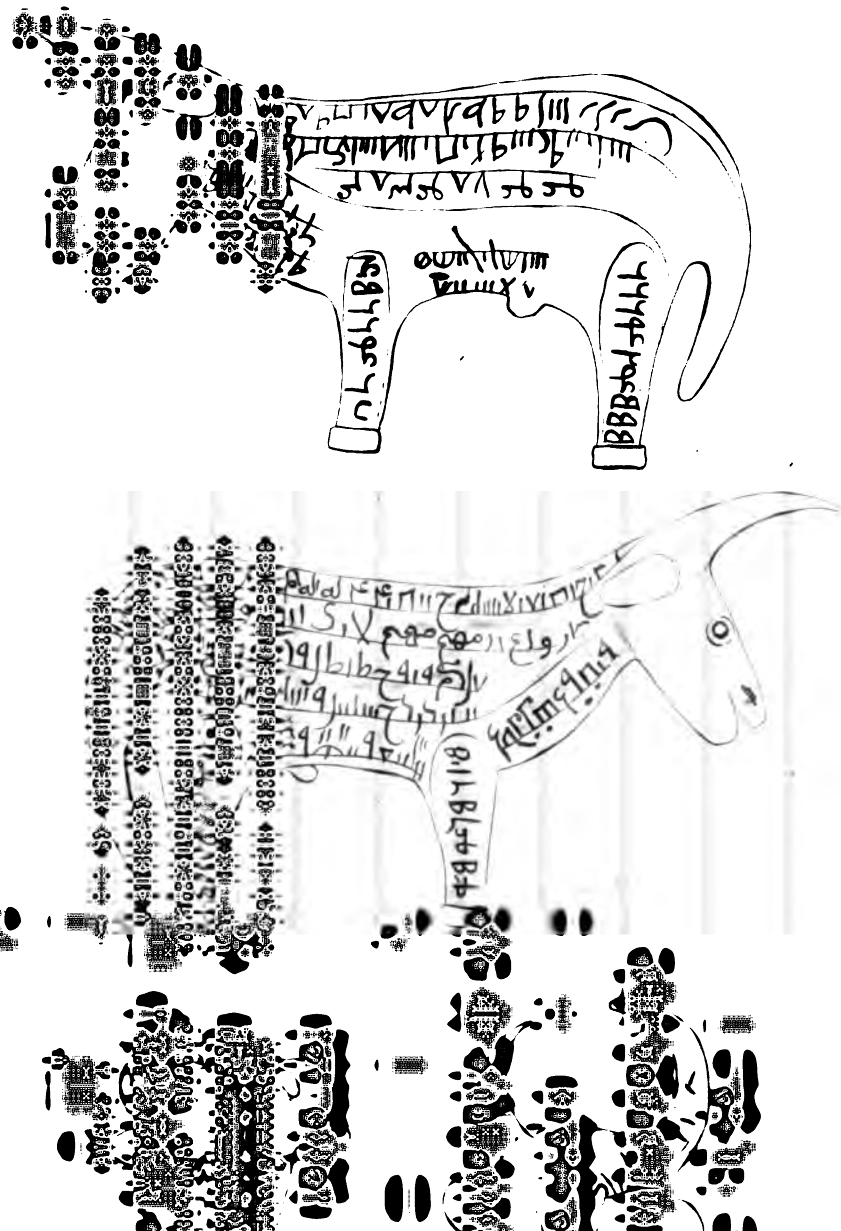

...raphia celebris Cabae
...patera Musei Borgiani

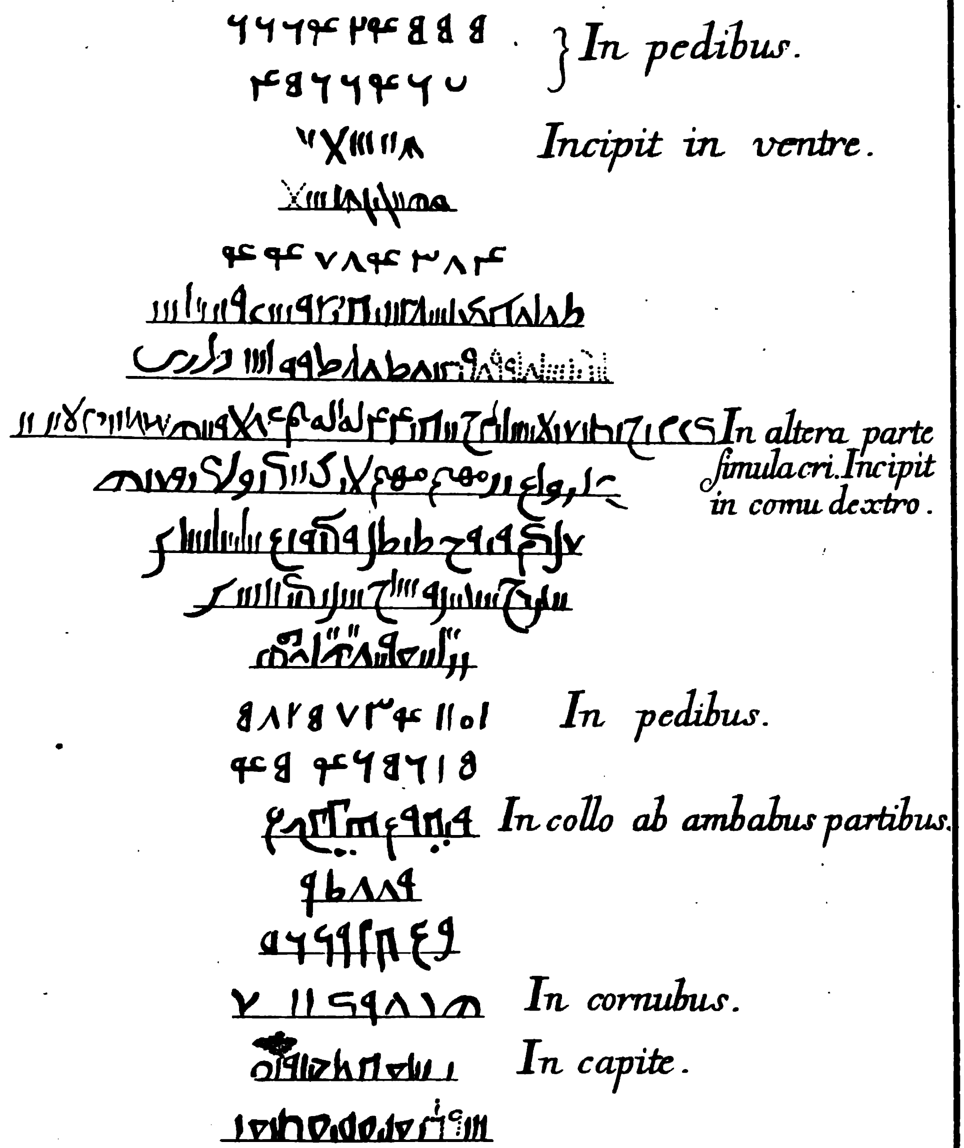

Tab. X.

...um In Museo Borgiano Velitris

Inscriptio simulacri Drusorum.

... Cufici Musei Borgiani.

